

**НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА
МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

ЯРОШЕНКО РОМАН ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК 343.98 : 343.131

**ДИСЕРТАЦІЯ
РОЗСЛІДУВАННЯ ПРИВЛАСНЕННЯ, РОЗТРАТИ МАЙНА
АБО ЗАВОЛОДІННЯ НИМ ШЛЯХОМ ЗЛОВЖИВАННЯ
СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ, УЧИНЕНОГО
ОРГАНІЗОВАНОЮ ГРУПОЮ**

08 – Право

081 – Право

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Р. В. Ярошенко

Науковий керівник: **Чаплинський Костянтин Олександрович,**
доктор юридичних наук, професор

Київ–2024

АНОТАЦІЯ

Ярошенко Р. В. Розслідування привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Науково-дослідний інститут публічного права, Київ, Дніпровський державний університет внутрішніх справ МВС України, Дніпро, 2024.

У дисертації досліджено теоретико-прикладні засади методики розслідування привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою. Здійснено аналіз організованої злочинної діяльності на тлі вивчення економічних злочинів та стан наукової розробленості проблем розслідування кримінальних правопорушень, кваліфікованих за ч. 5 ст. 191 КК України. Ґрунтовним вивченням вітчизняної та міжнародної нормативно-правової бази, ратифікованої Україною, з'ясовано основні понятійні категорії: «організована діяльність», «організована група», «службова особа», «привласнення», «розтрата майна», «заволодіння майном», «зловживання службовим становищем», які мають значення за окресленою проблематикою. Розглянуто ключові елементи криміналістичної характеристики у взаємозв'язку та взаємозалежності одне від одного, їхній вплив на механізм учинення кримінального правопорушення.

Схарактеризовано предмет злочинного посягання як майно суб'єктів господарювання всіх форм власності. Доведено, що у кримінальних провадженнях за фактами привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого ОГ, вагому частину становлять бюджетні кошти, виділені з бюджетів різних рівнів, які було висвітлено залежно від суб'єкта і призначення. З'ясовано перелік майна, яке в умовах сьогодення частіше становить предмет протиправних посягань, зокрема

окрему увагу надано майну військового призначення.

Досліджено криміналістично значущі ознаки членів організованої групи за фактами вчинення кримінальних правопорушень, кваліфікованих за ч. 5 ст. 191 КК України, з поділом на дві групи: 1) відомості, що притаманні загальнокримінальній злочинності; 2) відомості, які притаманні виключно економічній злочинності. Встановлено ОГ, до складу яких входять два і більше організаторів її злочинної діяльності. З'ясовано типологічні ознаки організаторів, виконавців, які пов'язані з галуззю, в якій вчиняється кримінальне правопорушення. Сформовано типовий «портрет» інших членів організованої групи (підбурювача, пособника).

Досліджено сучасні способи привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учинені організованими групами. Базуючись на думках видатних вчених, було проаналізовано різноманітні тлумачення та підходи щодо визначення способу вчинення кримінальних правопорушень, узагальнено матеріали судово-слідчої практики. Доведено, що сучасні способи привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учинені організованими групами, часто являють собою декілька самостійних операцій та детерміновані низкою факторів, серед яких сутність господарсько-фінансових операцій, посада та функційні обов'язки правопорушників, їх особисті моральні якості тощо. Надано перелік типових способів, що відповідають умовам сьогодення, серед яких: привласнення майна шляхом застосування злочинного впливу на власника підприємства, службових осіб органів самоврядування та їх підрозділів; привласнення службовими особами продукції, яка виготовляється підприємством; привласнення коштів шляхом умисних дій службових осіб щодо відпуску продукції підприємства покупцям, які не планують розраховуватися за нього; привласнення майна підприємства шляхом створення уяви фіктивного пограбування або форс-мажору тощо. Зазначено, що кримінальні правопорушення, кваліфіковані за ч. 5 ст. 191 КК України, вчиняються на підприємствах, установах, організаціях всіх форм

власності, тому акцентовано, що бюджетним та комунальним суб'єктам господарювання притаманні окремі способи, вчинення яких не спостерігається під час діяльності приватних суб'єктів господарювання.

Виділено типову слідову картину кримінальних правопорушень, яка поєднує матеріальні сліди (документи, рукописи і підписи, відбитки печаток й штампів, відбитки папілярних ліній), ідеальні сліди, які збереглися у пам'яті свідків (співробітники; сусіди, обслуговуючий персонал, близьке оточення), в тому числі звукові сліди. Акцентовано на електронних слідах, що містяться в комп'ютерній техніці, засобах зв'язку співучасників, в мережі «Інтернет».

З'ясовано особливості відкриття кримінального провадження окресленої категорії (за рапортом оперативного працівника, слідчим, заяви від громадян, суб'єктів господарювання тощо) та коло обставин, що підлягають встановленню. Наголошено на проблемних питаннях, що виникають під час ухвалення рішення про початок кримінального провадження за фактом привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого ОГ.

Виявлено типові слідчі ситуації, що виникають під час розслідування привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого ОГ, із визначенням найбільш сприятливих, серед яких: слідча ситуація, що полягає у виявленні протиправної діяльності та її документуванні оперативними підрозділами, у подальшому реєструванні кримінального провадження на підставі зібраних матеріалів про обставини кримінального правопорушення, які надійшли в порядку ст. 214 КПК. Серед інших слідчих ситуації виділено виявлення факту привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого ОГ, слідчим самостійно; за заявами осіб, яким стало відомо про обставини його вчинення; кримінальне правопорушення, кваліфіковане за ч. 5 ст. 191 КК; за матеріалами перевірок Держаудитслужби; за повідомленням ЗМІ та з інших джерел, передбачених законодавством. Досліджено версії початкового етапу розслідування з метою

визначення послідовності проведення процесуальних дій.

Визначено напрями взаємодії уповноважених осіб з органами державного фінансового контролю та іншими контролюючими органами, надано пропозиції щодо вдосконалення процесуального законодавства у зазначеному напрямі. Привернуто увагу до спільної діяльності з органами державного фінансового контролю, Держпродспоживслужбою, особливості взаємодії уповноважених осіб з іншими органами, відомствами, підприємствами, установами, організаціями, банками, громадськістю з метою вчасного виявлення та документування події, що може містити ознаки розкрадань, вчинених ОГ, а також обміну криміналістично значущою інформацією як на початковому етапі розслідування, так і до внесення відомостей до ЄРДР.

Констатовано, що протидія організованим злочинності, зокрема пов'язаній з привласненням, розтратою майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, неможлива без проведення комплексу НСРД, результати проведення якого впливають на кількість та якість проведення інших процесуальних дій.

Обґрунтовано, що у більшості випадків на початковому етапі розслідування неможливо визначити, який вид НСРД необхідно застосувати для отримання доказів злочинної діяльності ОГ. Зосереджено увагу на тактичних помилках і прорахунках під час проведення НСРД, таких як: забезпечення режиму таємності, документальне оформлення клопотання та результатів проведеної НСРД, з технічним оснащенням виконавців НСРД тощо.

Досліджено актуальні питання проведення обшуку під час розслідування привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою. Проаналізувавши думки видатних вчених та положення нормативно-правової бази, зроблено спробу виділити певні рекомендації, врахування яких сприятиме підвищенню результативності проведення обшуку на стадії досудового розслідування кримінальних проваджень зазначеної категорії. Зазначено місця проведення

обшуку та об'єкти пошуку, серед яких особливе значення для розслідування мають документи. Визначено тактичні прийоми обшуку, ситуації, які можуть виникати залежно від ставлення обшукуваного під час обшуку. Акцентовано на проведенні одночасних обшуків не тільки за місцем мешкання або роботи членів організованої групи, а й у приміщеннях, які належать та використовуються їх родичами, в автомобілях інших об'єктах рухомого та нерухомого майна. Окрему увагу приділено результативності проведення обшуку та фактори, що впливають на цей показник. У роботі розглянуто питання дотримання режиму секретності, особливості інформування приданих сил, залучення працівників спецпідрозділів для запобігання провокаційній дії тощо.

Зауважено, що на сьогодні важливого значення набуває тимчасовий доступ до інформації, яка наявна в операторів та провайдерів телекомунікацій, їх транспортних телекомунікаційних мережах. Обґрунтовано, що проведення тимчасового доступу до речей та документів дозволяє отримати великий обсяг необхідної для доказової бази документації у відносно короткий термін.

Розглянуто основні поняття та категорії інституту використання спеціальних знань на стадії досудового розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із привласненням, розтратою майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою. На підставі кримінального процесуального законодавства та критичного дослідження наукових думок криміналістів сучасності були визначені поняття та форми використання спеціальних знань. З огляду на сутність виконання дій учасниками процесу розслідування під час використання спеціальних знань, серед суб'єктів їх застосування були виділені слідчий, оперуповноважений, спеціаліст, експерт, фахівець, що здійснює відомчу перевірку. До поширених форм використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень зазначеної категорії віднесені участь спеціаліста під час проведення слідчих (розшукових) дій, призначення та проведення судових експертиз, консультації фахівців, відомчі перевірки тощо.

Акцентовано на важливості вчасного проведення судових експертиз, висвітлено їх різновиди залежно від речових доказів, що притаманні тому чи іншому способу вчинення кримінального правопорушення за дослідженим кваліфікаційним складом. Розглянуто окремі питання участі спеціаліста на різних стадіях проведення обшуку, огляду, слідчого експерименту тощо, а також значення їх консультативної допомоги.

Ключові слова: методика розслідування кримінальних правопорушень, слідчі (розшукові) дії, негласні слідчі (розшукові) дії, розслідування привласнення, розтрата майна, зловживання службовим становищем, організована група, криміналістична характеристика, спосіб вчинення кримінального правопорушення.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Ярошенко Р. В. Сучасні способи привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою. *Юридична наука*. 2019. № 5. Т. 2. С. 89–94.

2. Ярошенко Р. В. Типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою. *Юридична наука*. 2020. № 1. Т. 2. С. 133–137.

3. Ярошенко Р. В. Актуальні питання проведення обшуку під час розслідування привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2021. № 6 (42). С. 283–287. (Республіка Польща).

4. Yaroshenko R. V. Characterization of the object of unlawful encroachment when investigating criminal offences specified under Part 5, Art.

191 of the Criminal Code of Ukraine. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2023. № 6. С. 192–198.

5. Ярошенко Р. В. Використання спеціальних знань під час розслідування привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2024. Вип. 3. С. 121–126.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Ярошенко Р. В. До питання проведення тимчасового доступу до речей і документів за фактами привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою. *Проблемні питання юридичної науки в контексті реформування правової системи України* : матеріали Міжнародної науково-практ. конф. (м. Київ, 19–20 жовтня 2022 р.). Київ : Науково-дослідний інститут публічного права, 2022. С. 121–123.

7. Ярошенко Р. В. Особливості проведення негласних слідчих (розшукових) дій за фактами привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою. *Науково-практичні засади розвитку юридичної науки на сучасному етапі державотворення* : матеріали Міжнародної науково-практ. конф. (м. Київ, 15–16 лютого 2023 р.). Київ : Науково-дослідний інститут публічного права, 2023. С. 117–120.

SUMMARY

Yaroshenko R. V. Investigating the misappropriation, embezzlement or appropriation of property by abuse of office committed by an organized group. – *The manuscript.*

Dissertation for obtaining the scientific degree of candidate of legal sciences on the specialty 12.00.09 – Criminal Procedure and Forensic Sciences; Judicial Examination; Operational-Search Activity. – Research Institute of Public Law, Kyiv, Dnepropetrovsk State University of Internal Affairs of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Dnipro, 2024.

The thesis examines the theoretical and applied principles of the methodology of investigation of appropriation, waste of property or taking possession of it by abuse of official position, committed by an organized group. An analysis of organized criminal activity against the background of the study of economic crimes and the state of scientific development of the problems of investigation of criminal offenses qualified under Part 5 of Art. 191 of the Criminal Code of Ukraine. A thorough study of the national and international legal framework ratified by Ukraine revealed the main conceptual categories: «organized activity», «organized group», «official», «appropriation», «waste of property», «possession of property», «abuse of official position», which are important according to the outlined issues. The key elements of forensic characteristics in their relationship and interdependence with each other and their impact on the mechanism of committing a criminal offense are considered.

The object of criminal trespass is characterized as the property of business entities of all forms of ownership. It has been proven that in criminal proceedings for misappropriation, waste of property or possession of it through abuse of official position committed by the OG, a significant part is budget funds allocated from the budgets of different levels, which were highlighted depending on the subject and purpose. The list of property, which in today's conditions is often the subject of illegal encroachments, has been clarified, including special attention is paid to property of military purpose.

The forensically significant signs of members of an organized group based on the facts of committing criminal offenses qualified under Part 5 of Art. 191 of the Criminal Code of Ukraine, divided into two groups: 1) information inherent in general criminality; 2) information that is inherent exclusively to economic crime. OG was established, which includes two or more organizers of her criminal activity. The typological features of the organizers and executors, which are related to the industry in which the criminal offense is committed, have been clarified. A typical «portrait» of other members of the organized group (instigator, accomplice) has been formed.

Modern ways of misappropriation, waste of property or taking possession of it by abuse of official position, committed by organized groups, were studied. Based on the opinions of prominent scientists, various interpretations and approaches to determining the way of committing criminal offenses were analyzed, and the materials of judicial and investigative practice were summarized. It has been proven that modern methods of misappropriation, waste of property or possession of it through abuse of official position, committed by organized groups, often consist of several independent operations and are determined by a number of factors, including the essence of economic and financial operations, the position and functional duties of the offenders, their personal moral qualities, etc. A list of typical methods corresponding to today's conditions is given, including: appropriation of property by applying criminal influence on the owner of the enterprise, officials of self-government bodies and their subdivisions; embezzlement by officials of products manufactured by the enterprise; misappropriation of funds through deliberate actions of officials regarding the sale of the company's products to buyers who do not plan to pay for it; misappropriation of company property by creating the illusion of fictitious robbery or force majeure, etc. It is noted that criminal offenses qualified under Part 5 of Art. 191 of the Criminal Code of Ukraine, are committed at enterprises, institutions, organizations of all forms of ownership, therefore it is emphasized that budget and communal economic entities have certain methods, the commission of

which is not observed during the activity of private economic entities.

A typical trace picture of criminal offenses is highlighted, which combines material traces (documents, manuscripts and signatures, impressions of seals and stamps, impressions of papillary lines), ideal traces preserved in the memory of witnesses (employees, neighbors, service personnel, close entourage), including sound tracks. Attention is focused on electronic traces contained in computer equipment, means of communication of co-conspirators, in the Internet.

The specifics of opening criminal proceedings of the defined category (based on the report of an operative, investigator, statements from citizens, business entities, etc.) and the range of circumstances to be established have been clarified. The problematic issues that arise when making a decision on the initiation of criminal proceedings based on the fact of misappropriation, waste of property or possession of it by abuse of official position, committed by the OG, are emphasized.

Typical investigative situations that arise during the investigation of appropriation, waste of property or possession of it through abuse of official position committed by the OG, with the definition of the most favorable, among which: the investigative situation, which consists in the detection of illegal activity and its documentation by operational units, and in further registration of criminal proceedings on the basis of collected materials on the circumstances of the criminal offense received in accordance with Art. 214 of the CCP. Among other investigative situations, the discovery of the fact of misappropriation, waste of property or possession of it through abuse of official position, committed by the OG, by the investigator independently; according to the statements of persons who became aware of the circumstances of its commission; a criminal offense qualified under Part 5 of Art. 191 of the Criminal Code; according to the materials of the inspections of the State Audit Service; for media reports and from other sources provided by law. Versions of the initial stage of the investigation were studied in order to determine the sequence of procedural actions.

Areas of interaction of authorized persons with state financial control bodies

and other controlling bodies were determined, and proposals were made to improve procedural legislation in the specified direction. Attention is drawn to joint activities with state financial control bodies, the State Production and Consumer Service, the peculiarities of the interaction of authorized persons with other bodies, departments, enterprises, institutions, organizations, banks, and the public in order to timely identify and document events that may contain signs of embezzlement committed by OGs, and as well as the exchange of forensically significant information both at the initial stage of the investigation and before entering information into the Register.

It was established that the fight against organized crime, including related to the appropriation, waste of property or taking possession of it by abuse of official position, is impossible without conducting a complex NSRD, the results of which affect the number and quality of other procedural actions.

It is substantiated that in most cases, at the initial stage of the investigation, it is impossible to determine which type of clandestine investigative actions should be used to obtain evidence of the criminal activities of the OG. Attention is focused on tactical mistakes and miscalculations during the clandestine investigative actions, such as: ensuring secrecy, documentation of the request and the results of the clandestine investigative actions, with technical equipment of the clandestine investigative actions performers, etc.

The actual issues of conducting a search during the investigation of appropriation, waste of property or taking possession of it by abuse of official position, committed by an organized group, were studied. Based on the opinions of prominent scientists and the provisions of the legal framework, an attempt was made to highlight certain recommendations, the consideration of which will contribute to increasing the effectiveness of the search at the stage of the pre-trial investigation of criminal proceedings of the specified category. The places of the search and the objects of the search are specified, among which the documents are of special importance for the investigation. Tactical methods of search, situations that may arise depending on the attitude of the person searched during the search

are defined. Emphasis is placed on conducting simultaneous searches not only at the place of residence or work of the members of the organized group, but also in premises owned and used by their relatives, in cars and other objects of movable and immovable property. Particular attention is paid to the effectiveness of the search and the factors affecting this indicator. The paper examines the issue of compliance with the regime of secrecy, the peculiarities of informing the armed forces, the involvement of special forces in order to prevent provocative actions, etc.

It was noted that currently, temporary access to information held by telecommunications operators and providers, their transport telecommunications networks, is gaining importance. It is substantiated that temporary access to things and documents allows obtaining a large amount of documentation necessary for the evidence base in a relatively short period of time.

The main concepts and categories of the institution of the use of special knowledge at the stage of pre-trial investigation of criminal offenses related to the appropriation, waste of property or possession of it by abuse of official position, committed by an organized group, are considered. On the basis of criminal procedural legislation and a critical study of the scientific opinions of contemporary criminologists, the concepts and forms of using special knowledge were determined. Taking into account the degree of direct relationship of the participants of the investigation process to the scientific category «use of special knowledge», among the subjects of their application, an investigator, an operational officer, a specialist, an expert, a specialist conducting departmental verification were selected. Common forms of using special knowledge in the investigation of criminal offenses of the specified category include the participation of a specialist during investigative (search) actions, the appointment and conduct of forensic examinations, expert consultations, departmental inspections, etc. Emphasis is placed on the importance of conducting forensic examinations in time, their varieties are highlighted depending on the material evidence inherent in one or another way of committing a criminal offense

according to the investigated qualifications. Separate issues of the specialist's participation at various stages of the search, inspection, investigative experiment, etc., as well as the importance of their advisory assistance, were considered.

Keywords: *embezzlement investigation, property embezzlement, abuse of official position, organized group, forensic characteristics, criminal offense, pre-trial investigation, methodology, investigative (detective) actions, covert investigative (detective) actions, special knowledge, expertise.*

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Ярошенко Р. В. Сучасні способи привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою. *Юридична наука*. 2019. № 5. Т. 2. С. 89–94.

2. Ярошенко Р. В. Типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою. *Юридична наука*. 2020. № 1. Т. 2. С. 133–137.

3. Ярошенко Р. В. Актуальні питання проведення обшуку під час розслідування привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2021. № 6 (42). С. 283–287. (Республіка Польща).

4. Yaroshenko R. V. Characterization of the object of unlawful encroachment when investigating criminal offences specified under Part 5, Art. 191 of the Criminal Code of Ukraine. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2023. № 6. С. 192–198.

5. Ярошенко Р. В. Використання спеціальних знань під час

розслідування привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2024. Вип. 3. С. 121–126.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Ярошенко Р. В. До питання проведення тимчасового доступу до речей і документів за фактами привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою. *Проблемні питання юридичної науки в контексті реформування правової системи України* : матеріали Міжнародної науково-практ. конф. (м. Київ, 19–20 жовтня 2022 р.). Київ : Науково-дослідний інститут публічного права, 2022. С. 121–123.

7. Ярошенко Р. В. Особливості проведення негласних слідчих (розшукових) дій за фактами привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою. *Науково-практичні засади розвитку юридичної науки на сучасному етапі державотворення* : матеріали Міжнародної науково-практ. конф. (м. Київ, 15–16 лютого 2023 р.). Київ : Науково-дослідний інститут публічного права, 2023. С. 117–120.

ЗМІСТ

Перелік умовних позначень	18
ВСТУП.....	18
РОЗДІЛ 1. НАУКОВІ ЗАСАДИ ПОБУДОВИ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ПРИВЛАСНЕННЯМ, РОЗТРАТОЮ МАЙНА АБО ЗАВОЛОДІННЯ НИМ ШЛЯХОМ ЗЛОВЖИВАННЯ СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ, УЧИНЕНОГО ОРГАНІЗОВАНОЮ ГРУПОЮ	
	31
1.1. Стан наукової розробленості проблем розслідування кримінальних правопорушень, кваліфікованих за ч. 5 ст. 191 КК України.....	31
1.2. Предмет злочинного посягання та характеристика членів організованої групи	46
1.3. Типові способи вчинення кримінальних правопорушень та слідова картина	64
Висновки до розділу 1.....	78
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ПОЧАТКОВОГО ЕТАПУ РОЗСЛІДУВАННЯ ПРИВЛАСНЕННЯ, РОЗТРАТИ МАЙНА АБО ЗАВОЛОДІННЯ НИМ ШЛЯХОМ ЗЛОВЖИВАННЯ СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ, УЧИНЕНОГО ОРГАНІЗОВАНОЮ ГРУПОЮ	
	82
2.1. Особливості початку досудового розслідування та коло обставин, що підлягають встановленню	82
2.2. Типові слідчі ситуації та версії щодо встановлення осіб, причетних до вчинення кримінального правопорушення, кваліфікованого за ч. 5 ст. 191 КК України	95
2.3. Взаємодія слідчих і працівників оперативних підрозділів Національної	

поліції з державними контролюючими органами щодо протидії привласненню, розтраті майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою	101
Висновки до розділу 2.....	117
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОКРЕМИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДІЙ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ПРИВЛАСНЕННЯМ, РОЗТРАТОЮ МАЙНА АБО ЗАВОЛОДІННЯ НИМ ШЛЯХОМ ЗЛОВЖИВАННЯ СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ, УЧИНЕНОГО ОРГАНІЗОВАНОЮ ГРУПОЮ	120
3.1. Особливості проведення негласних слідчих (розшукових) дій	120
3.2. Організаційно-тактичні особливості проведення обшуку, огляду, тимчасового доступу до речей та документів	128
3.3. Особливості призначення та проведення судових експертиз та інші форми використання спеціальних знань	143
Висновки до розділу 3.....	151
ВИСНОВКИ	154
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	163
ДОДАТКИ	185

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

АРМА	–	Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів
БЕБ	–	Бюро економічної безпеки України
ГУНП	–	Головне управління Національної поліції
ДБР	–	Державне бюро розслідувань
ДСР	–	Департамент стратегічних розслідувань
ЗМІ	–	Засоби масової інформації
ЗО	–	Злочинна група
ЗСУ	–	Збройні Сили України
ЗУ	–	Закон України
ЄРДР	–	Єдиний реєстр досудових розслідувань
КК	–	Кримінальний кодекс
КМУ	–	Кабінет міністрів України
КПК	–	Кримінальний процесуальний кодекс
МВС	–	Міністерство внутрішніх справ
НДЕКЦ	–	Науково-дослідний експертно-криміналістичний центр
НП	–	Національна поліція
НАБУ	–	Національне антикорупційне бюро України
НСРД	–	Негласні слідчі (розшукові) дії
ОГ	–	Організована група
ОЗГ	–	Організована злочинна група
СРД	–	Слідчі (розшукові) дії
ст.	–	Стаття
ч.	–	Частина

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Кримінальні правопорушення проти власності є однією з найпоширеніших груп протиправних діянь, що посягають на одне з найцінніших соціальних благ – право власності. Злочинна діяльність у цій сфері є серйозною загрозою, порушуючи конституційні права громадян, а привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою, становить підвищену небезпеку суспільству та державі. Кримінальні правопорушення, кваліфіковані за ч. 5 ст. 191 КК України, системні, тривалі, завдають шкоди в особливо великих розмірах державному бюджету та суб'єктам господарювання всіх форм власності. Внаслідок спричинених негативних економічних та соціальних наслідків знижується довіра до державних інститутів та влади. Водночас спрощення переміщення коштів і активів після повномасштабного вторгнення РФ на територію України створило сприятливі умови для поширення протиправних дій за межами держави, створюючи небезпеку не лише національним інтересам, а й пряму загрозу міжнародній безпеці, що збільшує кількість вчинених кримінальних правопорушень.

Криміногенна обстановка в економічній сфері за період 2019–2023 рр. відзначається високими показниками, при цьому за окресленим напрямом невеликий відсоток кримінальних проваджень (приблизно 2 %) направлено до суду. Тож за статистичними даними, облікованими офісом Генерального прокурора, кількість зареєстрованих кримінальних проваджень щодо привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191 КК України) у 2019 р. становить – 9074, з них учинені групою осіб 109; 2020 р. – 11160, з них вчинені групою осіб 375; 2021 р. – 11092, з них вчинені групою осіб 440; 2022 р. – 6698, з них вчинені групою осіб 137; 2023 р. – 9222, з них вчинені групою осіб 208. Водночас закінчено досудове розслідування кримінальних проваджень, пов'язаних із

привласненням, розтратою майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем та вчинених організованими групами і злочинними організаціями (ст. 191 КК України / у т.ч. ч. 5 ст. 191 КК України), у 2019 р. – 85/23 кримінальних проваджень, з них злочинних організацій – 4/4; 2020 р. – 160/25, з них злочинних організацій – 16/2; 2021 р. – 180/79, з них злочинних організацій – 7/6; 2022 р. – 210/28, з них злочинних організацій – 3/1; 2023 р. – 399/40, з них злочинних організацій – 19/7. Низькі показники розслідування, що здійснюється Національною поліцією України, Службою безпеки України, Бюро економічної безпеки, Державним бюро розслідувань, Національним антикорупційним бюро у зазначених кримінальних провадженнях зумовлені низкою чинників, які перешкоджають досудовому розслідуванню.

Наукове підгрунття дисертаційного дослідження у галузево-предметному плані становлять фундаментальні надбання видатних криміналістів та процесуалістів: В. П. Бахіна, В. Д. Берназа, В. К. Весельського, А. Ф. Волобуєв, В. Г. Гончаренка, В. Г. Дрозд, А. В. Іщенко, Н. І. Клименко, В. О. Коновалової, В. С. Кузьмічова, В. К. Лисиченка, Є. Д. Лук'янчикова, В. Г. Лукашевича, М. В. Салтевського, В. В. Тіщенко, В. М. Тертишника, К. О. Чаплинського, В. Ю. Шепітька та ін. Значний внесок та вагомі наукові здобутки щодо розслідування кримінальних правопорушень проти власності, протидії економічній злочинності зробили К. В. Антонов, А. О. Антощук, В. А. Бідняк, А. Ф. Волобуєв, В. В. Дараган, Г. А. Матусовський, В. П. Корж, О. Г. Кальман, Н. С. Карпов, А. М. Кислий, І. В. Пиріг, М. А. Погорецький, О. В. Пчеліна, Д. Б. Сергєєва, Л. П. Скалозуб, Р. Л. Степанюк та ін.

Серед спеціалізованих наукових розробок, які стали підгрунттям для формування концепційно-сутнісної моделі розслідування привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою, та спрямованих на боротьбу з організованою економічною злочинністю треба відмітити роботи на монографічному рівні. Зокрема, в докторській дисертації «Теоретичні засади

формування та реалізації методики розслідування злочинів у сфері службової діяльності» О. В. Пчеліна здійснила комплексний криміналістичний аналіз теоретичних засад формування та реалізації методики розслідування злочинів у сфері службової діяльності (м. Харків, 2017 р.). Низка робіт Б. В. Щура присвячена дослідженню тактики запобігання протидії розслідуванню злочинів, що вчиняються організованими злочинними групами, а також теоретичним основам формування та застосування криміналістичних методик (м. Львів, 2011 р.). Відмічаючи теоретичну значущість наведених праць, потрібно зазначити, що в сучасній криміналістичній науці теоретико-прикладні дослідження за фактами привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою, залишились поза увагою науковців.

Водночас реалії сьогодення вносять зміни у проведення досудового розслідування привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою. Технічна оснащеність та інтелектуальні здібності правопорушників, об'єднаних єдиним задумом, що функціонують протягом тривалого періоду часу, стають передумовою появи нових протиправних схем та способів учинення протиправних дій, які потребують використання оновлених криміналістичних підходів та наукового інструментарію, сформованих у приватну методику розслідування окреслених кримінальних правопорушень, що дозволяє довести участь та роль кожного співучасника та вирішити всі інші кримінально-процесуальні завдання.

Наведені чинники у своїй сукупності визначили актуальність окресленої проблематики, підкреслили її теоретико-прикладне значення та зумовили структуру та зміст дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертацію виконано відповідно до положень Стратегії національної безпеки України (Указ Президента України від 14.09.2020

№ 392/2020), Стратегії боротьби з організованою злочинністю (розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.09.2020 № 1126-р), Стратегії воєнної безпеки України (Указ Президента України від 25.03.2021 № 121/2021), Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2022–2025 роки та плану заходів з її реалізації (розпорядження Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 № 1805-р), Стратегії здійснення цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації системи управління державними фінансами на період до 2025 року та затвердження плану заходів щодо її реалізації (розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.11.2021 № 1467-р), Порядку електронної інформаційної взаємодії Офісу Генерального прокурора та Міністерства внутрішніх справ України (спільний наказ офісу Генерального прокурора та МВС України від 22.11.2021 № 371/846), тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок Міністерства освіти і науки на 2022–2026 роки (наказ МОН України від 03.02.2022 № 109), тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки (наказ МВС України від 11.06.2020 № 454), основних напрямів наукових досліджень Науково-дослідного інституту публічного права на 2020–2024 рр.

Мета і завдання дослідження. *Мета* дисертаційного дослідження полягає у вирішенні конкретного наукового завдання з розробки концептуальних основ методики розслідування привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою. Комплексність мети, її багатоплановість зумовили необхідність вирішення окремих *завдань*:

– здійснити криміналістичний аналіз сучасного стану, теоретичної розробленості проблеми розслідування привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою;

– визначити елементний склад криміналістичної характеристики

зазначених кримінальних правопорушень, розкрити особливості предмета кримінального правопорушення та надати характеристику членам організованої групи;

– систематизувати способи вчинення кримінальних правопорушень та визначити типову слідову картину;

– з'ясувати особливості надходження первинної інформації про вчинення кримінального правопорушення та перелік обставини, що підлягають встановленню під час досудового розслідування;

– конкретизувати типові слідчі ситуації, що виникають під час розслідування кримінальних правопорушень, кваліфікованих за ч. 5 ст. 191 КК України, та виокремити версії щодо встановлення членів організованої групи;

– сформулювати пропозиції щодо вдосконалення взаємодії уповноважених осіб, які здійснюють досудове розслідування, з органами державного фінансового контролю;

– надати рекомендації щодо особливостей проведення негласних слідчих (розшукових) дій для визначення подальшого напрямку розслідування;

– охарактеризувати особливості проведення окремих процесуальних дій початкового етапу розслідування у кримінальному провадженні;

– розкрити значення судових експертиз та можливості інших форм використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень.

Об'єкт дослідження становлять кримінальні процесуальні відносини, що виникають у діяльності правоохоронних органів під час розслідування привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою.

Предмет дослідження – розслідування привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою.

Методи дослідження. Відповідно до поставленої мети, через призму об'єкта і предмета дослідження застосовано низку загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання.

Основою для використання методологічної бази став *діалектичний метод* дослідження, який застосовано під час аналізу юридичної природи кримінальних правопорушень проти власності як антисоціального негативного явища. *Формально-логічні методи* застосовувалися під час вивчення матеріалів кримінальних проваджень, нормативних актів, наукових положень і концепцій, що становлять предмет дослідження (розділи 1–3). *Системно-структурний метод* – для визначення елементів криміналістичної характеристики правопорушень, класифікації та встановлення між ними кореляційних зв'язків (розділ 1). *Функціональний метод* – для систематизації слідчих версій, а також визначення переліку обставини, що підлягають встановленню, та особливостей проведення окремих слідчих (розшукових) (розділи 2–3). *Системно-структурний метод* – для систематизації типових способів привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого ОГ, виокремлення типових слідчих версій (підрозділи 1.3, 2.2). *Типологічний* – для створення криміналістичного портрету злочинців (членів ОГ), що містить вагомі для розслідування ознаки, а також опису тактичних особливостей проведення окремих слідчих (розшукових) дій (підрозділи 1.2, 3.1, 3.2, 3.3). *Порівняльно-правовий метод* – для аналізу нормативно-правової бази, що визначає діяльність суб'єктів господарювання, а також регламентує кримінальні та кримінально-процесуальні відносини на стадії досудового слідства (розділи 1–3). *Історико-правовий метод* – для дослідження наявних методик розслідування економічних злочинів у різні часові періоди та вплив законодавчих змін на процес розслідування (підрозділ 1.1). *Функціональний метод* – для формування пропозицій до законодавчих норм щодо підвищення рівня взаємодії між уповноваженими особами та органами державного фінансового контролю (підрозділ 2.3), а також оформлення

результатів проведення НСРД (підрозділ 3.1). *Соціологічний метод* – для проведення анкетування слідчих, працівників оперативних та експертних підрозділів МВС України (розділи 1–3). На основі *синтезу* сформульовано загальні висновки за темою дослідження (розділи 1–3).

Емпіричну основу дослідження становлять згруповані відомості Єдиного звіту про вчинені кримінальні правопорушення офісу Генерального прокурора за 2019–2023 рр., а також узагальнення оперативної, слідчої та судової практики у період 2012–2024 рр. Зокрема, досліджено матеріали 287 кримінальних проваджень за фактами привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою (Вінницька, Волинська, Дніпропетровська, Донецька, Житомирська, Запорізька, Івано-Франківська, Київська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Рівненська, Сумська, Харківська, Черкаська та Чернівецька області, м. Київ), за 2017–2024 рр.; зведені результати анкетування 265 слідчих, 153 працівників органів прокуратури, 288 співробітників оперативних підрозділів, 136 обізнаних осіб, зокрема ревізорів, аудиторів, працівників експертних установ, що належать до МВС України та Міністерства юстиції України. Під час дослідження використано власний досвід роботи у підрозділах Національної поліції України, зокрема Департаменту стратегічних розслідувань.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертаційна робота є першим у вітчизняній науці комплексним монографічним дослідженням криміналістичної характеристики та організаційно-тактичних аспектів розслідування привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою, в якому сформульовано низку наукових положень і практичних рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності діяльності органів досудового розслідування Національної поліції, що вирізняються науковою новизною та мають важливе теоретичне і практичне значення, зокрема:

вперше:

– розроблено концептуальні основи досудового розслідування кримінальних правопорушень за фактами привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, вчинених організованими групами, що поєднують теоретико-методологічні положення та практичні рекомендації, спрямовані на встановлення криміналістично значущої інформації для з'ясування всіх обставин кримінального правопорушення та встановлення причетності членів організованої групи до вчинення кримінального правопорушення, кваліфікованого за ч. 5 ст. 191 КК України;

– розроблено комплекс НСРД (аудіо-, відеоконтроль особи; зняття інформації з електронних інформаційних систем; аудіо-, відеоконтроль місця; виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації; використання конфіденційного співробітництва), який дозволяє встановити елементи складу кримінального правопорушення та довести ознаки організованої групи;

– запропоновано внести зміни до ч. 3 ст. 252 КПК України та викласти текст у такій редакції: *«Протоколи про проведення негласних слідчих (розшукових) дій з додатками не пізніше ніж через двадцять чотири години з моменту їх складання передаються прокурору»;*

– надано характеристику членам організованої групи, спрямовану на підвищення ефективності організаційних заходів щодо стратегічного та тактичного забезпечення досудового розслідування, з визначенням специфічних ознак, притаманних виключно економічній злочинності, як вплив на розподіл бюджетних видатків, формування дохідної частини місцевих бюджетів, контроль замовників найбільших закупівель, вплив на підприємства та осіб, які здійснюють діяльність у сфері зовнішньоекономічної діяльності;

удосконалено:

– класифікацію сучасних способів привласнення, розтрата майна або

заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учинених організованими групами, залежно від сутності господарсько-фінансових операцій, серед яких: 1) привласнення коштів шляхом умисних дій службових осіб щодо відпуску продукції підприємства покупцям, які не планують розраховуватися за нього; 2) привласнення коштів підприємства шляхом закупівлі товарів, робіт чи послуг за завищеною вартістю, у тому числі за авансовими звітами; 3) привласнення майна шляхом застосування злочинного впливу на власника підприємства, службових осіб органів самоврядування та їх підрозділів тощо;

– криміналістичні рекомендації щодо тактичних особливостей проведення тимчасового доступу до речей та документів, огляду, обшуку та звуження кола обшукуваних осіб, шляхом попереднього відпрацювання їх причетності до діяльності кримінального групування;

– організаційно-тактичні особливості взаємодії слідчого з іншими органами, відомствами, організаціями, зокрема, працівниками органу державного фінансового контролю, результати діяльності яких дозволяють вчасно виявляти порушення норм закону та в комплексі з матеріалами оперативно-технічних заходів слугують підставою для відкриття кримінального провадження;

– положення щодо використання спеціальних знань за такими типовими формами, як проведення судових експертиз, залучення спеціаліста до проведення процесуальних дій, консультацій фахівців, використання результатів відомчих перевірок, які суттєво сприяють встановленню факту привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем та доведенню провини кожного члена організованої групи;

– питання взаємодії слідчого з органами державного фінансового контролю шляхом внесення змін до ч.2 ст.93 КПК України та запропоновано викласти у такій редакції: *«Сторона обвинувачення здійснює збирання доказів шляхом проведення слідчих (розшукових) дій та негласних*

слідчих (розшукових) дій, витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових та фізичних осіб речей, документів, відомостей, висновків експертів, ініціювання проведення інспектувань (ревізій) та інших перевірок, що здійснюються органами державного фінансового контролю, а також проведення інших процесуальних дій, передбачених цим Кодексом»;

набули подальшого розвитку:

– криміналістичне вчення про типову слідову картину, що відображена в електронних (віртуальних) та ідеальних слідах, а також слідах-предметах (документи, комп'ютерна техніка, засоби зв'язку), слідах-речовинах, слідах-відображеннях (відбитки печаток і штампів, відбитки папілярних ліній);

– правові засади відкриття кримінального провадження та зміст джерел надходження інформації про вчинення правопорушення (рапорт оперативного співробітника, заяви від громадян, суб'єктів господарювання тощо);

– науковий підхід до оцінки ознак організованої групи та визначенні коефіцієнта їх значущості, серед яких стійкість, ієрархічність, зорганізованість, об'єднаність єдиним планом та розподіл виконуваних функцій, у зв'язку з чим запропоновано зміни кількісного критерію у ч. 3. ст. 28 КК України та запропоновано викласти у такій редакції: *«Кримінальне правопорушення визнається вчиненим організованою групою, якщо в його готуванні або вчиненні брали участь декілька осіб (дві і більше), які попередньо зорганізувалися у стійке об'єднання для вчинення цього та іншого (інших) кримінальних правопорушень, об'єднаних єдиним планом з розподілом функцій учасників групи, спрямованих на досягнення цього плану, відомого всім учасникам групи»;*

– тактичні прийоми обшуку залежно від ситуацій, що виникають на початковому етапі розслідування (конфліктні чи безконфліктні);

– перелік обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, а також доводять факт розкрадання саме членами організованої

групи;

– теоретичні положення щодо окремих кримінально-процесуальних і криміналістичних категорій (криміналістична характеристика, СРД, НСРД, типові слідчі ситуації, спеціальні знання, обставини, що підлягають доказуванню);

– наукові підходи щодо встановлення впливу організованої злочинної діяльності на соціально-економічні процеси у державі.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені й аргументовані в дисертації теоретичні положення, висновки та практичні рекомендації впроваджені та використовуються у:

– *законотворчій діяльності* – для удосконалення законодавства у сфері запобігання кримінальним правопорушенням сформульовано низку пропозицій щодо внесення змін і доповнень до чинного Кримінального процесуального кодексу України;

– *правозастосовній діяльності* – для вдосконалення діяльності органів досудового розслідування, оперативних та експертних підрозділів Національної поліції (акти впровадження Управління стратегічних розслідувань в Дніпропетровській області ДСР Національної поліції України від 22.09.2023 р., Дніпропетровського НДЕКЦ МВС від 27.12.2023 р.).

– *науковій діяльності* – для удосконалення методики розслідування окремих видів кримінальних правопорушень проти власності (акти впровадження Національної академії внутрішніх справ від 28.12.2023 р., Дніпровського державного університету внутрішніх справ від 14.03.2024 р., Харківського національного університету внутрішніх справ від 19.03.2024 р.);

– *освітньому процесі* – під час викладання навчальних дисциплін «Організація розслідування кримінальних правопорушень», «Криміналістика», «Кримінальний процес», «Оперативно-розшукова діяльність», а також підготовці підручників, навчальних посібників та монографій (акти впровадження ПрАТ «Вищий навчальний заклад

«Міжрегіональна Академія управління персоналом» від 25.12.2023 р., Інституту права та суспільних відносин Відкритого міжнародного Університету розвитку людини «Україна» від 15.03.2024 р.).

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення й висновки дисертації оприлюднено на міжнародних науково-практичних конференціях: «Проблемні питання юридичної науки в контексті реформування правової системи України» (м. Київ, 2022 р.), «Науково-практичні засади розвитку юридичної науки на сучасному етапі державотворення» (м. Київ, 2023 р.).

Публікації. Основні положення та результати дисертації відображено у семи наукових публікаціях, з яких чотири статті – у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, одна – у закордонному юридичному виданні, дві – у збірниках тез наукових доповідей, оприлюднених на міжнародних науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація містить основну частину (вступ, три розділи, що містять дев'ять підрозділів, висновків), список використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 221 сторінку, з яких 144 сторінки основного тексту. Список використаних джерел налічує 181 найменування і займає 22 сторінки, 9 додатків викладено на 37-и сторінках.

РОЗДІЛ 1
НАУКОВІ ЗАСАДИ ПОБУДОВИ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ
ХАРАКТЕРИСТИКИ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ,
ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ПРИВЛАСНЕННЯМ, РОЗТРАТОЮ МАЙНА
АБО ЗАВОЛОДІННЯ НИМ ШЛЯХОМ ЗЛОВЖИВАННЯ
СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ, УЧИНЕНОГО
ОРГАНІЗОВАНОЮ ГРУПОЮ

1.1. Стан наукової розробленості проблем розслідування кримінальних правопорушень, кваліфікованих за ч. 5 ст. 191 КК України

Організована злочинність – небезпечне соціально-економічне явище, інтегроване у всі сфери життя і виявляється у злочинах проти власності. М. І. Смирнов, Р. В. Комісарчук зазначають, що економічні відносини визначають рівень організованої злочинності, яка завдає все більш відчутні політичні, економічні і моральні збитки нашому суспільству, дискредитує сучасні реформаторські процеси, дезорганізує діяльність державних інститутів. Велика кількість цих злочинів скоюється організованими групами [144].

Серед злочинів, які превалюють в діяльності організованих груп та злочинних організацій в умовах воєнного стану, з погляду експертів, превалюють злочини загально-кримінальної спрямованості – 43,7 %; на другому місці за кількістю згадувань – злочини економічної спрямованості – 40,6 %; на останньому місці – злочини, пов'язані з корупцією – 15,7 %. Організована злочинність – проблема не тільки України. Європол у квітні опублікував звіт, в якому зазначив, що загроза для Євросоюзу з боку організованої злочинності як ніколи велика [94].

Організована злочинність була предметом наукового обговорення та неодноразово досліджувалось вченими, однак на сьогодні питання залишається дискусійним. Вчені довели, що організована злочинність – не

лише соціальне, а й економічне явище. За певних умов можна навіть визначити її місце в реальній економіці, в системі координат реальної економіки окремої держави [144].

Для розуміння сутності організованої злочинності, пов'язаної із привласненням, розтратою майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, важливо дослідити їх генезу шляхом аналізу наукових здобутків фахівців з кримінального права та кримінології, кримінально-процесуального права та криміналістики, оперативно-розшукової діяльності.

Отже, науковою основою для вивчення методики розслідування кримінальних правопорушень, зокрема з тактики організації та проведення слідчих (розшукових) дій, стали фундаментальні надбання видатних вчених: В. П. Бахіна, В. Д. Берназа, В. К. Весельського, В. Г. Гончаренка, В. Г. Дрозд, А. В. Іщенко, Н. І. Клименко, В. О. Коновалової, В. С. Кузьмічова, В. К. Лисиченка, Є. Д. Лук'янчикова, В. Г. Лукашевича, Л. М. Лобойка, Є. І. Макаренка, Г. А. Матусовського, М. В. Салтевського, В. В. Тіщенко, В. М. Тертишника, В. Ю. Шепітька, П. В. Цимбала та інших.

Неоціненний вклад у розвиток криміналістики та методику розслідування економічних злочинів зробив А. Ф. Волобуєв. Вчений досліджував на монографічному рівні проблеми методики розслідування розкрадань майна у сфері підприємництва (м. Харків, 2000 р.); разом із послідовниками взаємодію під час розслідування економічних злочинів (м. Харків, 2009 р.) тощо [41–45].

О. В. Пчеліна у докторській дисертації здійснила комплексний криміналістичний аналіз теоретичних засад формування та реалізації методики розслідування злочинів у сфері службової діяльності. Запропоновано авторське визначення поняття службової діяльності, виокремлено її ознаки. Надано криміналістичне визначення злочинів у сфері службової діяльності як суспільно небезпечних винних діянь, що вчиняються як службовими особами з використанням своїх повноважень і становища

всупереч інтересам служби, а також можливостей, які впливають зі службового становища, так й іншими особами, які, як наслідок, підривають авторитет і порушують встановлений порядок функціонування та нормальну діяльність органів державного апарату, апарату місцевого самоврядування й інших юридичних осіб незалежно від форми власності. Запропоновано криміналістичну класифікацію злочинів у сфері службової діяльності залежно від сфери виникнення відносин, на які посягають злочини; галузевої специфіки; суб'єкта, на інтереси якого посягають конкретні злочинні діяння; різновиду служби; форми вини; предмета посягання; злочинної мети; характеристики особи злочинця; способів реалізації злочинного задуму; масштабу злочинної діяльності [132; 133].

Однією з перших наукових робіт, в якій на монографічному рівні розглядаються важливі теоретичні проблеми методики розслідування злочинів у сфері економічної діяльності, вчинених організованими злочинними угрупованнями, є докторська дисертація В. П. Корж (м. Харків, 2004 р.). Науковиця розкриває сутність та поняття економічної організованої злочинності; надає криміналістичну класифікацію економічних злочинів, скоєних організованими злочинними угрупованнями; визначає проблеми формування методик розслідування зазначених злочинів; розкриває криміналістичну характеристика економічних злочинів, скоєних організованими злочинними угрупованнями, і її основні елементи; основи методики дослідчої перевірки; наукові основи розслідування зазначених злочинів і проблеми подолання протидії розкриттю і розслідуванню економічних злочинів, скоєних організованими злочинними угрупованнями [79].

Оскільки вагома частина досліджуваних кримінальних правопорушень пов'язана із заволодінням бюджетними коштами, неможливо обійти наукові дослідження в бюджетній сфері загалом та в окремих її галузях зокрема. Значні здобутки в окресленому напрямі були отримані Р. Л. Степанюком. Предметом дисертаційного дослідження вченого було криміналістичне

забезпечення розслідування злочинів, вчинених у бюджетній сфері України (м. Харків, 2004 р.) [150; 151], а також на рівні докторської дисертації – методика розслідування злочинів, пов'язаних з порушеннями бюджетного законодавства (м. Харків, 2012 р.), в якій було розроблено криміналістичну класифікацію кримінальних правопорушень у бюджетній сфері України, удосконалено структуру окремих методик розслідування, розглянуто сучасний стан методико-криміналістичного забезпечення розслідування окремих груп і видів кримінальних правопорушень у бюджетній сфері, окреслено перспективи формування відповідних міжвидових, комплексних, видових і підвидових криміналістичних методик тощо [149; 152].

Не можна оминати наукові праці, що суттєво сприяли цьому дослідженню, виконані В. Г. Дрозд, зокрема дисертаційне дослідження «Організаційні і тактичні особливості розслідування умисних тяжких тілесних ушкоджень» (м. Київ, 2009 р.), навчальний посібник «Алгоритм дій працівників органів досудового розслідування щодо накладення арешту на електронні активи, одержані злочинним шляхом»; низка наукових статей, серед яких питання допустимості доказів, отриманих внаслідок проведення негласних слідчих (розшукових) дій, криміналістична характеристика особи злочинця; взаємодія слідчого з працівниками інших підрозділів Національної поліції до початку досудового розслідування тощо [54; 159; 55–57].

Дисертація Б. В. Щура присвячена дослідженню тактичних основ усунення протидії розслідуванню злочинів, що вчиняються організованими злочинними групами. Виконано ретельний аналіз різних форм протидії розслідуванню злочинів (приховування злочинів, корупційні механізми протидії, використання засобів масової інформації, фальсифікація доказів, повідомлення неправдивих показань, застосування погроз та фізичного насильства) і визначені їх особливості щодо злочинів, вчинених ОЗГ. Розроблено найбільш важливі тактичні напрями, які сприяють усуненню протидії розслідуванню з боку ОЗГ: тактика дотримання слідчої таємниці; тактика попередження тактичних помилок; тактика викриття неправди в

показаннях; тактика забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства. У дисертації наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукового завдання, що виявилось у розробці тактичних основ усунення (нейтралізації) протидії розслідуванню злочинів, що вчиняються організованими злочинними групами [173; 174].

Методологічні засади розслідування фінансового шахрайства на монографічному рівні висвітлено С. С. Чернявським (м. Київ, 2010 р.) [166].

У працях М. А. Погорецького, О. О. Вакулік, Д. Б. Сергєєвої розкрито теоретико-прикладне бачення методики розслідування економічних злочинів [110], пропозиції науковців з удосконалення норм чинного КПК України сприяли формуванню наукової думки щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій [140] тощо.

Також необхідно виділити низку монографій за напрямом протидії організованій злочинності та розслідуванню економічних злочинів К. О. Чаплинського, що суттєво сприяли виконаному дослідженню, серед яких «Тактичне забезпечення розслідування діяльності злочинних угруповань» (м. Дніпро, 2010 р.), «Тактичне забезпечення проведення слідчих дій» (м. Дніпро, 2011 р.); «Теоретичні, правові та праксеологічні засади використання спеціальних знань під час розслідування злочинів, пов'язаних із державним фінансуванням в галузі охорони здоров'я» (м. Одеса, 2021 р.), «Протидія організованій злочинності в Україні: сучасність та перспективи» та ін. (м. Дніпро, 2023 р.) [2; 3; 26; 94; 160–164].

Низка робіт присвячена розслідуванню кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель, серед яких дисертація А. М. Меденцева «Розслідування кримінальних правопорушень, що вчиняються у сфері державних закупівель» [90], А. Ю. Спусканюка «Доказування у кримінальних провадженнях про кримінальні правопорушення, пов'язані з проведенням державних закупівель» (м. Київ, 2019 р.) [146; 147]. В. А. Бідняк (м. Київ, 2020 р.) присвятив дисертацію окремим аспектам розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням в

галузі охорони здоров'я [21; 23], Ю. О. Ліпіна «Розслідування заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем у паливно-енергетичному комплексі України (м. Київ, 2021 р.) [85] та ін.

Окремим аспектам доказування у кримінальному судочинстві, зокрема в умовах війни, тактиці проведення окремих слідчих (розшукових) дій, застосуванню новітніх техніко-криміналістичних засобів для боротьби зі злочинністю, як можливості використання програмного забезпечення для 3D моделювання обличчя під час складання фотокомпозиційних портретів злочинців тощо, присвячені наукові дослідження А. О. Антощук [13; 15; 16].

Для всебічного вивчення досліджуваного питання ми надали увагу не тільки науковим працям з методики розслідування кримінальних правопорушень, а й дослідженням важливих в окресленому напрямі криміналістичних категорій, як-от організована злочинність, економічні кримінальні правопорушення, що розглядаються суміжними науками.

Зокрема, оперативно-розшукова протидія економічним кримінальним правопорушенням була досліджена в працях В. І. Василичука «Оперативно-розшукова профілактика злочинів у бюджетній сфері» [37], В. В. Дарагана «Протидія злочинам у сфері державних закупівель підрозділами Департаменту захисту економіки Національної поліції України» (м. Дніпро, 2017 р.) [48], Я. В. Василевича «Оперативно-розшукова протидія привласненню та розтраті бюджетних коштів» (м. Київ, 2018 р.) [36] та удосконалення нормативно-правового регулювання оперативно-розшукової протидії привласненню та розтраті бюджетних коштів [35; 34]. І. В. Писарчук дослідив проблеми, пов'язані з діяльністю оперативних підрозділів у протидії нецільовому використанню бюджетних коштів службовими особами [108].

А. М. Кислий, крім оперативно-розшукової характеристики злочинів, пов'язаних із розкраданням бюджетних коштів, дослідив питання про зміст понять «організована група» та «злочинна організація» у теоретико-правовому аспекті; закордонний досвід нормативного регулювання негласних слідчих (розшукових) дій; проблеми впровадження міжнародних

стандартів цифровізації кримінального розслідування [1; 69–71].

Злочинність у сфері економіки України з кримінально-правового погляду, зокрема у сферах службової та господарської діяльності, була досліджена у фундаментальних працях О. О. Дудорова [58], О. Г. Кальмана [67], В. О. Руфанової і О. О. Титаренка [136] та ін. Зокрема, В. В. Василевич в своїх наукових працях дослідив злочин і злочинність як об'єкти кримінологічного аналізу, визначив поняття, основні ознаки і характеристики злочинності [33]. У монографії А. А. Вознюк «Кримінальна відповідальність за створення злочинних об'єднань та участь у них» здійснено спробу розроблення нових концептуальних підходів до кримінальної відповідальності за створення злочинних об'єднань та участь у них. Сформульовано пропозиції щодо вдосконалення системи кримінально-правових ознак злочинних об'єднань, об'єктивних і суб'єктивних ознак складів злочинів, передбачених ст. 255, 257, 258, 260 КК України, а також реалізації кримінальної відповідальності за ці делікти [40].

У дисертаційній роботі Б. В. Осадчого «Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем: кримінологічна характеристика та протидія» (м. Одеса, 2023 р.) доведено, що криміналізація злочинів у вигляді привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем є критично важливою для забезпечення правового порядку та захисту прав власності в сучасному суспільстві. Це відображається в соціальній обумовленості та необхідності, оскільки забезпечення права власності є фундаментальним для стабільного розвитку будь-якого суспільства [100].

Окрім дисертацій, корисними для даного дослідження стали і інші досягнення науковців. Так, І. В. Пиріг, Г. С. Бідняк, В. М. Плетенець привернули увагу до збройних конфліктів в економічному, соціальному та правовому контексті сучасності [4]. Н. С. Андрійченко, О. О. Вакулик, В. В. Волік, О. М. Резнік, К. Д. Янішевська присвятили наукову статтю міжнародному аспекту правового регулювання у сфері протидії фінансовій

злочинності на прикладі спецслужб України та інших країн [5; 6].

Серед наукових здобутків щодо розслідування привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем у сфері будівництва методичні рекомендації А. П. Запотоцького, А. А. Вознюка, С. В. Кучменка у (м. Київ, 2017 р.) [63]. В. В. Єфімов, В. В. Дараган, Д. М. Мирошніченко, В. А. Бідняк розкрили особливості проведення оперативними підрозділами МВС моніторингу видатків бюджетних коштів та взаємодії із контролюючими органами з метою виявлення та документування фактів їх розкрадання та привласнення посадовими особами підприємств, установ та організацій різних форм власності та інші [60]. О. А. Сидоров, Д. П. Тишлек, С. В. Бабанін та інші сформуvalи алгоритми дій працівників захисту економіки Національної поліції під час виявлення та документуванні злочинів, що пов'язані з викраданнями в бюджетній сфері, алгоритм дій під час огляду документів та особливості призначення окремих видів експертиз в разі розслідування економічних злочинів [10; 141].

Питання протидії організованій злочинності було предметом обговорювання на науково-практичних заходах та нарадах в практичних підрозділах. Проте науковці зазначають низьку якість розкриття й розслідування, недостатність кваліфікованих кадрів у правоохоронних органах, відсутність системи попередження і профілактики кримінальних правопорушень створили підґрунтя до збільшення їхньої кількості, які дедалі набувають усе більш загрозливих форм. Спостерігаються негативні тенденції криміналізації суспільства й зростання організованої злочинності [94].

На цей час на фоні відсутності дисертаційних робіт щодо розслідування привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою, є об'єктивна потреба в оновленні наявних наукових здобутків та їх узагальненні з метою формування розробки концептуальних основ методики розслідування окреслених кримінальних правопорушень як складової

загальної методики розслідування діяльності організованої злочинності.

Отже, поняття «злочинність» і «організована злочинність» перебувають у логічному зв'язку, відповідно як родові і видові поняття. Родове поняття «злочинність» у історико-правовому вимірі вказує на конкретно-історичний зміст злочинності як суспільно небезпечного, історично-перехідного, мінливого соціально і кримінально-правового явища, її тенденції і закономірності з урахуванням минулого, сьогодення й майбутнього. Видове поняття «організована злочинність» у історико-правовому вимірі, крім названих загальних родових властивостей злочинності, вказує на специфічні, які виражаються у здатності цього системного протиправного явища в організаційний спосіб завдяки корупції (мета корупційних діянь та діяльності – протиправним шляхом отримати доступ до влади і управління та насиллю) ефективно протистояти єдиному державному механізму правової та інституційної протидії злочинності, використовуючи прогалини в кримінальному законодавстві та суперечності в системі правосуддя і кримінальної юстиції [91].

Організована злочинність являє собою альтернативне суспільство зі своєю економікою, соціальною й духовною сферами, своїми системами керування, безпеки, формування молодого покоління, юстицією, своєю внутрішньою зовнішньою політикою [31].

Під організованою злочинністю в Законі розуміється сукупність кримінальних правопорушень, що вчиняються у зв'язку зі створенням та діяльністю організованих злочинних угруповань [125].

В. Я Конопельський розглядає організовану злочинність як єдину системну. Причини виникнення та розвитку організованої злочинності в Україні залежать насамперед від функціонування державних інститутів, досконалості політичної системи та забезпечення норм права. В умовах сьогодення, коли стан злочинності, як організованої, так і загально-кримінальної, створює загрозу національній безпеці України, одним із найскладніших завдань є ефективна протидія злочинності в контексті

грунтового реформування системи управління в державі, а також вивчення сучасного досвіду транскордонного співробітництва у сфері боротьби з міжнародною організованою злочинністю, зокрема тероризмом, наркобізнесом, торгівлею людьми, контрабандою, нелегальною міграцією. Актуальними залишаються питання виявлення прогалин або колізій у законодавстві, обґрунтування необхідності певних законодавчих новел, розроблення нової Стратегії боротьби з організованою злочинністю, враховуючи результати міжнародного співробітництва в зазначеній сфері. Необхідно наголосити, що виділення та вивчення закордонних програм, які спрямовані на протидію організованій злочинності, що довели на практиці свою ефективність, являє собою величезні перспективи для запозичення позитивного іноземного досвіду [78].

Аналізуючи наукові надбання вчених, на нашу думку, влучно надає визначення поняття організованої злочинності в економічній сфері В. П. Корж: «Це особливий різновид діяльності її спеціальних суб'єктів (службових осіб), об'єднаних в групи, злочинні організації, для протиправної діяльності та злочинним бізнесом з метою отримання незаконного прибутку та надприбутку» [79].

У контексті дослідження В. П. Корж зазначає, що організована злочинна діяльність найбільш поширена у сферах виробництва, торгівлі, підприємництва, фінансово-банківської, зовнішньоекономічної діяльності, приватизації, службової діяльності та використання комп'ютерів, систем та комп'ютерних програм. Зокрема, за даними оперативних органів спецпідрозділів по боротьбі з організованою злочинністю, сферою злочинного бізнесу кожної другої організованої групи є виробництво, а кожної третьої – кредитно-фінансова діяльність, і тільки кожної десятої організованої групи – торгівля. В економіці організована злочинна діяльність виявляється у таких сферах, як виробництво (легальне та тіньове); торгівля; приватизація майна державних підприємств, підприємництва, владно-управлінська, зовнішньоекономічна, кредитно-фінансова. Як свідчать

результати виконаних нами досліджень, економічні організовані злочини були виявлені у різних сферах та галузях економіки. Зокрема, у структурі легального виробництва вони становлять 11,2 %, тіньового – 13,6 %; кредитно-фінансової сфери – 30,3 %; зовнішньоекономічній – 15,7 %; на споживчому ринку – 6,3 %, в аграрному секторі – 7,2 %, у сфері приватизації – 13,7 %. Необхідно враховувати високий ступінь латентності організованої злочинної діяльності у вказаних вище сферах і галузях економіки. Тож оперативним працівникам спеціальних підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю органів внутрішніх справ певні труднощі у виявленні та розкритті економічних організованих злочинів створювали такі сприятливі для організованої злочинної діяльності фактори: конспіративність (5 %), використання легальних підприємницьких структур (19 %), використання легальних фінансово-господарських операцій (18,4 %), корумповані зв'язки (30,6 %), міжрегіональні злочинні зв'язки (10,7 %), транснаціональні злочинні зв'язки (5,8 %) [79, с. 11].

Узагальненням матеріалів судово-слідчої практики ми з'ясували, що ситуація через майже 20 років залишається сталою. Привласнення розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою, переважно вчиняється щодо бюджетних коштів та іншого майна (67,9 %) у таких галузях, як освіта, охорона здоров'я, агропромислового та паливно-енергетичному комплексах, житлово-комунальному, вугільної промисловості тощо. Однак в умовах воєнного стану треба констатувати суттєвий зріст зловживань службовим становищем під час розпорядження майном в оборонній сфері, де організована злочинність становить приблизно половини випадків 46,8 %.

Службова діяльність є своєрідною сферою реалізації службовими особами відповідно до норм правового регулювання своїх повноважень з метою забезпечення правильного функціонування державного апарату й апарату органів місцевого самоврядування, громадських об'єднань, підприємств, установ або організацій незалежно від форм власності.

Відповідно злочини в цій сфері посягають на встановлений порядок функціонування та нормальну (належну) діяльність зазначених органів [129, с. 88].

Службова діяльність, як уже зазначалося, характеризується в більшості випадків специфічним суб'єктом реалізації – службовою особою. Характеристика останньої відіграє чи не найважливіше криміналістичне значення при визначенні особливостей вчинення кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та відповідно особливостей їх розслідування. Окрім того, визнання особи службовою невід'ємно пов'язане з правильною кримінальною кваліфікацією протиправного діяння. Адже в кримінальному праві ця ознака іменується як спеціальний суб'єкт кримінального правопорушення. Зокрема, службовою особою можуть бути особи, які є представниками влади чи місцевого самоврядування; особи, які обіймають певні посади (ті посади, що наділяють особу організаційно-розпорядчими чи адміністративно-господарськими функціями); особи, які виконують організаційно-розпорядчі чи адміністративно-господарські функції за спеціальним повноваженням; посадові особи іноземних держав, міжнародних організацій, міжнародних судів тощо. Ми поділяємо думку, що до злочинів у сфері службової діяльності треба віднести й самовільне присвоєння владних повноважень або звання службової особи. Хоча вказаний злочин учиняється з використанням повноважень і звання, які насправді в особи відсутні, шкода є реальною, адже інші особи (в тому числі потерпілі) були впевненими в справжності статусу особи. А, отже, цей злочин підриває авторитет відповідних ланок управління, що зайвий раз підтверджує доцільність його віднесення до числа злочинів у сфері службової діяльності. Тому в таких випадках особа злочинця не буде службовою, але такою, що присвоїла та використала реальні владні повноваження та/або звання службової особи [133; с. 38].

Термін «службова особа» регламентований ст. 364 КК України: «Це особа, яка постійно або тимчасово здійснює функції представника влади;

особа, яка обіймає постійно чи тимчасово на підприємствах, у закладах, установах чи в організаціях (залежно від форми власності) посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків» [81].

Привласнення полягає в протиправному і безоплатному вилученні (утриманні, неповерненні) винною особою чужого майна, яке знаходилось у його правомірному володінні, з подальшим наміром обернути його на свою користь чи на користь третіх осіб. Унаслідок привласнення чужого майна винний починає незаконно володіти та користуватись вилученим майном, поліпшуючи власне матеріальне становище безпосередньо за рахунок викраденого. Розтрата – це незаконне безоплатне відчуження, витрачання, використання винним чужого майна, що на законних підставах було йому ввірене чи перебувало в його віданні (продаж, споживання, дарування, обмін, передача іншим особам тощо). Розтрата відрізняється від привласнення тим, що у разі розтрата майно відчужують і витрачають одразу, воно не перебуває певний час у незаконному володінні винного, а привласнення передбачає наявність певного проміжку часу, протягом якого винний незаконно володіє майном, розпоряджається ним як власним. У разі привласнення майно перебуває у винної особи (в інших осіб) під її контролем і може бути повернуто власникові, а в разі розтрата майно вже використано (витрачено), а отже, може йтися лише про відшкодування завданих власникові збитків. Тимчасове запозичення майна, яке було ввірене винному чи перебувало в його віданні, для тимчасового використання з подальшим поверненням майна (його еквівалента) власнику, не може бути визнано протиправним привласненням. За наявності підстав такі дії може бути розцінено як самоуправство (ст. 356 КК України), а в разі вчинення їх службовою особою – як зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК України). Заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем відбувається у випадках, коли така особа незаконно обертає чуже майно на свою користь або на користь третіх осіб,

використовуючи для цього своє службове становище всупереч інтересам служби. Зазвичай службова особа не є матеріально відповідальною, але водночас наділена правом оперативного-господарського управління майном, вирішуючи питання про користування й управління ним, розпоряджаючись таким майном як уповноважена власником особа. Кваліфікація злочину за ч. 2 ст. 191 КК України можлива лише тоді, коли особа здійснила заволодіння завдяки використанню своїх службових повноважень щодо майна, розпоряджатися яким вона мала право чи була зобов'язана [9].

Свого часу І. В. Сервецький, В. І. Литвиненко і В. П. Шеломенцев, досліджуючи історичні передумови виникнення організованої злочинності в Україні, довели, що розвиток «тіньової» економіки дозволив сформуватися «чорному ринку», на якому велася незареєстрована торгівля споживчими товарами. Бачиться, що саме розвиток підпільного виробництва стимулював становлення організованої злочинності. Тіньова економіка з самого початку являла собою неминучу реакцію на закриття вільного ринку і централізоване управління сферою виробництва й розподілу. Почали формуватися ділові відносини тіньових підприємців з професійними злочинцями з кримінального середовища. Підприємці почали використовувати злочинців для усунення конкурентів, контролю за партнерами і для своєї охорони, а лідери злочинного світу ставали компаньйонами підприємців, вкладаючи у бізнес власні кошти [139]. Така негативна тенденція зберігається і в умовах сучасності. Науковці відмічають, сучасна кримінальна обстановка в Україні характеризується поширеністю організованої злочинної діяльності. На сьогодні вказане явище все більше охоплює різноманітні сфери життєдіяльності суспільства, починаючи від вчинення «звичайних» кримінальних правопорушень до здійснення високо латентних, професійних та ретельно замаскованих. За даними узагальнення правоохоронної практики спостерігається значне зростання організованої злочинності загально кримінальної спрямованості, яка пов'язана із вчиненням злочинних дій проти життя та здоров'я особи, власності, суспільства та моралі, статевої свободи та

статевої недоторканості тощо [66].

На фоні високих показників вчинених кримінальних правопорушень за ст. 191 КК України з'ясовано, що в 2023 році було закінчено кримінальних проваджень про кримінальні правопорушення, пов'язані з привласненням, розтратою майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, вчинені організованими групами і злочинними організаціями (ст. 191 КК України / у т.ч. ч. 5 ст. 191 КК України): Національною поліцією – 336/38, з них злочинних організацій – 19/7; Службою безпеки України – 1/1, з них злочинних організацій – 0/0; Бюро економічної безпеки України – 1/0, з них злочинних організацій – 0/0; Державним бюро розслідувань – 60/0, з них злочинних організацій – 0/0; Національним антикорупційним бюро України – 1/1, з них злочинних організацій – 0/0 [115].

Якщо відомості про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань внесені прокурором, закон зобов'язує його протягом п'яти робочих днів з дня внесення таких відомостей з дотриманням правил підслідності передати наявні у нього матеріали до відповідного органу досудового розслідування та доручити проведення досудового розслідування [82]. Якщо під час досудового розслідування встановлено факт, який свідчить про виявлення кримінального правопорушення з ознаками ч. 5 ст. 191 КК України, Спеціалізована антикорупційна прокуратура офісу Генерального прокурора розглядає матеріали та ухвалює обґрунтоване рішення щодо направлення матеріалів до Національного антикорупційного бюро України.

Детективи Національного антикорупційного бюро України здійснюють досудове розслідування кримінальних правопорушень, передбачених статтями 191 КК України якщо: 1) кримінальне правопорушення вчинено певними суб'єктами; 2) розмір завданої шкоди у кримінальних правопорушеннях, передбачених статтями 191 КК України та іншими, у дві тисячі і більше разів перевищує розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого законом на час вчинення кримінального

правопорушення (якщо кримінальне правопорушення вчинено службовою особою державного органу, правоохоронного органу, військового формування, органу місцевого самоврядування, суб'єкта господарювання, у статутному капіталі якого частка державної або комунальної власності перевищує 50 відсотків) [109; 82].

Тимчасом не у всіх випадках кримінальне провадження передається до НАБУ. Якщо під час досудового розслідування буде встановлено інші кримінальні правопорушення, вчинені особою, щодо якої ведеться досудове розслідування, або іншою особою, якщо вони пов'язані з кримінальними правопорушеннями, вчиненими особою, щодо якої ведеться досудове розслідування, і які не підслідні тому органу, який здійснює у кримінальному провадженні досудове розслідування, прокурор, який здійснює нагляд за досудовим розслідуванням, у разі неможливості виділення цих матеріалів в окреме провадження своєю постановою визначає підслідність всіх цих кримінальних правопорушень [109; 82].

1.2. Предмет злочинного посягання та характеристика членів організованої групи

Розслідування привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою, належить до особливо тяжких злочинів, здебільшого завдає шкоди в особливо великих розмірах і відрізняється складністю в доказуванні. Для отримання криміналістично значущих відомостей щодо вчиненого кримінального правопорушення важливо мати повну інформацію щодо криміналістичної характеристики, обов'язковим елементом якої є предмет протиправного посягання.

Як відомо, в криміналістичному розумінні предмет має більш широкую характеристику, ніж у кримінально-правовому розумінні. Тому

проаналізуємо це питання більш детально.

З кримінально-правового погляду предметом у ст. 191 КК України є лише таке чуже майно, яке було ввірене винній особі чи перебувало в її законному віданні, тобто те, що знаходилось на законних підставах і стосовно якого вона здійснювала повноваження щодо розпорядження, управління, доставки, використання або зберігання тощо. Отже, вчиняючи злочин за ст. 191 КК України, винна особа використовує наявні в неї правомочності (повноваження) щодо зазначеного предмета. Саме ця ознака відрізняє аналізований злочин від інших посягань на власність (зокрема, крадіжки), під час вчинення яких винний зовсім не причетний до майна або має лише доступ до нього за характером роботи, чи йому доручено охороняти це майно, або воно передане йому для використання у процесі виробництва [8, с. 435].

Водночас науковці уточнюють це поняття і визначають предмет як чуже майно, яке було ввірене винному, або перебувало в його віданні, або ж щодо якого особа мала певні повноваження, вартість якого повинна перевищувати 0,2 неоподаткованого мінімуму доходів громадян (податкової соціальної пільги) [88, с. 24]. В іншому випадку викрадення чужого майна вважається дрібним, якщо вартість такого майна на момент вчинення правопорушення не перевищує 0,2 неоподаткованого мінімуму доходів громадян, що регламентовано ст. 51 КУпАП [74].

Аналізуючи криміналістичні джерела, цілком погоджуємось з науковою позицією А. Ф. Волобуєва. Вчений наголошує, що визначення предмета кримінальних правопорушень у теорії кримінального права передбачає всяку річ матеріального світу, з певними ознаками якої кримінальний закон пов'язує наявність у діях особи конкретного складу кримінального правопорушення, стосується лише випадків, коли на предмет кримінальних правопорушень вказано безпосередньо в диспозиції статті КК України. Предметом розкрадання є майно, що охоплює гроші, матеріальні цінності та деякі інші речі. З криміналістичної позиції відомості про

особливості предмета розкрадання мають принципово важливе значення для розслідування правопорушень. Зазначене зумовлено тим, що особливості предмета розкрадання закономірно пов'язані з особливостями умов вчинення протиправних дій та іншими елементами їх механізму [42].

Отже, словник української мови трактує майно як речі, які комусь належать на правах власності [143]. Юридична енциклопедія визначає його як предмети матеріального світу, які перебувають у власності суб'єкта права (фізична особа, юридична особа, держава, територіальна громада, Український народ), у тому числі: окрема річ, сукупність речей, майнові права та обов'язки, гроші і цінні папери, а також майнові права на них [175].

У статті 190 Цивільного кодексу зазначено: «1. Майном як особливим об'єктом вважаються окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки. 2. Майнові права є неспоживною річчю. Майнові права визнаються речовими правами» [158].

А міжнародне право, зокрема Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності, регламентує більш широке поняття та визначає майно як будь-які активи, матеріальні або нематеріальні, рухомі або нерухомі, виражені в речах або в правах, а також юридичні документи або активи, що підтверджують право власності на такі активи або інтерес у них [76].

Як свідчать результати опитування практичних співробітників та результати аналізу судово-слідчої практики, предметом протиправних посягань частіше бувають: продукти харчування, паливо, зерно, лісопродукція, будівничі матеріали та обладнання (пісок, цегла, утеплювач, підкранові балки тощо), друкарське обладнання, вироби з дорогоцінних металів, інше рухоме та нерухоме майно. На жаль, в умовах сьогодення бувають випадки, коли предмет протиправного посягання становить майно Міністерства оборони України, зокрема комплектуючі для зенітно-ракетних комплексів ППО та артилерійських систем, танкові двигуни, двигуни для бронемашин тощо.

Узагальненням матеріалів Єдиного державного реєстру судових рішень нами було встановлено, що у 42,4 % предмет протиправного посягання становить майно; у 67,6 % – кошти, з яких приблизно 88,1 % – у безготівковій формі [7].

Чинне законодавство, як Закон України «Про банки і банківську діяльність», Цивільний Кодекс України, визначає під коштами гроші у національній або іноземній валюті чи їх еквівалент [112; 158].

Законом України «Про валюту і валютні операції» регламентовано значення національної валюти (гривні) та іноземної валюти, зокрема:

1. Іноземна валюта:

а) грошові знаки грошових одиниць іноземних держав у вигляді банкнот, казначейських білетів, монет, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території відповідної іноземної держави або групи іноземних держав, а також вилучені або такі, що вилучаються з обігу, але підлягають обміну на грошові знаки, що перебувають в обігу;

б) кошти на рахунках у банках та інших фінансових установах, виражені у грошових одиницях іноземних держав і міжнародних розрахункових (клірингових) одиницях (зокрема у спеціальних правах запозичення), що належать до виплати в іноземній валюті;

в) електронні гроші, номіновані у грошових одиницях іноземних держав та (або) банківських металах.

2. Національна валюта (гривня):

а) грошові знаки грошової одиниці України – гривні у вигляді банкнот, монет, у тому числі обігових, пам'ятних та ювілейних монет, і в інших формах, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території України, а також вилучені або такі, що вилучаються з обігу, але підлягають обміну на грошові знаки, що перебувають в обігу;

б) кошти на рахунках у банках та інших фінансових установах, виражені у гривні;

в) електронні гроші, номіновані у гривні;

г) цифрові гроші Національного банку України [113].

Безперечно, в умовах сьогодення найбільш поширеною є безготівкова форма. В. Д. Никифорчук на підставі аналізу поняття «електронні гроші в банківській сфері» виділяє необхідні елементи, з яких вибудовується термінологічна складова, а саме: мають грошову вартість, яка є вимогою до емітента; зберігаються в електронному вигляді на технічному пристрої, зокрема магнітному; для передання електронних кодових сигналів електронних платежів між банками використовують інформаційно-телекомунікаційні мережі, зокрема Інтернет; їх використовують для отримання коштів з метою здійснення платіжних операцій; емітуються після отримання коштів у розмірі не меншому, ніж електронна грошова вартість; їх приймає фізична або юридична особа, що не є установою-емітентом електронних грошей. Отож термін «електронні гроші в банківській сфері» треба тлумачити як грошову вартість, яка зберігається в електронному вигляді з метою здійснення платіжних операцій, її приймає фізична або юридична особа, що не є установою-емітентом електронних грошей. Електронні гроші – це певна послідовність цифр, які символізують банкноти та монети, і тільки в цьому полягає їхній інформаційний зміст. За допомогою їх можна здійснити платежі, розрахунки, придбати в режимі реального часу товари й послуги з використанням інструментів віддаленого управління банківськими рахунками – під'єданого до мережі «Інтернет» комп'ютера, телефона, стільникового радіотелефона, банківських і пластикових карток тощо [97, с. 171].

Треба звернути увагу, що предмет протиправного посягання становлять кошти підприємств, організацій всіх форм власності, при цьому вагому частину становлять бюджетні кошти. У зв'язку з наявністю певних особливостей в розподілі та використанні кошти бюджетів різних рівнів М. А. Погорецький, О. О. Вакулік, Д. Б. Сергеева залежно від суб'єкта і призначення поділяють на такі групи:

1) розподільні кошти:

- а) кошти, призначені для подальшого розподілення між різного рівня бюджетами, розпорядниками й одержувачами бюджетних коштів;
- б) кредитні кошти, які призначені для виділення фінансової допомоги або компенсацій з бюджету;
- 2) внутрішні кошти, призначені для безпосереднього витрачання на потреби державного органу, підприємства, установи або організації, основна діяльність яких здійснюється за рахунок коштів державного та (або) місцевого бюджету;
- 3) резервні кошти, тобто кошти резервного фонду відповідного бюджету, створеного для фінансування непередбачених витрат;
- 4) вільні кошти бюджету (вільний залишок коштів, що утворився на початок бюджетного року; доходи бюджету, додатково одержані в процесі його виконання; суми перевищення доходів над видатками);
- 5) складові цільові кошти, виділені з державного або місцевого бюджету державним небюджетним установам, а також підприємствам, установам й організаціям недержавної форми власності у вигляді цільової фінансової допомоги, бюджетної компенсації або для фінансування певних програм [110, с. 113].

Наступний приклад кримінального провадження, передбаченого ч. 5 ст. 191 КК та ч. 2 ст. 366 КК, демонструє заволодіння грошовими коштами місцевого бюджету. ОСОБА_10, перебуваючи з 31.08.2016 по 06.02.2018 на посаді директора ТОВ «СК ФЛАГМАН», постійно обіймаючи на підприємстві посаду, пов'язану з виконанням організаційно-розпорядчих та адміністративно-господарських функцій, тобто згідно з ч. 3 ст. 18 КК України, будучи службовою особою, заволодів чужим майном Горьківської сільської ради шляхом зловживання своїм службовим становищем в особливо великих розмірах, а саме: грошовими коштами на загальну суму 3 056 244,92 грн.

19.06.2017 року між Горьківською сільською радою (Замовник), в особі сільського голови ОСОБА_11, та ТОВ «СК ФЛАГМАН» (Підрядник), в особі

директора ОСОБА_10, укладено договір підряду № 1, предметом якого є виконання робіт з реконструкції будівлі дитячого садка з улаштуванням автономної котельні. В подальшому, в період часу з 06.12.2017 по 22.12.2017 року, більш точного часу не встановлено, у директора ТОВ «СК ФЛАГМАН» ОСОБА_10 виник злочинний умисел, спрямований на видачу завідомо неправдивих офіційних документів – актів приймання виконаних будівельних робіт (форми КБ-2в), довідок про вартість виконаних будівельних робіт та витрати (форми КБ-3), які містили завідомо неправдиві відомості щодо обсягу фактично виконаних будівельних робіт, з метою подальшого незаконного обернення чужого майна на користь інших осіб з використанням службовою особою свого службового становища всупереч інтересам служби, а саме: грошовими коштами місцевого бюджету територіальної громади с. Горького Дніпровського району в особі Горьківської сільської ради [39].

Характеристика членів організованої групи. З криміналістичного погляду, без перебільшення, важливе інформаційне, орієнтовне та праксеологічне значення відіграє такий структурний елемент криміналістичної характеристики злочинів у сфері службової діяльності, як особа злочинця. Щодо цього вважаємо влучним твердження, що центральним елементом криміналістичної характеристики будь-якого злочину є дані про особу, яка його вчинила, оскільки жодне кримінальне правопорушення не може бути реалізоване за відсутності людини, яка здійснює злочинну діяльність [133, с. 124].

М. В. Салтевський: «Криміналістична характеристика особи правопорушника має описувати людину як соціально-біологічну систему, властивості й ознаки якої відображені в матеріальному середовищі й використовуються для розслідування кримінальних правопорушень. До таких властивостей людини належать: фізичні, біологічні та соціальні. Це такий опис рис зовнішності та внутрішніх властивостей людини, що дає змогу уявити образ людини, її портрет як соціально-біологічної істоти» [137].

Як свідчать матеріали виконаних досліджень В. П. Корж, кожен другий економічний злочин скоєно організованою групою, яка має корумповані зв'язки [79, с. 142].

В. О. Коновалова і В. Ю. Шепітько визначають особу злочинця як соціально-психологічне поняття, що охоплює сукупність типових психологічних і моральних якостей індивіда, які формуються внаслідок вчинення злочинів [77, с. 358].

В. П. Мороз, К. О. Чаплинський, М. Г. Богуславський і М. О. Волошина зазначають, що поняття суб'єкта організованої злочинної діяльності розкриває тільки кримінально-правову характеристику і свідчить про можливість притягнення особи до кримінальної відповідальності за вчинене протиправне діяння. Поняття ж особи злочинця більш широке за своїм змістом і містить його індивідуальність, соціальну сутність, життєві й моральні цінності та ін. Формулюючи криміналістичну характеристику особи злочинця (лідера кримінального угруповання, його членів), як правило, виділяють: 1) наявність судимості; 2) соціальну належність; 3) освітній рівень; 4) вік і стать; 5) наявність психічних відхилень; 6) сімейний стан; 7) наявність злочинних вмінь й навичок; 8) інтереси та схильності тощо. «Білокомірцеві» злочинні угруповання (злочинні угруповання, створені, як правило, особами з числа підприємців великого бізнесу, службових осіб органів державної влади, які займають відповідальне чи особливо відповідальне службове становище). Такі кримінальні угруповання задіяні виключно в економічній та службовій (посадовій) злочинній діяльності [94].

Характеризуючи особу правопорушника, В. Г. Дрозд розглядає біологічні властивості (статеві, вікові, анатомічні, фізіологічні та інші); психічні (інтелект, емоційну і волюву сфери індивіда) та соціальні (суспільний статус, професійна належність, родинний стан, місце проживання, рід занять, взаємовідносини з іншими особами) [56, с. 49].

Кримінальні правопорушення, які вчиняють у зв'язку з професійною трудовою діяльністю, мають ознаки: 1) суб'єктами аналізованих

кримінальних правопорушень є працівники управлінських, виробничих, комерційних та інших структур, що реалізують свої функції у сфері економіки; 2) кримінальні правопорушення вчиняють у зв'язку з виконанням їхніх професійних функцій у процесі виробництва, зберігання, збуту, забезпечення збереження продукції, яку виготовляють і випускають, здійснення контролю за її якістю, правильністю фінансових операцій, надання фінансових та інших послуг населенню та інших видів діяльності [89].

Пчеліна, досліджуючи злочини в службовій діяльності, зазначає, що спостерігається динамічне зростання кількості злочинів у сфері службової діяльності, вчинених ОГ та ЗО. Зокрема, в 2016 році вищезазначені показники відповідно становлять 13,2 % і 10,3 %. Більше того, аналіз діяльності ОГ та ЗО показав, що 11 % таких утворень мають корумповані (з них в органах влади й управління – 4,7 %), 14,2 % – міжрегіональні та 5 % – транснаціональні зв'язки. Причому функціонують такі групи в різноманітних сферах – бюджетній (4,2 %); банківській системі (0,5 %); фінансово-кредитній системі (без банків – 4,7 %); нафтогазовій промисловості (1,2 %); вугільній промисловості (1,8 %); у сфері земельних правовідносин (1,2 %) [132].

Цілком погоджуючись із значущістю таких відомостей під час характеристики членів організованої групи за фактами вчинення кримінальних правопорушень, кваліфікованих за ч. 5 ст. 191 КК України, вважаємо треба звернути увагу, що зазначені особи поєднують ознаки, притаманні загально-кримінальній злочинності та виключно економічній злочинності, що також повинно знайти відображення під час висвітлення криміналістичного портрету.

Для надання найбільш повної інформації про ОГ та ЗО в практичних підрозділах передбачене формування паспортів-характеристик областей, спрямоване на підвищення ефективності організаційних заходів щодо стратегічного та тактичного забезпечення розслідувань Національної поліції

України. Зокрема, у напрямі: документування стійких ОГ та ЗО за участі неповнолітніх, з корумпованими зв'язками, зокрема в органах державної влади та управління, з міжрегіональними або транснаціональними зв'язками, сформованими на етнічній основі, у бюджетній сфері, у сфері інфраструктури, у банківській та фінансово-кредитній системі, у сфері приватизації, земельних правовідносин, вугільній та нафтогазовій промисловості, електроенергетичному комплексі, у металургійній промисловості, сфері зовнішньоекономічної діяльності, а також виявлення їх суттєвого впливу на соціально-економічну і криміногенну ситуацію в області та в державі; встановлення тривалості дії ОГ та ЗО; кількості осіб у складі ОГ та ЗО.

Інформація щодо характеристики ОГ та ЗО повинна обов'язково містити відповіді на такі питання:

1. Види злочинів, що вчиняються злочинною групою; озброєння злочинної групи; кримінальний досвід злочинної групи; термін функціонування (діяльності) злочинної групи; кількість основних учасників злочинної групи; наявність та рівень корумпованих зв'язків; вплив на громадськість, географія діяльності; розповсюдження, підтримка кримінальної ідеології; мотиви об'єднання учасників злочинної групи; використання учасниками злочинної групи насилля, пошкодження майна стосовно населення; навички використання зброї, тактики ведення бойових дій, спеціальна підготовка; взаємодія з іншими злочинними формуваннями; використання принципів конспірації, контррозвідки з метою захисту; ознаки професіоналізму; потенціал до розвитку або еволюції в злочинній діяльності; фінансовий потенціал, капітал; наявність «общаку» злочинної групи та сфери його застосування; легалізація доходів, отриманих злочинним шляхом; система підтримки дисципліни у складі злочинної групи; джерела (більшість інформації відносно діяльності групи та її учасників отримано з наступних джерел).

2. Вплив організованої злочинності на:

– розподіл бюджетних видатків, в тому числі між бюджетними установами, що є розпорядниками коштів державного та місцевих бюджетів, контроль замовників найбільших закупівель, вплив на формування дохідної частини місцевих бюджетів;

– підприємства та об'єкти паливно-енергетичного комплексу, нафтогазової, надровидобувної та вугільної промисловості, електроенергетики, виробництва, транспортування та реалізації паливно-мастильних матеріалів;

– підприємства та осіб, що здійснюють діяльність у сфері зовнішньоекономічної діяльності;

– агропромислову, земельну та лісову сфери, житлово-комунальне господарство та інфраструктуру;

– фонди, страхові та фінансові компанії, обмінні пункти для здійснення валютних операцій, кредитні спілки, лізингові компанії, ломбарди та інші кредитно-фінансові та банківські установи;

– бізнес-центри, ринки та фінансові групи.

3. Вплив організованої злочинності на органи державної влади та місцевого самоврядування, зокрема на обласну державну адміністрацію та обласну раду, районні ради та адміністрації, а також на контролюючі органи у відповідних сферах (Схеми лобіювання призначень, впливу та зв'язків).

4. Вплив організованої злочинності на органи судової влади (Схеми лобіювання призначень, впливу та зв'язків).

5. Вплив організованої злочинності на територіальні правоохоронні органи (Схеми лобіювання призначень, впливу та зв'язків).

В. В. Дерновий виокремлює ознаки і властивості особи злочинця як одного з елементів криміналістичної характеристики заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовим становищем із залученням іноземців, що становлять такий її криміналістичний портрет: високий рівень освіти; значний управлінський досвід; гарне знання іноземної мови; постійні поїздки за кордон; розвинуті комунікативні здібності, здатність згуртовувати

навколо себе людей; матеріальні активи, що засвідчують належність до класу, вищого за середній [51, с. 33].

Вчені виділяють такі типи організаторів: службовці, корупціонери, розкрадачі, компенсатори (винагороджувачі) та ін. Перший тип злочинців за досліджуваними злочинами зустрічається частіше та, як зазначають науковці, насамперед характеризується наявністю статусу службової особи та обумовленим ним обсягом повноважень. Це значно полегшує особі обирати засоби та способи досягнення злочинних цілей. При цьому «службовці» є складним, змішаним типом. Він часто об'єднує риси економічного та службового злочинця. Влучно щодо цього висловився Р. Л. Степанюк, а саме що діяння такого типу злочинця завжди пов'язані з ігноруванням, порушенням своїх обов'язків, службових функцій, відступом від нормативної регламентації професійної діяльності, що свідчить або про умисне порушення правил, або про зневажливе ставлення до роботи, низьку кваліфікацію. У першому випадку можна говорити про корисливий тип злочинця, а в другому – про непрофесійний [152, с. 92]. Тобто «службовці» можуть бути корисливими, маючи повсюди єдину й основну мету – незаконно збагатитися, використовуючи свої повноваження та зловживаючи своїм становищем, або непрофесійними через відсутність необхідних навиків, знань, а то й бажання належно виконувати свої службові обов'язки. Причому корисливих «службовців» залежно від способів реалізації злочинного задуму умовно поділяють на: «корупціонерів», які використовують свої повноваження як засіб заробітку, вчиняючи за відповідну винагороду діяння на користь третіх осіб; та «розкрадачів», які завдяки своєму становищу мають доступ до майна, що вони безпосередньо вилучають й «обертають» на свою користь. Непрофесійних «службовців» через їх негативне, часто зневажливе ставлення до служби, самовпевненість і некритичність поводження іменують «недбалими» [132].

Аналіз матеріалів кримінальних проваджень дозволив з'ясувати, що організатором (організаторами) організованої групи є службові особи, які

обіймають керівні посади у бюджетних установах – 64,6 %, раніше не судимі – 53,4 %. Службові особи суб'єктів господарювання недержавної форми власності – мали судимість 14,7 %. За статевими ознаками переважно це чоловіки – 63 %, за сімейним станом – у зареєстрованих відносинах 46,7 %. Більшість злочинців мають перший (бакалаврський) або другий (магістерський) рівень освіти – 72 %, декілька вищих освіт (професійну і економічну) – 72 %. За віковим критерієм – 35–50 років, мають впливові зв'язки серед представників органів державної влади й управління (72 %).

Водночас криміналістичний портрет виконавців окреслених правопорушень залежав від галузі, в якій вчиняється кримінальне правопорушення та виконуваних обов'язків. Це особи як жіночої, так і чоловічої статі, віком 25–50 років, які не є службовими особами (56,1 %), але мають доступ до розрахункових рахунків підприємства або виконують адміністративно-господарські та інші функції, мають повну загальну середню освіту (78,4 %), а також вищу освіту (37,6 %), професійнотехнічну (62,4 %), за сімейним станом – у зареєстрованих відносинах (32,6) %, мали судимість (28,3 %).

Характеристика особи підбурювача суттєво не відрізнялась від виконавців, крім того, що в окремих випадках він офіційно не був працевлаштований на підприємстві, установі, організації (суб'єкті господарювання). Переважно це особи чоловічої статі, віком 30–40 років, не є службовими особами (66,2 %), мають повну загальну середню освіту (72,3 %), вищу освіту (39,1 %), за сімейним станом – неодружені/незаміжні (59,6 %), мали судимість (27,9 %).

Пособники – особи як жіночої, так і чоловічої статі, віком 25–50 років, які не є службовими особами, мають повну загальну середню освіту (69,8 %), а також вищу освіту (21,6 %), професійнотехнічну (72,4 %), за сімейним станом – у зареєстрованих відносинах (46,1) %, мали судимість (21,8 %).

Розглядаючи таку важливу криміналістичну ктегорію як «криміналістичний портрет членів ОГ», важливе застосування

мультидисциплінарного підходу. На сьогодні кримінальне законодавство регламентує вчинення кримінального правопорушення групою осіб, групою осіб за попередньою змовою, організованою групою або злочинною організацією (ст. 28 КК України) таким чином:

«3. Кримінальне правопорушення визнається вчиненим *організованою групою*, якщо в його готуванні або вчиненні брали участь декілька осіб (три і більше), які попередньо зорганізувалися у стійке об'єднання для вчинення цього та іншого (інших) кримінальних правопорушень, об'єднаних єдиним планом з розподілом функцій учасників групи, спрямованих на досягнення цього плану, відомого всім учасникам групи.

4. Кримінальне правопорушення визнається вчиненим злочинною організацією, якщо воно скоєне стійким ієрархічним об'єднанням декількох осіб (п'ять і більше), члени якого або структурні частини якого за попередньою змовою зорганізувалися для спільної діяльності з метою безпосереднього вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів учасниками цієї організації, або керівництва чи координації кримінально протиправної діяльності інших осіб, або забезпечення функціонування як самої злочинної організації, так і інших кримінально протиправних груп» [81].

А Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності визначає, що організована злочинна група означає структурно оформлену групу в складі трьох або більше осіб, що існує протягом визначеного періоду часу і діє узгоджено з метою здійснення одного або декількох серйозних злочинів або злочинів, визнаних такими відповідно до цієї Конвенції, для того, щоб одержати прямо або посередньо фінансову або іншу матеріальну вигоду [76].

Утворення (створення) організованої групи чи злочинної організації треба розуміти як сукупність дій з організації (формування, заснування) стійкого злочинного об'єднання для заняття злочинною діяльністю. Зазначені дії за своїм змістом близькі до дій з організації злочину і включають підшукування співучасників, об'єднання їхніх зусиль, детальний розподіл між

ними обов'язків, складення плану, визначення способів його виконання. Проте основною метою організатора такої групи (організації) є утворення стійкого об'єднання осіб для заняття злочинною діяльністю, забезпечення взаємозв'язку між діями всіх учасників останнього, упорядкування взаємодії його структурних частин. Керування організованою групою або злочинною організацією полягає у вчиненні сукупності дій, спрямованих на управління їх функціонуванням як стійких об'єднань осіб (забезпечення існування, відповідного рівня організованості, дотримання загальних правил поведінки і дисципліни; вербування нових учасників, розподіл або перерозподіл між ними функціональних обов'язків; планування конкретних злочинів і злочинної діяльності в цілому; організація заходів щодо прикриття останньої; вдосконалення структури об'єднання) та здійсненням ними злочинної діяльності (визначення її мети і напрямів, конкретних завдань об'єднання, його структурних частин або окремих учасників, координація їхніх дій; ініціювання здійснення певного виду злочинної діяльності чи вчинення конкретних злочинів тощо). Зазначені дії організаційного характеру можуть здійснюватись у формі віддання наказів, розпоряджень, давання доручень, проведення інструктажів, прийняття звітів про виконання тих чи інших дій, застосування заходів впливу щодо учасників злочинного об'єднання за невиконання наказів і доручень або порушення встановлених у ньому правил поведінки [127].

Пленум Верховного Суду України у п. 11 Постанови «Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями» від 23 грудня 2005 року № 13 зазначив, що стійкість організованої групи чи злочинної організації полягає в її здатності забезпечити стабільність і безпеку власне функціонування, тобто ефективно протидіяти факторам, що можуть їх дезорганізувати [128]. Згідно з п. 12 цієї ж Постанови, ієрархічність злочинної організації полягає у підпорядкованості учасників останньої організатору і забезпечує певний порядок керування таким об'єднанням, а також сприяє збереженню

функціональних зв'язків і принципів взаємозалежності його учасників або структурних частин під час здійснення спільної злочинної діяльності [71, с. 142–143].

Під час розгляду багатоепізодних справ судам треба установлювати, на якому етапі злочинної діяльності об'єднання набуло ознак стійкого і до якого саме виду воно належить, маючи на увазі, що нерідко об'єднання зазнає таких змін після вчинення низки злочинів у простих формах співучасті (групою осіб або групою осіб за попередньою змовою) чи трансформується з одного виду в інший (наприклад, декілька організованих груп об'єднуються в злочинну організацію, організована група озброюється і набуває ознак банди) [128].

Науковці ретельно оцінюючи законодавчі положення та реалії судово-слідчої практики, звертають увагу на окремі аспекти. Зокрема, Т. Турчин пропонує такі ознаки, що характерні організованій злочинності: високий рівень зв'язків із корумпованою частиною працівників органів державної влади та правоохоронних органів; регіональний контроль; наявність загальних правил поведінки; вербування нових членів угруповань; тісний зв'язок із верхівкою традиційної злочинності; масштабний характер злочинної діяльності; політизація державної діяльності; встановлення контролю над банківсько-комерційною діяльністю; легалізація капіталу, накопиченого злочинним шляхом; встановлення контролю над засобами масової інформації [155].

Р. В. Перелигіна і Ю. І. Дмитришак організовану злочинність розглядають як групову діяльність п'яти або більше осіб, яка характеризується ієрархічними зв'язками або особистими відносинами, що дає змогу одержувати прибуток або контролювати території та ринки (внутрішні та зовнішні), за допомогою насильства, залякування або корупції як для продовження злочинної діяльності, так і для проникнення у легальну економіку [106].

Інші науковці під організованою злочинністю розуміють відносно

широке функціонування стійких, з ієрархічною структурою злочинних угруповань та їх об'єднань, які займаються криміналом як промислом і пов'язаних у кінцевому результаті з системою утворення злочинного капіталу у сфері економічних та соціальних відносин, що мають у своєму складі, на відміну від інших кримінальних угруповань, коло осіб, які не беруть участь у конкретних злочинах, але забезпечують результативність протиправної діяльності в цілому. До третьої групи можна віднести вчених, які даючи поняття організованої злочинності, підкреслюють систему злочинних діянь, що вчиняються організованими злочинними угрупованнями [106].

Усі ознаки організованих груп В. П. Мороз, К. О. Чаплинський, М. Г. Богуславський, М. О. Волошина поділили на основні (обов'язкові) та додаткові (факультативні). Обов'язкові ознаки організованих груп вказані у законі – це стійкість злочинної групи й розподіл функцій її учасників, спрямованих на досягнення єдиного плану групи. Отже, основним критерієм відмежування організованої групи від інших видів злочинних груп є ступінь організованості та стійкості – показників розвитку злочинної групи [95].

А. М. Кислий і С. А. Кузьмін наполягають на помилковості рішення законодавця щодо введення до чинного кримінального закону норми, за якою встановлена кількісна ознака організованої групи на рівні не менше ніж три особи. Посилаючись на історичний та закордонний досвід, а також надані теоретичні обґрунтування, стверджуємо необхідність на законодавчому рівні закріпити цей критерій на рівні саме не менше ніж двох осіб [71].

Вважаємо цілком обґрунтованою думку К. О. Чаплинського, який вказує, що поділ на групи доцільно робити за кількісними і якісними ознаками, за спрямованістю злочинної діяльності, за складністю структурної побудови [164; 165].

Поділяючи думки науковців, вважаємо, що такі ознаки, як стійкість, ієрархічність, зорганізованість, об'єднаність єдиним планом та розподіл виконуваних функцій висвітлюють якомога чіткіше сутність «організованої

групи», ніж кількісний критерій («не менше трьох осіб»).

Зокрема, аналіз матеріалів судово-слідчої та оперативної практики за ст. 191 КК України дозволяє відстежити, що вказані ознаки притаманні і групам осіб, які налічують дві особи. Деякі із досліджених нами способів вчинення кримінальних правопорушень за фактами привласнення відрізняють складністю та припускають вчинення не просто кількома особами, а попередньо зорганізованими, об'єднаними єдиним планом з розподілом функцій членів групи для досягнення протиправного результату тощо. Також результати опрацювання емпіричного матеріалу показали, що заволодіння майном службовими особами здійснювалось групою осіб у складі 2 осіб – 18,3 %, 3 особи – 39,1 %, 4 особи і більше – 42,6 %. Проте в кожній групі були наявні вказані ознаки.

Організованість у цьому випадку є однією з визначальних характеристик економічної організованої злочинної діяльності, що виявляється навіть у термінології, яка вживається у наукових працях: «Організована злочинність», «організована злочинна діяльність», «організоване злочинне угруповання», «організована група», «організоване злочинне формування» тощо [145].

На думку дослідників, до основних ознак, що характеризують діяльність сучасної організованої злочинності, можна віднести таке: високий рівень організації та конспірації у злочинній діяльності. Це означає, що діяльність здійснюється членами високоорганізованого злочинного угруповання з функціонально-ієрархічною структурою, які дотримуються кримінальних традицій. Корисливо-насильницька спрямованість злочинної діяльності, яка часто виявляється у вигляді організованого промислу з метою отримання максимальних прибутків як у сфері тіньової, так і легальної економіки. Наявність корумпованих зв'язків в органах державної влади та управління, а також серйозна матеріальна база у вигляді значних фінансових ресурсів, банківських рахунків, цінних паперів та нерухомості. Забезпечення безпеки та тривалості злочинної діяльності завдяки наявності у злочинних

угруповань офіційних «прикриттів» у вигляді зареєстрованих спільних підприємств, фірм та різних фондів. Прагнення лідерів злочинних угруповань до встановлення монопольного кримінального контролю над окремими галузями економіки та банківсько-кредитною сферою. Політизація організованої злочинної діяльності, що містить у собі прагнення лідерів злочинних угруповань до впливу на сферу публічної влади та встановлення корупційних відносин з її представниками [94].

Зважаючи на викладене, вважаємо необхідним внести зміни до ч. 3 ст. 28. КК України «Вчинення кримінального правопорушення групою осіб, групою осіб за попередньою змовою, організованою групою або злочинною організацією» та викласти цю норму в такій редакції: *«Кримінальне правопорушення визнається вчиненим організованою групою, якщо в його готуванні або вчиненні брали участь декілька осіб (два і більше), які попередньо зорганізувалися у стійке об'єднання для вчинення цього та іншого (інших) кримінальних правопорушень, об'єднаних єдиним планом з розподілом функцій учасників групи, спрямованих на досягнення цього плану, відомого всім учасникам групи».*

1.3. Типові способи вчинення кримінальних правопорушень та слідова картина

Кримінальні правопорушення проти власності, зокрема кваліфіковані за ст. 191 КК України, завжди відрізнялись численними способами протиправної діяльності, а вчинені організованою групою – більш складними схемами та завданням шкоди громадянам та державі у особливо великих розмірах. Обізнаність правоохоронних органів щодо таких протиправних прийомів, операції не тільки підвищує рівень ефективності досудового розслідування, а й дозволяє успішно вести профілактичну діяльність в окресленому напрямі.

У криміналістичній літературі наявні протилежні думки щодо складових криміналістичної характеристики, особливо коли йдеться про економічні кримінальні правопорушення, однак, вагоме місце способу в її елементному складі є беззаперечним.

Як зазначає С. С. Чернявський, спосіб вчинення злочину є міжгалузевим об'єктом вивчення низки наук кримінально-правового циклу: кримінального права, кримінології, кримінального процесу, криміналістики. Причому кожна юридична наука вивчає його з власних позицій – крізь призму своїх «службових» функцій [166, с. 50]. І хоча кримінально-правове тлумачення дає чітке визначення можливих способів вчинення протиправних дій за ст. 191 КК України, як привласнення, розтрата майна; заволодіння майном, все ж таки вони не розкривають сутності, необхідної правоохоронцям.

З позиції криміналістичного аналізу способів вчинення злочинів з метою виявлення злочинців і розкриття злочинів, зазначає В. П. Бахін, найбільш важливим є повноструктурний зміст способу, з урахуванням організованої та професійної злочинності, для яких підготовка до вчинення злочинів є елементом їхньої життєдіяльності, а приховування – системою забезпечення цієї життєдіяльності. У цих умовах говорити, що спосіб вчинення злочину – це час, місце, засоби та дії по досягненню злочинної мети, неправильно і недостатньо. Необхідно забезпечити теоретичну розробку того, як у цих випадках знаходити схожість (спільність) «почерку» цієї злочинної організації при відмінності «деталей». Конкретний спосіб вчинення злочину – це відображення особливостей його «творця», що й зумовлює використання способу для виявлення і реєстрації виконавців [18, с. 199].

Аналіз наукових джерела свідчить, що спосіб вчинення кримінального правопорушення переважно розглядається з погляду трирівневої структури. Наприклад, О. Н. Колесниченко розглядає спосіб як образ дій злочинця, що виражається в певній, взаємозалежній системі операцій і прийомів

підготовки, здійснення та приховування злочину [75, с. 22].

С. М. Зав'ялов тлумачить спосіб учинення злочину, як спосіб дій з готування, вчинення та приховання слідів злочину, що характеризує криміналістично значущі дані про виконавця і застосовані ним засоби та можливості їх застосування у розкритті та розслідуванні злочинів [62, с. 45].

Наведений приклад демонструє обґрунтованість наукової думки вченого. Тож ОСОБА_1 обвинувачувався у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених: ч. 3 ст. 27, ч. 3 ст. 28, ч. 2 ст. 205 КК, за ознаками фіктивного підприємництва, тобто створення або придбання суб'єктів підприємницької діяльності (юридичних осіб) з метою прикриття незаконної діяльності, що заподіяло велику матеріальну шкоду державі, вчиненого повторно, організованою групою; ч. 3 ст. 27, ч. 3 ст. 28, ч. 5 ст. 191 КК, за ознаками організації заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем, вчиненого в особливо великих розмірах організованою групою; ч. 3 ст. 27, ч. 3 ст. 28, ч. 3 ст. 209 КК, за ознаками організації вчинення фінансової операції з коштами, одержаними внаслідок вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння, що передувало легалізації (відмиванню) доходів, а також вчинення дій, спрямованих на приховання чи маскуванню незаконного походження таких коштів чи володіння ними, прав на такі кошти, джерела їх походження, місцезнаходження, переміщення, а так само набуття, володіння або використання коштів, одержаних внаслідок вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння, що передувало легалізації (відмиванню) доходів, вчинених організованою групою в особливо великому розмірі; ч. 3 ст. 27, ч. 3 ст. 28, ч. 2 ст. 15, ч. 5 ст. 191 КК, за ознаками організації замаху на заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем, вчиненого в особливо великих розмірах організованою групою [111].

М. В. Салтевський визначає спосіб вчинення кримінального правопорушення як комплекс причинно і функціонально пов'язаних

довільних (і частково мимовільних) цілеспрямованих дій злочинця. Вчений наголошує, що це система об'єднаних загальних задумом дій злочинця з підготовки, вчинення і приховування злочину, детермінованих об'єктивними і суб'єктивними факторами, поєднаних з використанням відповідних знарядь і засобів [137, с. 421].

В. В. Лисенко доводить, що спосіб учинення злочину є сукупністю мотивованих, цілеспрямованих і необхідних дій, зумовлених обстановкою та засобами вчинення злочину та виконуваних винуватим для досягнення поставлених завдань [84, с. 8].

Загалом підтримуючи наукові погляди криміналістів, привертає увагу твердження Р. Л. Степанюка. Вчений зазначає, що вибір злочинцем того чи іншого способу бюджетного злочину детермінований об'єктивними (сфера господарської діяльності, компетенція службової особи, стан контролю за дотриманням вимог бюджетного законодавства тощо) та суб'єктивними (мета та мотив злочину, психологічні та соціальні особливості злочинця) факторами. Дії службових осіб можуть містити різні прийоми й операції, спрямовані на підготовку, безпосереднє вчинення і приховування злочину [151, с. 8].

Отже, з огляду на сферу господарської діяльності, зокрема привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем у сфері будівництва, А. П. Запотоцький виділяє такі, найбільш поширені, способи: укладення фіктивних договорів підряду або субпідряду з подальшим підробленням офіційних документів з метою незаконного перерахування грошових коштів та їх розтрата; складення фіктивних актів приймання виконаних будівельних робіт з метою незаконного перерахування грошових коштів форми КБ-2в; заволодіння коштами шляхом підроблення офіційних документів, які видає чи посвідчує підприємство, установа, організація, громадянин, підприємець, що надає права або звільняє від обов'язків з метою використання їх підроблювачем; незаконне привласнення державних коштів шляхом використання

підробленого акта форми КБ-2в та довідок форми КБ-3 про вартість виконаних будівельних робіт і витрат; незаконне привласнення службовою особою грошових коштів, які перебували у її віданні; умисне внесення завідомо неправдивих відомостей до акта виконаних будівельних робіт форми КБ-2в, а саме завищення обсягів виконаних робіт з метою привласнення коштів державного бюджету; розтрата коштів, виділених на проведення конкретного обсягу робіт, у власних цілях, що не пов'язані з виконанням взятих на себе зобов'язань з проведення робіт, визначених договором; вчинення службовою особою службового підроблення з метою заволодіння бюджетними коштами шляхом завищення обсягів виконаних робіт і застосування неправильних розцінок на роботи шляхом складення та видання завідомо неправдивого офіційного документа – акта форми КБ-2в приймання виконаних будівельних робіт; складання та видача службовою особою з метою незаконного збагачення відомостей на видачу заробітної плати за договором підряду на виконання будівельних/ремонтних робіт без дати створення та із внесенням завідомо неправдивих відомостей про отримання працівниками коштів за виконання робіт із ремонту/будівництва. [63, с. 15].

Вчені стверджують, що за ст. 191 КК України «Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем» основні способи вчинення протиправних дій пов'язані зі зміною ціни під час проведення публічних закупівель зі сторони замовника. Зокрема, замовники конкурсних торгів учиняють кримінальні правопорушення з використанням своїх службових повноважень так: закупівля товарів, робіт або послуг за завищеними цінами; закупівля непридатного до використання або експлуатації устаткування, товарно-матеріальних цінностей; оплата фактично не виконаних робіт або послуг (підписання фіктивних актів); здійснення держаної закупівлі без проведення процедур, передбачених законодавством (наприклад, якщо сума договору перевищує встановлену законодавством межу) тощо; витрата бюджетних коштів на придбання

товарів, робіт або послуг в обсягах, які перевищують встановлені граничні суми витрат [8, с. 36].

Зазначені способи та їх варіанти бувають і під час вчинення протиправних дій організованою групою. Оскільки вчинення низки операцій неможливе без залучення кількох осіб, ролі яких чітко розподілені – складання документів, безпосереднє проведення закупівлі, пошук та постачання товарів, складання відповідних протоколів, замовлень, заяв, підписання договорів, актів приймання-передачі, проведення розрахункових операцій тощо.

Для побудови класифікації способів розкрадань у підприємницькій сфері А. Ф. Волобуєв пропонує враховувати не тільки зовнішні атрибути дій злочинців, але і суттєвість господарсько-фінансових операцій, які використовуються ними для досягнення злочинної мети [44, с. 70].

Зважаючи на зазначене, на основі аналізу матеріалів з Єдиного державного реєстру судових рішень, а також результатів опитування практичних співробітників ми встановили, що організованими групами вчиняються такі способи привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем:

– привласнення майна шляхом застосування злочинного впливу на власника підприємства, службових осіб органів самоврядування та їх підрозділів. Наведений приклад яскраво демонструє цей спосіб. Тож за матеріалами УСР в Дніпропетровській області ДСР НП України, зареєстровано кримінальне провадження від 19.08.2022, за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1, 2 ст. 255; ч. 4 ст. 28, ч. 5 ст. 191; ч. 3 ст. 15, ч. 4 ст. 28, ч. 3 ст. 209; ч. 3 ст. 255-1 КК України, щодо діяльності злочинної організації на чолі із «смотрящим» за містом Дніпро та «кримінальним авторитетом», які, перебуваючи в статусі «суб'єкта підвищеного злочинного впливу», керували злочинною організацією, до складу якої, крім інших, увійшли службові особи Новомосковської міської ради та суб'єктів господарювання. Протягом досудового розслідування та за

результатами проведених НСРД задокументовано незаконне заволодіння земельною ділянкою загальною площею 70 Га, розташованої у північно-західній частині Самарської затоки, відокремленої від берегової лінії території Піщанської сільської ради, Дніпропетровської області, яку у подальшому було поділено на 35 земельних ділянок для ведення нібито особистого сільського господарства, з метою їх подальшої приватизації та спорудження котеджного містечка «Samara park». Зазначені земельні ділянки належать до земель водного фонду та відповідно до положень ст. 4 Водного кодексу України та ст. 58, 59, 84 Земельного кодексу України не могли бути передані громадянам у приватну власність. Однак, застосовуючи злочинний вплив на службових осіб органів місцевого самоврядування, злочинці отримували позитивні висновки щодо можливості передачі їх у власність. Діями злочинної організації заподіяно збитки державі в особі Піщанської сільської ради, Дніпропетровської області в особливо великих розмірах;

- привласнення службовими особами продукції, яка виготовляється підприємством;
- привласнення коштів шляхом умисних дій службових осіб щодо відпуску продукції підприємства покупцям, які не планують розраховуватися за нього;
- привласнення коштів підприємства шляхом закупівлі товарів, робіт чи послуг за завищеною вартістю, в тому числі за авансовими звітами;
- привласнення або розтрата коштів підприємства шляхом укладання фіктивних договорів на закупівлю товарів, робіт чи послуг;
- привласнення коштів шляхом завищення вартості проведених будівельних, ремонтних, монтажних робіт;
- привласнення коштів шляхом завищення вартості матеріалів і комплектуючих для проведення поточного ремонту обладнання;
- підміна несправного обладнання або комплектуючих, з метою подальшого його ремонту за рахунок підприємства;
- привласнення майна шляхом його незаконного списання або

відчуження;

- привласнення майна шляхом його відчуження для погашення штучно створеної заборгованості підприємства;
- привласнення майна підприємства шляхом створення уяви фіктивного пограбування або форс-мажору;
- привласнення паливно-мастильних матеріалів шляхом його понаднормового списання;
- розтрата ввіреного майна підприємства шляхом незаконного його передавання третім особам;
- використання обладнання, іншого майна підприємства в особистих цілях [180].

Оскільки кримінальні правопорушення, кваліфіковані за ч. 5 ст. 191 КК України, вчиняються на підприємствах, установах, організаціях всіх форм власності, то варто відмітити, що бюджетним та комунальним суб'єктам господарювання притаманні окремі способи, вчинення яких не спостерігається під час діяльності приватних суб'єктів господарювання. Серед таких безпідставне нарахування та виплата працівнику різноманітних виплат (заробітної плати, заохочувальних виплат); нарахування та виплата різноманітних трудових виплат особам, які фактично не працюють на підприємстві, установі, організації, але документально оформлені як працівники; використання приміщень, обладнання, яке перебуває на балансі підприємства, у власних інтересах або інтересах третіх осіб та інші.

Привертають увагу і більш сучасні способи, як реалізація програми державних гарантій. На цей спосіб звернув увагу В. А. Бідняк, досліджуючи протиправну діяльність в галузі охорони здоров'я. Крім надвеликих збитків, спричинених державі, вирізняється тяжкими наслідками охоронюваним законом державним інтересам, майже завжди його вчиняють організованою злочинною групою або злочинною організацією, він охоплює майже всі регіони нашої держави. Зокрема, у Дніпропетровській, Чернігівській, Чернівецькій та інших областях викрито численні факти злочинів, що

вчиняють саме за цим способом. Сутність полягає у внесенні медичними працівниками підприємств, які є надавачами медичних послуг, неправдивої інформації щодо надання медичних послуг пацієнтам до електронної системи охорони здоров'я в Україні «eHealth» через медичні інформаційні системи (МІС), що згодом стає підставою для незаконних виплат на користь підприємств від НСЗУ державних коштів і завдає значної шкоди [24, с. 22].

В умовах воєнного стану вищевказані способи заволодіння майном також бувають. Наприклад, працівники ДБР повідомили про підозру командирі однієї з військових частин Донеччини та чотирьом його підлеглих, які протиправно нараховували та виплачували «бойові» військовим підрозділу, які де-факто не несли службу на передовій. Сума завданих державі збитків становить понад 3,5 млн грн. Організатори оборудки розробили злочинну схему для отримання частини з нарахованих «бойових» доплат військовим свого підрозділу. Підозрювані включили у списки для виплат 10 військовослужбовців частини, які фактично не брали безпосередню участь у бойових діях та перебували за межами Донецької області. Протягом 6 місяців цим військовослужбовцям у різний період безпідставно нараховувалось по 100 тисяч гривень. Частину коштів, начебто як благодійну допомогу для свого підрозділу, вони перераховували на вказаний командуванням картковий рахунок. Так у період з березня по вересень сума завданих державі збитків становила майже 3,5 млн грн. Працівники ДБР викрили злочинну схему, провели почеркознавчу, економічну та військову експертизи [96].

Командир військової частини та троє його підлеглих підозрюються у розтраті та заволодінні чужим майном, вчинених організованою групою шляхом зловживання службовим становищем в особливо великих розмірах та видачі службовою особою завідомо неправдивих офіційних документів (ч. 5 ст. 191, ч. 1 ст. 366 КК України). Ще одна учасниця злочинної схеми підозрюється у розтраті та заволодінні чужим майном, вчиненим організованою групою шляхом зловживання службовим становищем в

особливо великих розмірах (ч. 5 ст. 191 КК України) [96].

У поточному році в Кривому Розі працівники УСР в Дніпропетровській області ДСР НП України задокументували злочинну діяльність ОЗГ на чолі з начальницею відділу освіти виконкому Тернівської районної в місті ради, яка вступивши в злочинну змову зі своєю підлеглою – особою, відповідальною за проведення тендерних закупівель, та чотирма приватними суб'єктами господарювання, здійснили розкрадання бюджетних коштів шляхом завищення вартості матеріальних ресурсів понад 1,1 млн, виділених на ремонт 18 укриттів.

Для успішного розкриття та розслідування злочинів необхідні знання щодо елементів криміналістичної характеристики, серед яких не тільки спосіб вчинення злочину. Його прояви в матеріальному чи віртуальному середовищі дають змогу мати доказову базу, висунути версії, встановити злочинця тощо. [25]. Криміналістичне значення інших елементів криміналістичної характеристики важко переоцінити. Тож досліджуючи обстановку вчинення злочину, В. Д. Берназ привертає увагу до: а) матеріального середовища, тобто часу, місця, об'єкта, макро- і мікропогодних умов; б) організаційно-управлінського середовища; в) соціально-психологічне середовища: мікроклімат у колективі за місцем роботи, ціннісну орієнтацію, психологічну обстановку за місцем проживання [19, с. 45]. Всі ці елементи мають кореляційні зв'язки з типовими слідами досліджуваних кримінальних правопорушень.

А. Ф. Волобуєв, який зазначає, що економічні («білокомірцеві») злочини здебільшого не залишають традиційних слідів. Але безслідних злочинів не буває. Все залежить від знання та механізму їх вчинення, а також слідів, які вони залишають [42, с. 49].

У широкому розумінні сліди це – різні матеріальні наслідки, події, зміни об'єкта та речової обстановки, що виникли у зв'язку з підготовкою, вчиненням і приховуванням кримінального правопорушення. Під слідами у вузькому розумінні слова розуміють сліди-відображення, що утворюються

при безпосередньому контакті (взаємодії) принаймні двох об'єктів, і являють собою матеріально фіксоване відображення на одному об'єкті зовнішньої будови іншого об'єкта [135, с. 142].

В. Я. Тацій, М. І. Панов, В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова та інші вчені поділяють «слідову картину» більш ширше: а) зміни в речовій обстановці; б) сліди-відображення (сліди рук, ніг, транспорту, інструментів тощо); в) предмети-речові докази; г) ідеальні сліди (сліди пам'яті людини); д) запахів сліди і сліди мікрочастинки [103, с. 194].

О. В. Пчеліна пропонує вживати термін «сліди злочину» в широкому розумінні та враховувати це під час виділення типових слідів злочинів у сфері службової діяльності. Тож вказані злочини залишають в навколишньому середовищі як матеріальні, так і ідеальні сліди [134, с. 342].

Слідова картина привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого ОГ, традиційно для економічних злочинів відображається в документах. Класифікацію документів ґрунтовно дослідів І. М. Осика. За формою носія інформації вчений поділяє документи на паперові, електронні та пластикові (комбіновані). За якісними ознаками документи можна поділити на якісні (правдиві) та недоброякісні (неправдиві), які поділяються на безтоварні та безгрошові. Доброякісним визнається документ, який за формою відповідає вимогам, сформульованим у чинному законодавстві, а за змістом відповідає дійсності. Недоброякісні (неправдиві) документи – це документи, які не відповідають вимогам законодавства щодо форми та/або не відповідають дійсності за змістом. Недоброякісні документи, на думку вченого, доцільно поділити на підроблені та завідомо неправдиві (фальшиві). Підроблені документи мають ознаки підробки або імітації окремих захисних засобів документа. Завідомо неправдиві документи повністю не відповідають дійсності. Завідомо неправдиві документи, які оформлюються для підтвердження або відображення господарських операцій та інших юридичних фактів, в літературі поділяють на безтоварні і безгрошові

безтоварні документи – оформлюють рух товарно-матеріальних цінностей, який фактично не здійснювався або свідчать про виконання певних робіт чи надання певних послуг, яких фактично не було. Фактично безтоварними є супровідні до договорів документи. Безгрошові документи навпаки відображають факт наявності грошових коштів, яких немає. До таких документів можна віднести незабезпечені грошовими коштами платіжні інструменти та цінні папери [101, с. 124].

Але в паперових документах, крім змістовної частини, яка підтверджує чи спростовує склад кримінального правопорушення, важливого значення набувають рукописи, відбитки печаток та штампів, папілярних ліній тощо, які в подальшому експертним шляхом дозволяють ідентифікувати злочинців.

Сліди в паперових документах можуть бути залишені від друкуючого обладнання. Наприклад, струменево-крапельний принтер наносить зображення, які розрізняють за наявністю крапок-«клякс» різного кольору та розміру, які взаємонакладаються одна на одну. Під час виготовлення документа за допомогою лазерного принтера зображення формується за рахунок однакових дрібних спечених частинок магнітного порошку (тонера) правильної форми, які мають характерний блиск і з часом осипаються в процесі експлуатації (передусім у місцях перегину) [27, с. 131].

В умовах сьогодення цифрові або електронні сліди відіграють одну з ключових ролей у формуванні доказової бази на стадії досудового розслідування. Під час розгляду кібербезпеки як складової національної безпеки держави О. Вакулик, П. Петренко, Ю. Кузьменко, М. Поштовий, Р. Орловський зазначають, що розвиток інформаційно-телекомунікаційних технологій засвідчує прогрес суспільства, а також визначає безпекові ризики їх використання [6].

В умовах сучасності слушно зазначають П. Є. Антонюк, М. В. Гуцалюк та інші щодо електронної інформації – це не лише звичні електронні документи, матеріали фото-, звуко- та відеозапису в соціальних мережах тощо, а й величезний масив електронної інформації, що відображає роботу

телекомунікаційних і мережевих систем, зокрема електронні замикальні пристрої, охоронні та пропускні системи, платіжні термінали, супутникові й навігаційні системи, інформаційні ресурси у вигляді певних реєстрів тощо. Ця інформація може містити відомості про подію правопорушення. Аналізуючи чинне кримінально-процесуальне законодавство, автори доводять специфічність електронних (цифрових) доказів та їх принципову відмінність від наявних процесуальних джерел доказів [47, с. 43].

Цифрові сліди можуть утворюватися: – на фізичних носіях комп'ютерної інформації (жорсткі диски, компакт-диски, флешкарти, накопичувачі інформації та ін.); – в оперативному запам'ятовуючому пристрої ЕОТ; – в оперативному запам'ятовуючому пристрої периферійних пристроїв; – в електронній поштовій скриньці; – на інтернет-сайті; – як профіль у соціальних мережах; – внаслідок проведення банківських платежів між потерпілим і злочинцем. Цифрові сліди шахрайств, учинених з використанням ЕОТ, можуть утворюватися: – на фізичних носіях комп'ютерної інформації (жорсткі диски, компакт-диски, флешкарти, накопичувачі інформації та ін.), якими користувався злочинець; – в оперативному запам'ятовуючому пристрої ЕОТ злочинця; – в оперативному запам'ятовуючому пристрої периферійних пристроїв злочинця; – в електронній поштовій скриньці злочинця (тут можуть міститися сліди переписки злочинця з потерпілим і, навпаки, а також переписка злочинця з іншими злочинцями); – на інтернет-сайті, який використовувався злочинцем з метою вчинення шахрайства; – як профіль у соціальних мережах злочинця («ВКонтакте», «Instagram», «Facebook», «Однокласники», «Twitter» тощо); – внаслідок проведення банківських платежів між потерпілим і злочинцем (рахунок в електронних платіжних системах («Qіwі-гаманець», Perfect Money та ін.); – під час зняття злочинцем у банкоматах коштів, отриманих злочинним шляхом [104, с. 69].

Трапляється, що виявлені сліди не мають достатньої криміналістичної інформації для швидкої ідентифікації та встановлення особи, яка вчинила

кримінальне правопорушення. Тому одним із допоміжних (альтернативних) способів убачається використання технічних можливостей WI-FI роутера в разі його виявлення під час огляду приміщень та його обстеження на місці події. Адже у WI-FI роутері можуть зберігатися електронні (цифрові, віртуальні) сліди пристрою (девайса), наприклад, стільникового радіотелефону, якщо ним користувалась особа, яка вчинила кримінальне правопорушення. Тобто в WI-FI роутері передбачено технічну функцію, за допомогою якої в цьому пристрої автоматично зберігається MAC-адреса девайса, що підключався до нього. За цим електронним ідентифікатором можна в подальшому встановити особу, яка перебувала на місці події. Виявлені та задокументовані електронні (цифрові) сліди в WI-FI роутері за правильного їх процесуального оформлення набуватимуть статусу доказів [73].

М. В. Кобець та Р. М. Кобець зауважують, що скриншот, у контексті його використання в правовому полі, не оригінал документа, а лише форма відображення (копія, статичний файл зображення) електронного документа, який фіксується на цифровий носій, що засвідчується електронним підписом особи, яка його подає. Для наочного розгляду суб'єктами кримінального процесу відповідної інформації скриншот треба подавати в роздрукованому вигляді як паперову копію документа – електронний доказ, засвідчений підписом та із зазначенням дати [73].

Особливістю утворення ідеальних слідів є відсутність прямого контакту між взаємодіючими об'єктами. Оскільки ідеальне відображення здійснюється у формі свідомості, то об'єктом, що відображає, є тільки людина як єдиний його носій. При утворенні матеріальних слідів об'єктом, що відображає, може також бути людина, але тільки як тілесна істота [64].

Вчені надають увагу електронним слідам на платформах публічного доступу. Такі сліди залишаються в комп'ютерній техніці у вигляді проєктів документів, електронній переписці, в електронних гаджетах, сайтах відкритої інформації про закупівлі («Prozorro», «Держакупівлі Online», «Zakupki UA»

«Tender Online»). Використовуються для спілкування між співучасниками за допомогою месенджерів, IP-телефонії тощо [54, с. 167; 23, с. 73].

Наступний різновид слідів, характерних для окреслених кримінальних правопорушень – уявні або ідеальні сліди. Д. В. Затенацький визначає ідеальні сліди як не тільки результат відображення дійсності у свідомості певної людини, а й форма збереження (відображення) відповідної інформації [65, с. 21]. Тому звукові сліди також вчені відносять до ідеальних слідів. Т. О. Татарнікова визначає, що система звукових слідів кримінальної події може бути визначена як система голосу та мовлення людини, звуків та інших природних і штучних джерел, комунікативної діяльності суб'єктів кримінального правопорушення, пристроїв і технічних засобів для вчинення правопорушення [153, с. 48]. Аналізом кримінальних проваджень окресленої категорії встановлено, що ідеальні сліди зберігаються у пам'яті не тільки працівників підприємства, установи або організації, де вчинено кримінальне правопорушення, а і поза межами роботи (сусіди, обслуговуючий персонал, близьке оточення). При цьому під час опитування правоохоронці зазначили, що в умовах сьогодення звукові сліди, отриманим шляхом проведення НСРД, набувають особливого значення.

Узагальненням матеріалів судово-слідчої практики ми встановили, що типова слідова картина представлена: матеріальними слідами у слідах-предметах (документи, комп'ютерна техніка, засоби зв'язку) – 100 %, слідах-речовинах – 34,2 % та слідах-відображеннях (рукописи і підписи, відбитки печаток й штампів, відбитки папілярних ліній) – 46,1 %, електронних (віртуальних) слідах – 48,3 %. Ідеальні сліди збегірилися у пам'яті свідків що мають відношення до підприємства, установи або організації, де вчинено кримінальне правопорушення – 63,2 %, і поза їх межами – 36,8 %, звукових – 35,9 %.

Висновки до розділу 1

Констатовано, що участь у реалізації державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю, усунення причин і умов її існування, удосконалення правової бази у вказаній сфері є одним з основних завдань, покладених на правоохоронні органи, насамперед Національну поліцію України.

Виокремлено низку проблемних питань, що виникають під час розслідування фактів привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем: 1) складність доказування, вчинення в умовах неочевидності; 2) зміна попередньої кваліфікації на інші статті КК України; 3) відсутність належної взаємодії між працівниками органів прокуратури, оперативних і слідчих підрозділів Національної поліції України; 4) низький рівень обізнаності уповноважених осіб щодо сучасних способів злочинної діяльності тощо.

Схарактеризовано предмет злочинного посягання як майно суб'єктів господарювання всіх форм власності, де значну частину становлять кошти в готівковій та безготівковій формах, у великих та особливо великих розмірах. Надано перелік майна, яке в умовах сьогодення частіше становить предмет протиправних посягань, серед якого: продукти харчування, паливо, зерно, лісопродукція, будівничі матеріали та обладнання, друкарське обладнання, вироби із дорогоцінних металів, інше рухоме та нерухоме майно. Окрему увагу надано майну військового призначення, яке становить предмет протиправного посягання.

Досліджено криміналістично значущі *ознаки членів організованої групи* за фактами вчинення кримінальних правопорушень, кваліфікованих за ч. 5 ст. 191 КК України, з поділом на дві групи: 1) відомості, що притаманні загально-кримінальній злочинності; 2) відомості, які притаманні виключно економічній злочинності. З'ясовано типологічні ознаки організаторів, виконавців, інших членів організованої групи (підбурювача, пособника), які пов'язані з галуззю, в якій вчиняється кримінальне правопорушення.

На підставі аналізу матеріалів кримінальних проваджень сформовано криміналістичний портрет організатора організованої групи, переважно це службові особи, які обіймають керівні посади у бюджетних установах – 64,6 %, раніше не судимі – 53,4 %. Водночас щодо службових осіб суб'єктів господарювання недержавної форми власності – мали судимість 14,7 %.

За статевими ознаками переважно це чоловіки – 63,1 %, за сімейним станом – у зареєстрованих відносинах 46,7 %. Більшість злочинців мають перший (бакалаврський) або другий (магістерський) рівень освіти – 91,2 %. Виявлено осіб, які мають декілька вищих освіт (професійну і економічну) – 35,3 %. За віковим критерієм – 35–50 років, мають впливові зв'язки серед представників органів державної влади й управління (83,2 %).

З'ясовано типологічні ознаки виконавців, які пов'язані з галуззю, в якій вчиняється кримінальне правопорушення – це особи, як жіночої, так і чоловічої статі, віком 25–50 років, які не є службовими особами (56,1 %), але мають доступ до розрахункових рахунків підприємства або виконують адміністративно-господарські та інші функції, мають повну загальну середню освіту (78,4 %), а також вищу освіту (37,6%), професійно-технічну (62,4 %), за сімейним станом – у зареєстрованих відносинах (32,6) %, мали судимість (28,3 %). Сформовано типовий «портрет» інших членів організованої групи (підбурювача, пособника).

Поділяючи думки науковців (А. М. Кислий, С. А. Кузьмін), обґрунтовано, що такі ознаки, як стійкість, ієрархічність, зорганізованість, об'єднаність єдиним планом та розподіл виконуваних функцій, висвітлюють якомога чіткіше сутність організованої групи, ніж кількісний критерій (не менше трьох осіб). У зв'язку з цим запропоновано відповідні зміни до ч. 3. ст. 28 КК України «Вчинення кримінального правопорушення групою осіб, групою осіб за попередньою змовою, організованою групою або злочинною організацією».

Встановлено, що більшість способів протиправної діяльності містять декілька самостійних операцій та детерміновані низкою факторів, серед яких:

сутність господарсько-фінансових операцій, посада та функційні обов'язки правопорушників, їх особисті моральні якості тощо.

З'ясовано *типові способи*, що відповідають умовам сьогодення, серед яких: привласнення майна шляхом застосування злочинного впливу на власника підприємства, службових осіб органів самоврядування та їх підрозділів тощо. Надано увагу способам вчинення протиправних дій організованою групою, пов'язаних із проведенням публічних закупівель. Вчинення низки операцій неможливе без залучення декількох осіб, ролі яких чітко розподілені – складання документів, безпосереднє проведення закупівлі, пошук та постачання товарів, складання відповідних протоколів, замовлень, заяв, підписання договорів, актів приймання-передачі, проведення розрахункових операцій тощо.

Зазначено, що кримінальні правопорушення, кваліфіковані за ч. 5 ст. 191 КК України, вчиняються на підприємствах, установах, організаціях усіх форм власності, тому акцентовано, що бюджетним і комунальним суб'єктам господарювання притаманні окремі способи, вчинення яких не спостерігається під час діяльності приватних суб'єктів господарювання. Серед таких: безпідставне нарахування та виплата різноманітних трудових виплат особам, які фактично не працюють на підприємстві, установі, організації, але документально оформлені як працівники; використання приміщень, обладнання, яке перебуває на балансі підприємства, у власних інтересах або інтересах третіх осіб тощо.

Виділено *типові сліди* кримінальних правопорушень, які містяться в документах у паперовій та електронній формах. При цьому акцентовано на електронних слідах, що містяться в комп'ютерній техніці, засобах зв'язку співучасників, в соціальних мережах (Twitter, Facebook), онлайн-платформах публічних закупівель (Prozorro), тощо. У паперових документах, крім змістовної частини, яка підтверджує чи спростовує склад кримінального правопорушення, важливого значення набувають рукописи, відбитки печаток та штампів, папілярних ліній тощо, які в подальшому експертним шляхом

дозволяють ідентифікувати злочинців.

Наголошено на значенні ідеальних слідів, які збереглися у пам'яті не тільки працівників підприємства, установи або організації, де вчинено кримінальне правопорушення, а й поза межами роботи (сусіди, обслуговуючий персонал, близьке оточення). Велику увагу надано звуковим слідам, отриманим шляхом проведення НСРД.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ ПОЧАТКОВОГО ЕТАПУ РОЗСЛІДУВАННЯ ПРИВЛАСНЕННЯ, РОЗТРАТИ МАЙНА АБО ЗАВОЛОДІННЯ НИМ ШЛЯХОМ ЗЛОВЖИВАННЯ СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ, УЧИНЕНОГО ОРГАНІЗОВАНОЮ ГРУПОЮ

2.1. Особливості початку досудового розслідування та коло обставин, що підлягають встановленню

Досудове розслідування привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою, як і інших кримінальних правопорушень, розпочинається з моменту внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Початковий етап розслідування в криміналістиці прийнято ототожнювати з початком досудового розслідування в кримінальному процесі. Не винятком є кримінальні правопорушення окресленої категорії. Початковий етап розслідування злочинів у сфері службової діяльності розпочинається з моменту початку досудового розслідування відповідних злочинів [133, с. 267]. Як зазначає процесуальний закон, уповноваженні суб'єкти (прокурор, слідчий, дізнавач), зобов'язані невідкладно, але не пізніше 24 годин після отримання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, внести відповідні відомості до ЄРДР, розпочати розслідування та через 24 години з моменту внесення таких відомостей надати заявнику витяг з ЄРДР. Слідчий, який здійснюватиме досудове розслідування, визначається керівником органу досудового розслідування, а дізнавач – керівником органу дізнання, а у разі відсутності підрозділу дізнання – керівником органу досудового розслідування [82].

Однак треба відмітити, що внесенню відомостей до Єдиного реєстру

досудових розслідувань передую складна робота оперативних підрозділів. Практично неможливо виявити діяльність організованої групи за досліджуваням напрямком без низки оперативно-розшукових заходів, співпраці з органами державного фінансового контролю тощо.

І. В. Сервецький і О. В. Пчеліна наголошують на необхідності самостійної стадії, що регламентує порядок отримання, перевірки, аналізу одержаної інформації, правові засади здійснення певних заходів, форми фіксації відомостей і допустимість їх використання як доказів у провадженні – суттєвий недолік чинного КПК України [138; 133].

О. В. Пчеліна вважає, що відсутність процесуальної стадії попередньої перевірки є не що іншим, як обманом. Це пояснюється тим, що замість спрощеної процедури кримінального провадження працівники правоохоронних органів навпаки отримали більш складну, сповнену цілою низкою труднощів діяльність з розслідування злочинів. І переважна кількість складнощів пов'язана саме з відсутністю можливості достовірно перевірити інформацію на факт наявності злочину та ознак, які б дозволили правильно кваліфікувати кримінальне правопорушення. Як наслідок – своєчасне виявлення злочинів і початок правильно спланованого та цілеспрямованого досудового розслідування, економія часу, раціональне використання наявних сил і засобів. Вчені вважають, що відсутність окресленої процесуальної стадії призводить до низки недоліків. Конкретніше: неможливо об'єктивно правильно вирішити заяви й повідомлення про злочини; термін, встановлений законодавцем (24 години), нереально витримати ні теоретично, ні практично; не враховано випадки, коли неможливо виявити об'єктивні обставини вчинення криміналу. Ці й інші аспекти призводять до порушень строків вирішення заяв і повідомлень, необґрунтованого внесення в Єдиний реєстр досудових розслідувань фактів, які, з одного боку, не містять ознак кримінального правопорушення, а з іншого – ведуть до необґрунтованого винесення висновків щодо списання без внесення до реєстру [138, с. 19]. Стадія попередньої (дослідчої) перевірки є необхідною для забезпечення

неупередженого та беззаперечного виконання завдання кримінального провадження. Неможливо налагоджено виявляти та розслідувати злочини, зокрема такої категорії, як у сфері службової діяльності, без проведення цілого комплексу заходів, спрямованих, по-перше, на перевірку інформації про вчинення кримінального правопорушення, а, по-друге, на своєчасне виявлення й фіксацію доказової інформації. Більше того, з пропозицією доповнити чинне кримінальне процесуальне законодавство нормою про проведення попередньої перевірки інформації про злочин погодилися 91 % опитаних респондентів. У зв'язку з наведеним вище вважаємо нагальним вирішення завдання зі внесення відповідних змін до положень КПК України [133, с. 131].

Р. Л. Степанюк пропонує виділення особливостей початкового етапу розслідування з моменту початку кримінального провадження і до виконання всіх можливих слідчих (розшукових) дій, зумовлених слідчою ситуацією [149, с. 121].

За результатами опитувань слідчих, детективів, прокурорів та співробітників оперативних підрозділів ми встановили, що приблизно 47,2 % опитуваних погоджуються з такою пропозицією та вважають, що такі зміни сприятимуть ефективності виявлення та документування злочинів окресленої категорії. Однак, на нашу думку, в умовах сьогодення необхідність такої стадії залежить від особливостей надходження первинної інформації про вчинення кримінального правопорушення.

Як відомо, джерела інформації про кримінальні правопорушення та інші події, це:

1) заяви (повідомлення) осіб, які надходять до органу (підрозділу) поліції, особи, уповноваженої на здійснення досудового розслідування, або службової особи, уповноваженої на прийняття та реєстрацію заяв (повідомлень);

2) самотійно виявлені слідчим (дізнавачем) або іншою посадовою особою органу (підрозділу) поліції з будь-якого джерела обставини

кримінального правопорушення;

3) повідомлення осіб, які затримали підозрювану особу під час учинення або замаху на вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення, чи під час безперервного переслідування особи, яку підозрюють у його вчиненні;

4) інше [120].

Якщо джерелом первинної інформації були матеріали ОРС, матеріали Держаудитслужби, то вони містять підтверджені факти привласнення. Самостійне виявлення ознак кримінального правопорушення слідчим, як правило, відбувається в межах іншого, крім провадження, де також є підтвердження факту заволодіння майном. Протилежна ситуація складається при надходженні інформації від заявників суб'єкта господарювання, інших громадян або повідомлення ЗМІ – в таких випадках цілком погоджуємось з пропозиціями вчених щодо процесуальної стадії попередньої перевірки.

Зокрема, О. Ю. Камишанський, досліджуючи методику розслідування розкрадань бюджетних коштів на підприємствах вугільної промисловості, зазначає, що переважно оперативні підрозділи НП України отримують та перевіряють інформацію щодо якоїсь події з характерними ознаками, і врешті-решт передають здобуті матеріали для початку досудового розслідування слідчому. Під час діяльності використовується весь арсенал оперативно-розшукових заходів, проведення яких регламентовано Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність». Практично все зводиться до двох підходів:

1) до початку розслідування оперативним шляхом відстежується весь зміст механізму злочинної діяльності, разом із затриманням злочинців на місці злочину у момент передачі/отримання або транспортування викрадених бюджетних коштів переведених у готівку. Під час розслідування залишається процесуальне закріплення наявних доказів за раніше виявленими епізодами злочинної діяльності;

2) зважаючи на тактичну доцільність та наявну інформацію про

розкрадання бюджетних коштів на підприємствах вугільної промисловості, що може супроводжуватись службовим підробленням чи даванням/одержанням неправомірної вигоди службовою особою, оперативно встановлюється лише означений епізод злочинної діяльності, а весь механізм розкрадання виявляється в процесі розслідування [68, с. 108].

Узагальненням матеріалів судово-слідчої практики встановлено особливості відкриття кримінального провадження за фактом привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою. Переважно підставою слугував рапорт оперативного працівника з зібраними матеріалами (52,6 %). Самостійне виявлення ознак правопорушення слідчим, повідомлення у ЗМІ, заяви про кримінальне правопорушення від громадських організацій, банків, підприємств, установ, організацій, анонімні звернення також мають місце, але відмічалось у меншості випадків (47,4 %).

Такий елемент криміналістичної методики, як обставини, що підлягають встановленню під час розслідування привласнення, розтрати або заволодіння майном, дає змогу більш цілеспрямовано та з меншими витратами зусиль та часу визначити коло інформації, що підлягає встановленню, вивчити необхідні матеріали, оцінивши їх законність та достатність з метою визначення напрямів подальшого пошуку та ухвалення процесуальних рішень на окремих етапах кримінального провадження [14].

Обставини, що підлягають з'ясуванню під час розслідування кримінального правопорушення, є міжпредметною категорією, бо вивчаються одночасно такими науками, як кримінальний процес і криміналістика. При цьому в кожній із названих наук для позначення згаданих обставин використовується різна термінологія. Зокрема, в кримінальному процесуальному праві вказану категорію позначають як предмет доказування або обставини, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні. У криміналістиці ж знайвні такі поняття, як предмет розслідування, обставини, що підлягають встановленню, або

обставини, що підлягають з'ясуванню під час розслідування кримінальних правопорушень [133, с. 278].

Кримінально-процесуальний закон (ст. 91 КПК України) регламентує обставини, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні: «1. У кримінальному провадженні підлягають доказуванню: 1) подія кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення); 2) винуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, форма вини, мотив і мета вчинення кримінального правопорушення; 3) вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а також розмір процесуальних витрат; 4) обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують особу обвинуваченого, обтяжують чи пом'якшують покарання, які виключають кримінальну відповідальність або є підставою закриття кримінального провадження; 5) обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання; 6) обставини, які підтверджують, що гроші, цінності та інше майно, які підлягають спеціальній конфіскації, одержані внаслідок вчинення кримінального правопорушення та/або є доходами від такого майна, або призначалися (використовувалися) для схиляння особи до вчинення кримінального правопорушення, фінансування та/або матеріального забезпечення кримінального правопорушення чи винагороди за його вчинення, або є предметом кримінального правопорушення, у тому числі пов'язаного з їх незаконним обігом, або підшукані, виготовлені, пристосовані або використані як засоби чи знаряддя вчинення кримінального правопорушення. 2. Доказування полягає у збиранні, перевірці та оцінці доказів з метою встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження» [82].

Обставини, що підлягають з'ясуванню, зазначає В. А. Журавель, наповнюючись змістом конкретної кримінально-правової норми, трансформують їх у структуру, яка й утворює предмет доказування, тобто

систему правових цілей і стратегічних завдань розслідування [61, с. 204].

У процесі розслідування розкрадань, як зауважує В. Ю. Шепітько, треба керуватися предметом доказування в кримінальному провадженні. Типовими обставинами, що підлягають з'ясуванню в перебігу розслідування розкрадань, є:

1) чи вчинено вилучення чужого майна; чи встановлено нестачу або надлишки товарно-матеріальних цінностей;

2) яку форму розкрадання обрав правопорушник (привласнення, розтрата, заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем);

3) який спосіб розкрадання було застосовано; чи використовували і які саме підготовчі дії та дії щодо приховування кримінального правопорушення;

4) що було предметом протиправного посягання (грошові кошти, цінні папери, готова продукція, сировина); вчинено розкрадання оприбуткованого чи неоприбуткованого майна;

5) хто є розкрадачем; яке коло осіб, що беруть участь у розкраданнях; як розподіляли функції серед учасників розкрадання; чи вчинено розкрадання організованою групою;

6) яка тривалість протиправної діяльності; чи вчинено розкрадання повторно; який загальний часовий період розкрадання, час вчинення окремих епізодів протиправної діяльності;

7) де було вчинено різні епізоди розкрадань; яка поширеність розкрадання;

8) які розміри викраденого та заподіяного збитку;

9) чи наявний зв'язок розкрадання з іншими кримінальними правопорушеннями (даванням неправомірної вигоди, зловживанням службовим становищем, ухиленням від сплати податків тощо);

10) чи був зв'язок розкрадачів з корумпованими особами контролюючих і правоохоронних органів;

11) як чинники обстановки кримінального правопорушення вплинули

на вчинення розкрадання;

12) які причини й умови, що сприяли вчиненню розкрадань [169, с. 328].

В. В. Тіщенко, досліджуючи теоретичні основи планування й організації розслідування корисливо-насильницьких злочинів, виділив і згрупував обставини, що підлягають встановленню, так: 1) обставини, пов'язані з подією злочину (наявність означеної події; спосіб заволодіння майном; знаряддя та засоби, час, місце та інші умови вчинення злочину; наявність чи відсутність проникнення в житло, приміщення чи інше сховище); 2) обставини, пов'язані з об'єктом злочину: предмет злочинного посягання (найменування викраденого майна, його кількість, властивості, вартість); хто є потерпілим і цивільним позивачем; 3) обставини, пов'язані з особами, що вчинили злочин: персонографічні дані; дані, що мають кримінально-правове значення; дані, що характеризують групу осіб, яка вчинила злочин чи займалася корисливо-насильницькою діяльністю; 4) обставини, які визначають винність обвинуваченого, злочинну мету, підтверджують його корисливий мотив; 5) обставини, що відносяться до наслідків злочину: ступінь здійснення задуманого злочину; факт вилучення майна; наявність, характер і тяжкість тілесних ушкоджень, що заподіяні потерпілому, або факт його смерті; характер і розмір заподіяної шкоди; доля викраденого майна на момент розкриття злочину [131].

Т. В. Охрімчук зазначає, що в разі виявлення ознак шахрайства з фінансовими ресурсами необхідно встановити низку обставин, зокрема характеристику діяльності громадянина-підприємця або іншого, передбаченого ст. 222 КК України, суб'єкта; достовірність та обґрунтованість документів, які були надані кредитно-фінансовим установам, державним органам або іншим кредиторам з метою отримання кредиту, дотації, субсидії, субвенції, пільг щодо оподаткування; рахунки, на які були переказані від кредитора кошти; характер і зміст нормативних актів, положення яких були порушені при вчиненні злочину; осіб, причетних до вчинення злочину;

наявність причинного зв'язку між діями винних осіб та їх наслідками; особливості способу вчинення злочину; визначити характер і розмір збитків, завданих кредитору; розмір несплачених податків, загальний розмір заподіяних матеріальних збитків; майно (нерухоме і рухоме), грошові кошти, необхідні для відшкодування завданих збитків; чи є в діях осіб ознаки інших злочинів; обставини, що сприяли вчиненню злочинів [102, с. 12; 14].

Слушною є думка А. Р. Антошак щодо формування обставин, що підлягають встановленню, яке зумовлено трьома чинниками: предметом доказування (передбаченому ст. 91 КПК України), кримінально-правовою та криміналістичною характеристиками певного кримінального правопорушення. При цьому обставини, що підлягають доказуванню, відображені в нормах чинного КПК України та є визначальними, базовими для всіх злочинних діянь без винятку, а також для криміналістичної методики розслідування, тому мають неабияке значення. З огляду на окреслені теорії обставини, що підлягають встановленню, під час розслідування кримінального провадження, пов'язаного із привласненням, заволодінням чи розтратою майна, вчинені службовою особою з використанням свого матеріального становища, на нашу думку, доцільно об'єднати у три групи:

1. Обставини, що стосуються самої події кримінального правопорушення. До цієї категорії треба зараховувати: 1) відомості про час, місце; 2) відомості про спосіб вчинення злочину, що включатиме спосіб підготовки, вчинення, безпосереднього вчинення та приховання злочину, суть способу у цьому випадку незаконне обернення чужого майна на свою користь чи користь третіх осіб з використанням при цьому свого службового становища; а також відомості про знаряддя (засоби); 3) відомості про сліди злочину; 4) відомості про предмет злочинного посягання (його кількісні та якісні характеристики), яким виступатиме майно, яке було ввірене винному чи було в його віданні, тобто воно знаходилось у правомірному володінні винного, який був наділений правомочністю з розпорядження, управління,

доставки або зберігання такого майна. Така правомочність може обумовлюватись службовими обов'язками, договірними відносинами або спеціальним дорученням. Крім того, предметом злочину може бути і майно, яке безпосередньо не було ввірене винному чи не перебувало в його віданні, а це майно, щодо якого в силу своєї посади (постійно чи тимчасово) винний наділений правомочністю управління чи розпорядження майном через інших осіб. Тобто він має певні владні повноваження щодо впливу на осіб, яким це майно ввірено чи перебуває у їх віданні.

2. Обставини, що стосуються особи потерпілого та злочинця: – відомості про особу потерпілого (их); потерпілими від цього злочину переважно будуть особи, що робили пожертвування у благодійний фонд, необхідно встановити їх кількість; – відомості про особу злочинця, ознаки суб'єкта злочину: фізична особа, осудність, вік, ознаки спеціального суб'єкта; кваліфікуючі ознаки, які стосуються суб'єкта; ознаки складу злочину: суб'єкт привласнення, розтрати або заволодіння чужим майном шляхом зловживання службової особи своїм службовим становищем спеціальний, ним може бути лиш службова особа, тобто особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також обіймають постійно чи тимчасово в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на державних чи комунальних підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління зі спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною особою підприємства, установи, організації, судом або законом. Кваліфікуючими ознаками щодо суб'єкта є вчинення діяння групою осіб та організованою групою осіб.

3. Причиннові обставини: наявність причинного зв'язку між діями

винних осіб та їх наслідками; виявлення причин та умов, які сприяли вчиненню злочину, і заходи, яких необхідно вжити для їх усунення; відомості про наявність зв'язку «потерпілий – злочинець»; чи існує причинний зв'язок.

4. Решта обставин: – вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням; кваліфікуючі ознаки щодо розміру шкоди завданої злочином; щодо ознак злочину досліджуваної категорії: вчинення у великих розмірах: від ста до двохсот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян та особливо великих розмірах: двісті п'ятдесят і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян на момент вчинення злочину; – обставини, що обтяжують чи пом'якшують покарання (ст. 66, 67 КК України); – обставини, що виключають кримінальну відповідальність, чи є підстава для закриття кримінального провадження (ст. 284 КПК України); – обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності, а також обставини, що виключають факт вчинення підозрюваною особою іншого злочину [14, с. 97].

Цілком поділяємо думку О. В. Пчеліної та вважаємо, що класифікація, розроблена вченою, найбільш ґрунтовно розкриває обставини, що підлягають встановленню у кримінальних провадженнях за фактами вчинення розкрадань організованими групами, Зокрема, під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності підлягають з'ясуванню такі наскрізні обставини, як:

- 1) вид і характер предмета злочину, в тому числі його походження;
- 2) час, місце та обстановка вчинення злочину (тривалість злочинних діянь; черговість їх скоєння; підстави та порядок реалізації службової діяльності в певній сфері суспільного життя);
- 3) способи вчинення злочину (зокрема, характер і зміст скоєного діяння; способи вчинення дій кожним із злочинців на кожному етапі скоєння злочину; факт учинення суспільно небезпечного діяння з використанням влади чи службового становища та всупереч інтересам служби);

4) обумовленість протиправних діянь положенням службової особи;

5) сліди злочину;

6) відомості про особу підозрюваного (соціально-правовий статус службової особи – характер і обсяг функцій, що здійснює особа; підстави виникнення права чи обов'язку або наділення на виконання службових (владних) повноважень; обізнаність особи зі своїми обов'язками; категорія службових осіб, до якої належить особа; службовий авторитет особи; престиж органу, підприємства, установи чи організації, в якій особа здійснює службову діяльність; характер взаємовідносин особи з відповідними підприємствами, установами, організаціями; наявність службових зв'язків і можливостей, що виникають завдяки займаній посаді та службовій діяльності особи; можливість здійснення впливу на діяльність інших осіб; наявність співучасників і розподілу ролей між ними);

7) форма вини (психічне ставлення як до самого діяння, так і до суспільно небезпечних наслідків, спричинених таким діянням), мета та мотиви;

8) наявність наміру та можливостей вчинення діянь, спрямованих на протидію розслідуванню злочинів, або ж факт (-и) вжиття вказаних заходів;

9) наявність в особи підозрюваного засобів, необхідних і достатніх для відшкодування завданих збитків і процесуальних витрат;

10) обставини, що впливають на обрання виду та міри покарання або є підставою для закриття кримінального провадження;

11) обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання [133, с. 289].

Диференційовані обставини з'ясовуються під час розслідування окремих злочинів у сфері службової діяльності та доповнюють перелік наскрізних обставин. При цьому серед них можна виокремити такі групи обставин, як:

1) обставини, що з'ясовуються під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності, пов'язаних зі службовими зловживаннями, у тому

числі й впливом (форма службового зловживання; його обумовленість сферою службової діяльності особи, характером обійманої посади, повноваженнями службової особи (їх змістом і обсягом), авторитетом і можливостями обійманої посади; вчинення злочинних діянь всупереч інтересам служби чи інтересам юридичної особи приватного права; вид і характер завданої шкоди; спрямованість умислу на одержання будь-якої неправомірної вигоди для себе чи іншої фізичної або юридичної особи);

2) обставини, що з'ясовуються під час розслідування перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу (наявність в особи підозрюваного статусу працівника правоохоронного органу (визначення характеру функцій, наявності необхідних для їх виконання відповідних державно-владних повноважень); характеру злочинних дій (такі, що явно виходять за межі компетенції особи); зумовленість дій злочинця службовим становищем і їх пов'язаність з його службовими (владними) повноваженнями; знаряддя та засоби, що застосовуються для вчинення злочину; їх походження);

3) обставини, що з'ясовуються під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності, пов'язаних із пропозицією, обіцянкою, наданням або одержанням неправомірної вигоди (вид і розмір неправомірної вигоди; форма вчинення протиправних дій; наявність співучасників (посередників); форма та способи повідомлення про намір надати неправомірну вигоду; адресат неправомірної вигоди (службова особа публічного права чи службова особа юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми); зв'язок прийняття пропозиції, обіцянки надати неправомірну вигоду, прохання про її надання або фактичного її одержання з діяннями службової особи, вчинених з використанням наданої їй влади чи службового становища в інтересах того, хто пропонує, обіцяє чи надає таку вигоду або третіх осіб; характер учинених взамін на винагороду діянь; факт примушування до надання вигоди; хто є ініціатором вимоги про надання неправомірної вигоди);

4) обставини, що з'ясовуються під час розслідування незаконного збагачення (черговість вчинення службовою особою діянь і отримання неправомірної вигоди; наявність і характер порушень обмежень щодо використання службовою особою своїх повноважень та пов'язаних з цим можливостей; факт отримання неправомірної вигоди безоплатно чи за ціною, нижчою за мінімальну ринкову; способи одержання або передачі неправомірної вигоди близьким родичам; наявність в особи підозрюваного статусу службової особи публічного права);

5) обставини, що з'ясовуються під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності, пов'язаних зі службовим підробленням (ознаки, що дозволяють визнати підроблений документ офіційним; способи підроблення; знаряддя та засоби підробки; спрямованість умислу (наприклад, чи вчиняється службове підроблення як готування до іншого злочину); мета підробки документів; наявність тяжких наслідків; наявність в особи підозрюваного статусу службової особи як публічного, так і приватного права);

6) обставини, що з'ясовуються під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності, скоєних через недбалість (несумлінне ставлення особи до своїх службових обов'язків; його прояви; зміст службових обов'язків і наявність реальних можливостей їх виконання; зміст порушення службових обов'язків; наслідки несумлінного ставлення до службових обов'язків) та інші [133, с. 290].

2.2. Типові слідчі ситуації та версії щодо встановлення осіб, причетних до вчинення кримінального правопорушення, кваліфікованого за ч. 5 ст. 191 КК України

Досудове розслідування привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою

групою, як і інших кримінальних правопорушень, характеризується різноманітними слідчими ситуаціями, які дещо відрізняються від інших складів кримінальних правопорушень. Їх дослідження має важливе значення на початковому етапі розслідування та дозволяє правоохоронцям отримати криміналістично значущу інформацію.

Криміналісти зазначають, що типова слідча ситуація слугує матрицею, шаблоном, на який накладається конкретна ситуація для її зіставлення з типовою. Р. Л. Степанюк запропонував під типовою слідчою ситуацією розуміти сформульовану на підставі аналізу практики розслідування певної категорії злочинів абстраговану штучну модель, яка відображає стан наявної у слідчого інформації про обставини злочину й обстановку, що склалась на відповідному етапі розслідування [152, с. 165].

Уніфікованого механізму формування сукупностей ситуацій досі не вироблено. Тому за основу для виділення ситуацій на початковому етапі розслідування достатньо взяти один елемент (обставину події) та наявність (чи можливість отримання) інформації про нього з певних джерел. Сукупність усіх можливих ситуацій, що складаються під час розслідування злочинів окремої категорії, повинна бути запропонована у вигляді системи для кращого оперування ними користувачем (слідчим). Класифікація, побудована з простих (одиничних) ситуацій, виділених за різними підставами, кожна з яких стосується лише однієї ознаки, стає основою для формування більш складних типових ситуацій (ситуаційних моделей) [86, с. 275].

Слушною є наукова думка В. В. Тіщенка щодо мети розробки теоретичних положень методики. Вчений зазначає, що повинна бути типізація слідчих ситуацій з досліджуваних категорій злочинів шляхом виділення характерних та істотних рис у їхній інформаційній структурі. Адже саме виділення типових ситуацій, науково-криміналістичний їх аналіз дозволяють формулювати адекватні тактичні завдання і рекомендувати відповідну програму діяльності з розслідування злочинів визначеної категорії

[154, с. 964].

Як відомо, типові слідчі ситуації визначаються за різними критеріями, серед яких в криміналістичних джерелах поширеним є врахування характеру первинного матеріалу про привласнення, розкрадання майна тощо. Зважаючи на джерело надходження інформації за кримінальними правопорушеннями, кваліфікованими за ч. 5 ст. 191 КК України, на початковому етапі розслідування найбільш сприятливою та поширеною вважається тактична ситуація, коли факт протиправної діяльності виявляється та документується оперативними підрозділами ДСР НП України, СБУ тощо, а потім кримінальне провадження реєструється на підставі зібраних матеріалів про обставини кримінального правопорушення, які надійшли в порядку статті 214 КПК України.

Відповідно до процесуального законодавства до Єдиного реєстру досудових розслідувань вносяться відомості про:

1) дату надходження заяви, повідомлення про кримінальне правопорушення або виявлення з іншого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення;

2) прізвище, ім'я, по батькові (найменування) потерпілого або заявника;

3) інше джерело, з якого виявлені обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення;

4) короткий виклад обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, наведених потерпілим, заявником чи виявлених з іншого джерела;

5) попередню правову кваліфікацію кримінального правопорушення з зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність;

6) прізвище, ім'я, по батькові та посаду службової особи, яка внесла відомості до реєстру, а також слідчого, прокурора, який вніс відомості до реєстру та/або розпочав досудове розслідування;

7) інші обставини, передбачені положенням про Єдиний реєстр досудових розслідувань [82].

Практика знає випадки, коли спочатку реєструється не ч. 5 ст. 191 КК України, а інша стаття КК України або інша частина ст. 191 КК України, наприклад ч. 3 ст. 191 КК України. Згодом після проведення комплексу НСРД, СРД та заходів забезпечення кримінального провадження, за наявності законних підстав, можлива перекваліфікація на ч. 5 ст. 191 КК України. На цьому етапі варто звернути увагу на підслідність. Як ми вже зазначали в першому розділі дисертації, Кримінальним процесуальним кодексом чітко регламентовано, коли кримінальне правопорушення з ознаками ч. 5 ст. 191 КК України розслідують слідчі Національної поліції України, детективи Національного антикорупційного бюро України, детективи органів Бюро економічної безпеки України, слідчі органів державного бюро розслідувань.

Отже, в будь-якому разі зазначена слідча ситуація вважається найсприятливішою для розслідування, оскільки проведено комплекс дій, в тому числі оперативно-розшукових заходів, завдяки чому зафіксовано факт протиправної діяльності, встановлено коло осіб, причетних до кримінального правопорушення, їх зв'язки, телефони, адреси, наявний перелік документів, завдяки яким можливе привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою, нерідко їх копії, попередньо встановлено суму спричинених збитків тощо.

Видатний криміналіст, численні праці якого присвячені проблемам розслідування розкрадань майна в сфері підприємництва, А. Ф. Волобуєв зазначає, що задля реалізації матеріалів про розкрадання за кожною кримінальною справою оперативні працівники і слідчі повинні були працювати в тісній взаємодії багато місяців. Для забезпечення судової перспективи кримінальної справи про розкрадання, вчинене матеріально-відповідальною чи посадовою особою, перед тим як її порушити потрібно

виконати колосальну перевірочну роботу [41].

Ми не виключаємо існування і інших слідчих ситуацій, хоча вони представлені в значній меншості, це:

– виявлення факту привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою, слідчим самотійно;

– кримінальне правопорушення виявлено за заявами осіб, яким стало відомо про обставини його вчинення;

– кримінальне правопорушення виявлено за матеріалами перевірок Держаудитслужби та інших контролюючих органів;

– кримінальне правопорушення виявлено за повідомлення ЗМІ та з інших джерел, передбачених законодавством.

Щодо останньої ситуації, то вона може розвиватись наступним чином: або представники ЗМІ звертаються до правоохоронних органів, або правоохоронці самотійно аналізують інформацію в ЗМІ за певний проміжок часу. Результати опитування оперативних співробітників свідчать, що у 34,3 % випадків – друкована інформація, опублікована журналістами; у 42,6 % – відеосюжети, у 23,1 % – інше [181].

Достатньо сприятливою є слідча ситуація реєстрації кримінального правопорушення за ч. 5 ст. 191 КК України за матеріалами перевірок Держаудитслужби та інших контролюючих органів. І хоча багато дискусій та полемік існує щодо ревізій в частині їх позапланових призначень уповноваженою особою, як ми бачимо, використання результатів планових інспектувань відбувається та використовується в правоохоронній практиці.

Як справедливо зазначає Р. Л. Степанюк, така ситуація характеризується і наявністю певних прогалин у зібраних про злочин матеріалах, оскільки вони збиралися без участі працівників правоохоронних органів. Фактично первинний матеріал складається лише з матеріалів ревізії (акт документальної ревізії чи довідка перевірки, пояснення керівника та головного бухгалтера, висновки ревізорів за цими поясненнями,

інвентаризаційні описи тощо) [150, с. 88].

Слід зазначити, що така слідча ситуація може бути частиною іншої слідчої ситуації, коли факт протиправної діяльності виявляється та документується оперативними підрозділами.

Заслуговує на увагу і слідча ситуація описана В. А. Лилик на прикладі розслідування нецільового використання бюджетних коштів, коли досудове розслідування розпочате на підставі інформації, що міститься в матеріалах розслідування іншого злочину. Наведена ситуація характеризується тим, що в розпорядженні слідчого є лише певна частина документів, у яких міститься інформація про нецільове використання бюджетних коштів. З одного боку, цю ситуацію можна назвати сприятливою, оскільки є можливість скористатися чинником раптовості через те, що підозрюваному не відомо про виявлення факту злочинної діяльності. З іншого боку, така ситуація може бути несприятливою через те, що підозрюваний, наприклад, уже переховується від слідства або ж частина документів знищена чи міститься в матеріалах іншого кримінального провадження [83, с. 107].

Р. Л. Степанюк, досліджуючи методику розслідування злочинів, пов'язаних з порушеннями бюджетного законодавства, типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування доповнює ще й такими:

- 1) особа (особи) причетна (-і) до нецільового використання бюджетних коштів органам досудового розслідування відома чи невідома;
- 2) місце перебування такої особи (осіб) органам досудового слідства відоме чи невідоме;
- 3) особа (особи) причетна до нецільового використання бюджетних коштів знає чи не знає про виявлення та реєстрацією органами досудового розслідування цього факту;
- 4) органам досудового розслідування відомий чи невідомий безпосередній спосіб учинення злочину, а також точна сума, що була використана не за призначенням, та на що саме;
- 5) виявлений факт нецільового використання бюджетних коштів

пов'язаний чи не пов'язаний з іншими, відомими органам досудового розслідування фактами нецільового використання бюджетних коштів;

б) органи досудового розслідування володіють чи не володіють всіма необхідними документами, що підтверджують факт нецільового використання бюджетних коштів [150, с. 185–186].

Володіючи певною інформацією щодо події кримінального правопорушення, слідчий повинен оцінити слідчу ситуацію та сформувані версії про подію в цілому та про її головні обставини. У результаті аналізу наявної інформації необхідно висунути загальні версії про характер події в цілому, кваліфікацію діянь окремих осіб, а також версії про окремі обставини, зокрема, про суб'єктів (коло причетних до злочину осіб, їх службовий статус, роль кожного співучасника), предмет посягання (його юридичні властивості, розмір, місцезнаходження викраденого майна та ін.), характер і розмір завданої злочином шкоди, елементи об'єктивної сторони діяння, місце, час злочину, засоби, що застосовувались тощо [152, с. 185].

Аналіз матеріалів судово-слідчої практики дозволив з'ясувати, що на початковому етапі розслідування за фактами привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого ОГ, правоохоронці відпрацьовують такі версії: 1) мало місце привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем; 2) протиправні дії вчинено службовою особою; 3) кримінальне правопорушення вчинено організованою групою.

2.3. Взаємодія слідчих і працівників оперативних підрозділів Національної поліції з державними контролюючими органами щодо протидії привласненню, розтраті майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою

Успіх розслідування кримінальних правопорушень за фактами

привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою, безперечно є результатом злагодженої співпраці оперативних працівників зі слідчим (детективом) та прокурором. Безсумнівно це головні процесуальні фігури, які безпосередньо формують доказову базу, використовуючи процесуальні інструменти, передбачені законодавством.

Зазначене демонструє один із практичних прикладів кримінального правопорушення, кваліфікованого за ч. 5 ст. 191 КК України, вчиненого в умовах воєнного стану, сутність якого полягала у невиконанні ремонтно-відновлювальні роботи на території одного з об'єктів Міністерства оборони та внесення неправдивих відомостей до офіційних документів, чим було завищено вартість виконаних ремонтних робіт, що призвело до заволодіння понад 8,3 млн грн бюджетних коштів. Досудове розслідування здійснюють детективи Територіального управління Бюро економічної безпеки у Львівській області, при цьому оперативний супровід – співробітники 1 головного відділу 6 управління Департаменту Військової контррозвідки Служби безпеки України та Управління стратегічних розслідувань в Рівненській області Національної поліції України. Процесуальне керівництво – прокурори Спеціалізованої прокуратури у сфері оборони Західного регіону [32].

Основним завданням взаємодії органів досудового розслідування Національної поліції України з іншими структурними підрозділами апарату центрального органу управління поліцією, міжрегіональними територіальними органами Національної поліції та їх територіальними (відокремленими) підрозділами, територіальними органами поліції та їх територіальними (відокремленими) підрозділами є запобігання кримінальним правопорушенням, їх виявлення та розслідування, притягнення до встановленої законодавством відповідальності осіб, які їх учинили, відшкодування завданої кримінальними правопорушеннями шкоди, відновлення порушених прав та інтересів фізичних і юридичних осіб [117].

Поняття взаємодії вчені розглядають у вузькому і широкому розумінні. Відповідно взаємодію трактують як: (а) сумісну діяльність спеціалізованих суб'єктів, для яких є характерним виконання одних і тих же завдань, але з використанням різних засобів і методів. При цьому, до спеціалізованих суб'єктів мають бути віднесені слідчі та оперативно-розшукові підрозділи правоохоронних органів, для яких виявлення, розслідування та попередження злочинів є їх головним завданням, державні контролюючі органи; (б) сумісну діяльність правоохоронних органів і неспеціалізованих суб'єктів. До кола останніх належать державні і недержавні структури, для яких боротьба зі злочинністю не є їх основним завданням. Зокрема, це можуть бути підприємства, банки, страхові компанії, засоби масової інформації, громадські формування [43, с. 20-21].

Для класифікації взаємодії використовуються різні критерії. Зокрема, найбільш розповсюдженими є суб'єктний склад, напрямок, рівень існування, тривалість здійснення, стадії кримінальної процесуальної діяльності тощо. З урахуванням наведеного пропонуємо виділяти наступні види взаємодії злочинів у сфері службової діяльності.

1. Залежно від рівня існування та реалізації:

а) зовнішня (міжнародна) взаємодія, котра відбувається між посадовими особами, органами різних держав;

б) внутрішня взаємодія здійснюється в рамках функціонування певних структур на території України:

– міжвідомча взаємодія відбувається між суб'єктами, котрі відносяться до різних відомств України. Як приклад, взаємодія між слідчим органів Національної поліції і прокурором; між працівниками Національної поліції України та працівниками Науково-дослідних інститутів судової експертизи Міністерства юстиції України тощо;

– внутрішньовідомча взаємодія характерна для працівників одного або різних підрозділів одного відомства. Як приклад, створення відомчих слідчих бригад або слідчо-оперативних груп, взаємодія між слідчим органів

Національної поліції та експертом-криміналістом і т. п.;

– позавідомча взаємодія відбувається між працівниками правоохоронних органів і громадськістю, засобами масової інформації.

При цьому міжвідомча та внутрішньовідомча взаємодії можуть здійснюватися як на центральному, так і на регіональному рівнях.

2. Залежно від суб'єктного складу:

а) взаємодія слідчого з іншими слідчими органів Національної поліції;

б) взаємодія слідчого з працівниками кримінальної поліції;

в) взаємодія слідчого з іншими правоохоронними та контролюючими органами;

г) взаємодія слідчого з обізнаними особами;

г) взаємодія слідчого з правоохоронними органами іноземних держав та міжнародними організаціями;

д) взаємодія слідчого з громадськістю;

е) взаємодія слідчого із засобами масової інформації.

3. За напрямом:

а) взаємодія, спрямована на вирішення стратегічного тактичного завдання розслідування злочинів;

б) взаємодія, спрямована на вирішення проміжного тактичного завдання розслідування злочинів.

4. Залежно від тривалості здійснення:

а) регулярна взаємодія, котра відбувається постійно в ході всього процесу досудового розслідування;

б) тимчасова взаємодія:

– епізодична;

– одноразові акти [130, с. 102-106].

Цілком можна погодитися з авторами, які розглядають в межах процесуальних форм взаємодії наступні питання: а) проведення оперативно-розшукових заходів у кримінальному провадженні, у якій не встановлено особу, яка здійснила кримінальне правопорушення після передачі цих

матеріалів справи слідчому; б) проведення слідчим слідчих (розшукових) та процесуальних дій одночасно зі здійсненням органом дізнання узгоджених оперативно-розшукових заходів; в) виконання доручень слідчого щодо проведення певних розшукових дій (заходів); г) передача слідчому матеріалів про виявлені шляхом оперативно-розшукових заходів ознаки кримінального правопорушення для вирішення питання щодо початку кримінального провадження; д) здійснення заходів із встановлення особи, яка підлягає притягненню як обвинувачений, після припинення досудового розслідування; е) отримання інформації та документів про операції, рахунки, внески, внутрішні та зовнішні економічні угоди фізичних і юридичних осіб [46, с. 311].

На думку К. О. Чаплинського, в цілому взаємодія в досудовому розслідуванні може здійснюватися як у процесуальній формі (при сумісній роботі в конкретному кримінальному провадженні), так і в непроцесуальній формі (на рівні ділових відносин та контактів щодо узгодженого виконання завдань розкриття кримінального правопорушення). Як наслідок, усі розглянуті форми взаємодії повинні ґрунтуватися на: 1) чіткому їх плануванні; 2) професійній орієнтації щодо можливостей слідчих, працівників оперативних підрозділів та експертної служби; 3) на встановленні правильних службових взаємовідносин, підтриманні атмосфери довіри, згуртованості та взаємній допомозі [160, с. 255].

А. А. Патик За даними вивчення кримінальних справ про майнові злочини встановлено основні недоліки, що стосуються взаємодії слідчих та оперативно-розшукових підрозділів при розкритті та розслідуванні цієї категорії злочинів, зокрема такі: 1) більшість завдань, які слідчий вказує у дорученні оперативно-розшуковим підрозділам, мають загальний характер; 2) у справах, по яких особа притягнута як обвинувачена, рідко трапляються матеріали оперативно-розшукових підрозділів, за винятком рапортів про хід проведення ОРЗ, якщо після пред'явлення обвинувачення особа переходить від слідства; 3) у більшості вивчених кримінальних справ

відсутній план оперативно-розшукових заходів, а якщо такий є, то здебільшого без відмітки про виконання намічених заходів [105, с. 13].

Втім, важко переоцінити значення інших форм взаємодії.

Успішне розслідування кримінальних злочинів, в особливості пов'язаних із привласненням, які вчиняються організованими злочинними групами, на пряму залежить від рівня налагодження взаємодії між правоохоронними та контролюючими органами, насамперед з органами державного фінансового контролю. Суб'єктом, уповноваженим на реалізацію політики у сфері державного фінансового контролю є Державна аудиторська служба України.

Слушно зазначають вчені, що необхідність взаємодії підрозділами ДЗЕ НПУ з Державним казначейством, Державною фінансовою інспекцією, Міністерством фінансів України, Державною фіскальною службою України, Держфінмоніторингом України та іншими контролюючими органами зумовлена потребою одержання щонайповнішого інформаційного забезпечення про рух бюджетних коштів та аналізу правопорушень на основі з'ясованих відхилень від показників використання Державного бюджету України з метою своєчасного виявлення нецільового використання бюджетних коштів службовими та іншими особами. Ця взаємодія має такі форми: обмін інформацією – 80,5 %; надання доступу до відомчих банків даних – 19,5 %; сумісне планування заходів – 68,5 %; здійснення допомоги наявними силами та засобами – 78,8 %; обмін досвідом – 26,3 %; надання консультативно-методичної допомоги – 28,5 %; участь керівників у нарадах – 39,2 %; надання безпосереднього доступу працівникам ДЗЕ НПУ до АС «Казна–Видатки» Державного казначейства та ін [108].

Для забезпечення ефективної взаємодії між Державною аудиторською службою України та органами внутрішніх справ видано сумісний наказ Головного контрольно-ревізійного управління України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Генеральної прокуратури України від 19.10.2006 № 346/1025/685/53 «Про затвердження

Порядку взаємодії органів державної контрольно-ревізійної служби, органів прокуратури, внутрішніх справ, Служби безпеки України» [121].

Законом «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» від 26.01.1993 № 2939-ХІІ встановленні досить амбітні завдання серед яких є: здійснення державного фінансового контролю за використанням і збереженням державних фінансових ресурсів, необоротних та інших активів, правильністю визначення потреби в бюджетних коштах та взяттям зобов'язань, ефективним використанням коштів і майна, станом і достовірністю бухгалтерського обліку і фінансової звітності у міністерствах та інших органах виконавчої влади, державних фондах, фондах загальнообов'язкового державного соціального страхування, бюджетних установах і суб'єктах господарювання державного сектору економіки, в тому числі суб'єктах господарювання, у статутному капіталі яких 50 і більше відсотків акцій (часток) належить суб'єктам господарювання державного сектору економіки, а також на підприємствах, в установах та організаціях, які отримують (отримували у періоді, який перевіряється) кошти з бюджетів усіх рівнів, державних фондів та фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування або використовують (використовували у періоді, який перевіряється) державне чи комунальне майно (далі - підконтрольні установи), за дотриманням бюджетного законодавства, дотриманням законодавства про закупівлі, діяльністю суб'єктів господарської діяльності незалежно від форми власності, які не віднесені законодавством до підконтрольних установ, за судовим рішенням, ухваленим у кримінальному провадженні [127].

За результатами діяльності Держаудитслужби, її міжрегіональних територіальних органів за січень – грудень 2023 року: з метою вжиття відповідних заходів до порушників фінансової дисципліни, органами Держаудитслужби до правоохоронних органів у звітному періоді передано 952 (707) матеріали ревізій та перевірок зі свого боку, правоохоронними органами у січні – грудні 2023 року за матеріалами проведених заходів

розпочато 422 (265) досудових розслідування та 22 (34) досудових розслідування – за результатами участі у перевірках правоохоронних органів.

З початку звітнього року долучено до кримінальних проваджень 381 (199) матеріал заходів контролю органів Держаудитслужби, вжито 52 (42) інших заходи реагування та складено 110 (78) протоколів про вчинення корупційних діянь.

У звітньому періоді вручено 136 (170) письмових повідомлень про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, в тому числі за матеріалами заходів, проведених за власною ініціативою – 91 (97), за зверненням правоохоронних органів – 31 (44) [148].

Акти ревізії можуть допомогти слідчим у встановленні наявних ознак складу злочину – суб'єкту, суб'єктивної сторони, об'єкту, об'єктивної сторони, у тому числі: встановити проміжок часу протягом якого вчинялися незаконні дії, круг осіб причетних до скоєння злочинів, мотив та форму вини, встановити спосіб та механізм скоєння злочину, попередньо встановити суму спричинених збитків, визначитися із переліком документів необхідних для вилучення тощо. У більшості випадків акти ревізії Держаудитслужби є підґрунтям для судового експерта у проведенні судово-економічної експертизи.

Як зазначає В. Л. Ортинський, планування проведення ревізій є обов'язком слідчого за всіма злочинами, пов'язаних з бюджетними коштами, шахрайствами з фінансовими ресурсами та ін., як форма документального контролю за фінансово-господарською діяльністю підприємства, дотриманням законодавства з фінансових питань, достовірністю обліку і звітності; спосіб документального викриття нестач, розтрат, привласнень чи крадіжок коштів і матеріальних цінностей, запобігання фінансовим зловживанням [99].

Та останнім часом, колізії законодавства стають на заваді використання можливостей інспектування в повному обсязі.

Ю. Шендрик, аналізуючи судову практику щодо призначення ревізії та

використання її висновків у кримінальному провадженні, зазначає, що на сьогодні слідчий, прокурор фактично позбавлені законних підстав для призначення ревізії при здійсненні досудового розслідування. Проблему визначення процесуального статусу ревізії у кримінальному провадженні досліджували багато науковців, єдиної позиції з цього приводу досі не існує. На наш погляд, слід погодитись із думкою В. Жидкова, який зазначає про необхідність віднесення ревізій та перевірок або до заходів забезпечення кримінального провадження, або до слідчих (розшукових) дій. Також слід зазначити, що проведення ревізії іноді є єдиним засобом виявлення та документування кримінального правопорушення, без якого в подальшому неможливе проведення судової будівельної, судової економічної та інших видів експертиз. Справа у тому, що методика проведення ревізії значно відрізняється від методики проведення тієї ж судової економічної експертизи, а також суттєво відрізняються повноваження експертів та службових осіб органів державного фінансового контролю. Враховуючи специфіку розслідування деяких кримінальних правопорушень, зокрема пов'язаних із заволодінням бюджетними коштами, досить часто виникає потреба у проведенні і ревізії, і в подальшому – судової економічної експертизи. У цьому випадку відсутність у КПК України відповідних положень щодо призначення ревізії під час здійснення досудового розслідування фактично дає можливість винним особам уникнути кримінальної відповідальності за вчинення цих резонансних кримінальних правопорушень, що підривають економічну стабільність нашої держави [168, с. 349].

Визначаючи проблеми призначення позапланової ревізії, В.А. Бідняк пропонує, по-перше, внести зміни у ст. 93 КПК України та замінити вираз «витребування та отримання висновків ревізій та актів перевірок» на «призначення інспектування у формі ревізії», по-друге, правоохоронним органам заздалегідь звертатися з пропозиціями до органу державного фінансового про включення до плану перевірок тієї чи іншої установи [21].

Погоджуючись з вченими, вважаємо необхідним удосконалення окремих норм кримінального процесуального права, зокрема, внести зміни до ч. 2 ст. 93 КПК України «Збирання доказів» та викласти її у такій редакції: *«Сторона обвинувачення здійснює збирання доказів шляхом проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових та фізичних осіб речей, документів, відомостей, висновків експертів, ініціювання проведення інспектувань (ревізій) та інших перевірок, що здійснюються органами державного фінансового контролю, а також проведення інших процесуальних дій, передбачених цим Кодексом».*

Водночас вчені виділяють і недоліки під час такої форми взаємодії правоохоронців з органами державного фінансового контролю. Найістотніші, на думку Чернявського С.С. і Цуцкірідзе М.С., тенденції, притаманні контрольно-ревізійній діяльності, ініціаторами якої є правоохоронні органи. По-перше, це недостатня підготовка до проведення документальної ревізії, що може виявлятися у призначенні ревізії «наосліп», коли завдання для ревізора зводяться до вимоги провести ґрунтовну перевірку без вказівок на конкретні операції, що підлягатимуть дослідженню. Водночас трапляється невиправдане нагромадження переліку питань, що ставляться перед ревізором, передусім тих, які стосуються виняткової компетенції слідчого (питання юридичного характеру). По-друге, несвоєчасне призначення або затягування термінів проведення ревізій. У більшості проваджень, які ми дослідили, проведення документальних ревізій тривало строком понад шість місяців. З іншого боку, матеріали ревізійної перевірки, які містять ознаки кримінальних правопорушень, передають правоохоронним органам без належної реєстрації. Там їх нерідко місяцями розробляють і лише згодом направляють до слідчих для ухвалення рішення про внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань. По-третє, існуючий порядок проведення документальних ревізій в умовах відомчої спрямованості

нормативних документів, що регламентують таку діяльність. Співпраця підрозділів Державної аудиторської служби та правоохоронних органів повинна передбачати: спільне обговорення завдань, методів і проміжних висновків ревізора; визначення та застосування найефективніших прийомів і методів ревізійного контролю; вжиття спільних заходів для забезпечення схоронності предметів і документів, що підлягають перевірці, та приєднання потрібних носіїв інформації до матеріалів кримінального провадження; застосування, за потреби, спеціальних прийомів дезорієнтації осіб, які ревізуються, стосовно завдань, прийомів і поточних результатів перевірки; своєчасне використання суб'єктами розслідування додаткових процесуальних засобів для закріплення виявленої інформації, подолання реальної та попередження потенційної протидії. По-четверте, відсутність чинника раптовості й обізнаність зацікавлених осіб про об'єкти контролю та результати перевірки навіть до початку кримінального провадження. Поступове вирішення означених проблем має зрештою забезпечити потреби слідчої практики щодо розширення можливостей документальної ревізії для вирішення завдань кримінального судочинства. Для цього, на нашу думку, потрібно: розширити процесуальну регламентацію призначення, проведення та використання результатів документальної ревізії на стадії досудового розслідування; розробити та впровадити в слідчу практику переліки типових завдань ревізійної перевірки відповідно до видових особливостей злочину та специфіки об'єктів контролю; внести відповідні зміни та доповнення до відомчих (міжвідомчих) нормативних актів, які регламентують проведення документальних ревізій на вимогу правоохоронних органів [167, с. 125].

Окрім інспектування (ревізії) підвищує ефективність розслідування використання в оперативно-слідчій практиці інших видів відомчих перевірок, як (моніторинг закупівлі, перевірку закупівель чи фінансовий аудит).

Так, фінансовий аудит надає підприємствам економічну картину щодо правильності ведення бухгалтерського обліку й достовірності фінансової звітності, функціонування системи внутрішнього контролю, а на досудовому

ж слідстві можуть бути використані як непрямі докази. Щоб здійснити моніторинг закупівлі при розслідуванні злочинів, пов'язаних із незаконним використанням бюджетних коштів в галузі охорони здоров'я, слідчий, оперуповноважений Департаменту стратегічних розслідувань, прокурор звертаються до органу державного фінансового контролю з приводу проведення моніторингу державних закупівель для виявлення порушення законодавства у сфері держзакупівель, встановлення дискримінаційних вимог до учасників, виявлення фактів недобросовісної конкуренції, виявлення фактів змови між учасниками, нецільового використання бюджетних коштів тощо. У деяких випадках необхідні додаткові докази вчинення злочину, відновлення динаміки злочину тощо, тому виникає потреба в перевірці закупівель, за результатами якої складається акт. ЗУ «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» передбачається, що перевірка закупівель також проводиться органом державного фінансового контролю, суть якої полягає в документальному та фактичному аналізі дотримання законодавства про закупівлі [21; 52].

Узагальненням емпіричного матеріалу нами було встановлено, що у 46,8 % досліджених матеріалах кримінальних проваджень проводились інспектування (ревізії), 37,1 % – фінансовий аудит, 23,4 % – перевірка закупівель, 17,3 % – моніторинг закупівель.

Корисним для досудового розслідування кримінальних проваджень що пов'язані із привласненням відносно організованих злочинних груп є налагодження взаємодії із Департаментом кіберполіції Національної поліції України, Державною службою фінансового моніторингу; Національним агентством України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (АРМА);

Важко переоцінити взаємодію слідчих із АРМА. Якщо попередніми діями слідчого було з'ясовано, що державі було завдано збитків у великих розмірах, він вправі звернутись до АРМА з метою пошуку матеріальних та

нематеріальних активів фігурантів, про що складає відповідний запит. Перевірка та відповідь на таке звернення надходить у найкоротші строки, як правило, протягом трьох діб, що не стає на заваді затягнення процесуальних строків. У разі існування необґрунтованих активів, слідчий вправі звернутися до суду з приводу арешту на таке майно з метою попередження його відчуження. У повноваженнях АРМА здійснити ефективну реалізацію цього майна або управління цим майном. Таким чином, окрім отримання криміналістично значущої інформації для розслідування злочину, забезпечується відшкодування збитків державному бюджету на стадії досудового розслідування [26, с. 90].

Відповідно до Порядку взаємодії при розгляді звернень органів, що здійснюють досудове розслідування, прокуратури та виконанні запитів іноземних держав щодо виявлення та розшуку активів звернення складається у письмовій формі і викладається на бланку відповідного органу досудового розслідування чи органу прокуратури із зазначенням реєстраційного номера і дати реєстрації вихідної кореспонденції, а також підписується особисто: слідчим, або детективом, або прокурором - якщо суб'єктом звернення є відповідно слідчий, детектив, прокурор; керівником органу досудового розслідування, керівником органу прокуратури - якщо суб'єктом звернення є відповідно орган досудового розслідування, орган прокуратури. У зверненні зазначаються такі відомості:

1) найменування або прізвище, ім'я та по батькові суб'єкта звернення із зазначенням його актуальних контактних даних (телефонний та електронний зв'язок), адреси для листування;

2) найменування органу досудового розслідування, органу прокуратури, в якому працює суб'єкт звернення (для суб'єктів звернення - слідчих, детективів, прокурорів);

3) прізвище, ім'я та по батькові слідчого (слідчих), детектива (детективів) або прокурора (прокурорів), що здійснює(ють) досудове розслідування або процесуальне керівництво, із зазначенням його (їх)

актуальних контактних даних (телефонний та електронний зв'язок) (для суб'єктів звернення - органів досудового розслідування, органів прокуратури);

4) номер кримінального провадження у Єдиному реєстрі досудових розслідувань, з метою забезпечення якого суб'єктом звернення у порядку ст. 170 КПК України вживаються заходи з виявлення та розшуку майна, на яке може бути накладено арешт, шляхом складання звернення;

5) наявні у кримінальному провадженні станом на дату складання звернення відомості про осіб, яким прямо чи опосередковано можуть належати активи, що можуть бути арештовані з метою забезпечення цього кримінального провадження, а також близьких осіб таких осіб та/або третіх осіб, що можуть бути пов'язані з такими особами;

6) стислий опис фабули кримінального провадження та правова кваліфікація кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) Кримінального кодексу України;

7) постановка завдання Національному агентству щодо виявлення та розшуку активів, які можуть бути арештовані в кримінальному провадженні, та його взаємозв'язок з фактичними обставинами кримінального провадження, що можуть свідчити про вчинення злочину;

8) заходи щодо накладення арешту на майно, вжиті у кримінальному провадженні (на дату звернення) як захід забезпечення цього провадження, включаючи повний перелік та опис (ідентифікаційні ознаки) арештованого майна, наявні відомості про існування та місцезнаходження майна, що може бути арештоване у такому кримінальному провадженні, з обґрунтуванням таких відомостей (припущень), перелік автоматизованих інформаційних і довідкових систем, реєстрів та банків даних, у яких здійснено пошук відомостей про активи, на дату направлення звернення;

9) об'єктивно обґрунтований строк, впродовж якого Національне агентство має забезпечити виконання звернення та надати відповідь, враховуючи статтю 17 Закону;

10) інші відомості, які можуть сприяти Національному агентству в ході виконання звернення (за наявності) з витягом з Єдиного реєстру досудових розслідувань, який засвідчує наявність зазначеного у зверненні кримінального провадження та статус у ньому суб'єкта звернення, якщо ним є слідчий, детектив чи прокурор [122, с. 84-86].

Вчені виділяють окремий вид (форму) взаємодії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності як міжнародне співробітництво. Висвітлюючи алгоритм дій працівників органів досудового розслідування щодо накладення арешту на електронні активи, одержані злочинним шляхом, Цуцкірідзе М.С., Пчеліна О.В., Романюк В.В., Бурлака В.В. звертають увагу на досвід зарубіжних країн зокрема, однією з країн, де дуже розвинуті засоби боротьби з економічною та організованою злочинністю та спрямовані на виявлення та конфіскацію здобутих злочинним шляхом доходи, є Сполучені Штати Америки. При цьому США активно налагоджують співпрацю з іншими країнами у поверненні викрадених активів та коштів від злочинної діяльності в цілому. Взагалі існує два основних способи звернутися за допомогою до США: – неофіційний, коли неофіційні запити через правоохоронні канали можуть забезпечити швидкий доступ до інформації з державних або добровільних джерел. У такому разі докази будуть отримані за допомогою непримусових методів розслідування; – офіційний спосіб включає запити про взаємну правову допомогу через багатосторонні або двосторонні угоди, і часто вимагає значних ресурсів від запитуючої держави, що може зайняти значний час для виконання. Зазвичай, офіційні запити необхідно робити тоді, коли інформацію або докази необхідно отримати через примусові засоби або особливим чином для забезпечення їх прийнятності у суді, наприклад, для збору фінансових документів або обов'язкових свідчень свідків. У США функції з виявлення, розшуку й арешту активів виконує орган фінансової розвідки Financial Crimes Enforcement Network (FinCEN), до організаційної структури якого, крім штатних працівників, в управлінні працюють прикомандировані

представники митної служби, Міністерства фінансів, Секретної служби, Федерального бюро розслідувань, Бюро з контролю обігу алкогольних напоїв, тютюнових виробів і вогнепальної зброї, Поштової служби, Служби внутрішніх доходів, Служби судових виконавців, Управління з боротьби з незаконним розповсюдженням наркотиків та Федеральної резервної системи США. Крім обробки фінансової бази даних, яка має конфіденційну інформацію майже за 25 останніх років, FinCEN використовує «штучний розум» для підготовки довідок під умовною назвою «форми про кримінально карану діяльність» [30].

Також у США питаннями повернення активів займаються наступні відомства: підвідділ з питань відмивання коштів та повернення активів (MLARS) відділу кримінальних розслідувань Міністерства юстиції; управління закордонних справ відділу кримінальних розслідувань Міністерства юстиції; федеральне бюро розслідувань Міністерства юстиції та Слідча служба Міністерства національної безпеки [93].

З наведеного помітно, що в США у кримінальному провадженні для виявлення, заморожування й арешту активів велика роль відводиться такому методу фінансової розвідки як фінансовий моніторинг, яка здійснюється органом фінансової розвідки, уповноваженими підрозділами Міністерства юстиції та Міністерства національної безпеки. При цьому вказані органи мають доступ до розширеної мережі інформаційно-пошукових систем, що значно полегшує отримання необхідної інформації за запитами в електронній формі з меншими затратами сил, засобів і часу. В Україні активно запроваджується такий досвід, про що свідчить створення Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, а також формування та ведення Єдиного державного реєстру активів, на які накладено арешт у кримінальному провадженні [159, с. 57].

Виходячи з правового та адміністративно-управлінського устрою державної влади, місцевого самоврядування та громадянського суспільства,

виправданою є класифікація суб'єктів взаємодії слідчого, запропонована В.М. Малюгою: представницькі органи державної влади та місцевого самоврядування, їх структурні підрозділи, посадові особи та уповноважені представники; центральні та місцеві органи виконавчої влади, виконавчі структури місцевого самоврядування, їх структурні підрозділи та посадові особи; банки та інші суб'єкти, що здійснюють фінансові операції; контрольні та контрольно-ревізійні органи й підрозділи, їх посадові особи; господарські установи, підприємства та організації; громадські некомерційні установи та організації; недержавні та відомчі правоохоронні структури; засоби масової інформації (друковані, електронні, теле -, радіозасоби); громадськість. Взаємодія слідчого із вказаними суб'єктами відбувається щодо питань, які виникають під час розслідування злочинів у найрізноманітніших сферах життя. Найбільш актуальною та корисною для слідчого є його взаємодія з банківськими структурами, контрольно-ревізійними органами та засобами масової інформації. Ускладнюють цю взаємодію різні чинники, зокрема недосконалість та навіть суперечливість відповідних правових актів, відсутність в Україні єдиної цілісної незалежної системи контрольно-ревізійних органів тощо. Важливим є питання дотримання комерційної та банківської таємниці в ході співпраці фінансових та контрольних структур зі слідством. Взаємодія слідчого та засобів масової інформації в сучасних умовах стає актуальною як щодо профілактики злочинів, так і у криміналістичній тактиці. Взаємодія слідчого з громадськими формуваннями з охорони громадського порядку ускладнюється відсутністю одностайного розуміння ролі та місця цих структур у правоохоронній діяльності [87, с. 193].

Висновки до розділу 2

Встановлено підстави для відкриття кримінального провадження: за

рапортом оперативного працівника, слідчим, заяви від громадян, суб'єктів господарювання та ін. Проаналізовано наукові підходи вчених щодо необхідності дослідчої перевірки за фактами привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого ОГ. На підставі аналізу оперативно-слідчої практики встановлено, що під час відкриття кримінального провадження: за матеріалами оперативних підрозділів, Держаудитслужби, самостійно слідчим в рамках іншого кримінального провадження вже підтверджені факти незаконного заволодіння майном, ознаки організованої групи та інша криміналістично значуща інформація. Водночас, протилежна ситуація виникає за заявами суб'єктів господарювання, повідомленнями ЗМІ, анонімними заявами тощо.

Окрім обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, регламентованих кримінально-процесуальним законодавством, схарактеризовано обставини, що доводять вчинення розкрадання саме членами організованої групи (структура ОГ, розподіл ролей, встановлення організатора та інших співучасників розкрадань тощо). Привернуто увагу до наукових поглядів учених, які визначають обставини, які підлягають доказуванню, з урахуванням механізму кримінального правопорушення (наскрізні, спільні та диференційовані), що підлягають встановленню.

Також, на стадії досудового розслідування кримінальних проваджень за фактами привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою, найбільш розповсюдженими є такі типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування: виявлення факту привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою, слідчим самостійно; кримінальне правопорушення, кваліфіковане за ч. 5 ст. 191 КУП України, виявлено за заявами осіб, яким стало відомо про обставини його вчинення; кримінальне правопорушення, кваліфіковане за ч. 5 ст. 191 КУП України, виявлено за матеріалами перевірок Держаудитслужби; кримінальне правопорушення, кваліфіковане за

ч. 5 ст. 191 КУП України, виявлено за повідомлення ЗМІ та з інших джерел, передбачених законодавством.

Найбільш сприятливою визначено слідчу ситуацію, коли факт протиправної діяльності виявляється та документується оперативними підрозділами ДСР НП України, СБУ та іншими, а потім кримінальне провадження реєструється на підставі зібраних матеріалів про обставини кримінального правопорушення, які надійшли в порядку статті 214 КПК України.

Сформовано типові версії початкового етапу розслідування за фактами привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого ОГ: 1) мало місце привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем; 2) протиправні дії вчинено службовою особою; 3) кримінальне правопорушення вчинено організованою групою.

На підставі наукових поглядів учених (С. С. Чернявський, М. С. Цуцкірідзе, В. А. Бідняк) проаналізовано види відомчих перевірок, звернено увагу на їх значимість для досудового розслідування: у 46,8 % досліджених матеріалах кримінальних проваджень проводились інспектування (ревізії), 37,1 % – фінансовий аудит, 23,4 % – перевірка закупівель, 17,3 % – моніторинг закупівель. Виокремлено тенденції щодо їх використання в умовах сучасної законодавчої регламентації та сформовано пропозиції до КПК України в частині призначення інспектування (ревізії) та інших перевірок слідчим.

Запропоновано внесення змін до ч. 2 ст. 93 КПК «Збирання доказів» в частині надання слідчому повноважень призначати проведення позапланових інспектувань (ревізій) та інших відомчих перевірок, що здійснюються органами державного фінансового контролю.

Особливу увагу приділено міжнародному співробітництву, оскільки нерідко організована злочинна діяльність групи у сфері службової діяльності має транснаціональний характер.

РОЗДІЛ 3

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОКРЕМИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДІЙ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ПРИВЛАСНЕННЯМ, РОЗТРАТОЮ МАЙНА АБО ЗАВОЛОДІННЯ НИМ ШЛЯХОМ ЗЛОВЖИВАННЯ СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ, УЧИНЕНОГО ОРГАНІЗОВАНОЮ ГРУПОЮ

3.1. Особливості проведення негласних слідчих (розшукових) дій

Протидія організованій злочинності, у т. ч. пов'язаної з привласненням, розтратою майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, неможлива без проведення комплексу НСРД наряду з іншими процесуальними діями, як тимчасовий доступ до речей та документів, обшук, огляд, призначення судових експертиз.

Зміни, що відбуваються в звичайній життєдіяльності соціуму, обумовлені певними обмеженнями, що в свою чергу спонукає правопорушників до збільшеного використання електронних комунікаційних мереж та електронних інформаційних систем, що повинно використовуватись правоохоронцями, обираючи тактику документування злочинної діяльності у цей час, зокрема, проведення низки негласних слідчих (розшукових) дій [157].

Чинне процесуальне законодавство визначає негласні слідчі (розшукові) дії як різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених КПК України [82]. І хоча науковці неодноразово піднімали питання щодо недосконалості нормативно-правового забезпечення проведення оперативно-розшукових заходів і негласних слідчих (розшукових) дій [38], суттєвих змін останнім часом не відбувається. То ж, уповноважені особи керуються у своїй діяльності «Інструкцією про

організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні» [118], Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» [124], Законом України «Про державну таємницю» [114], «Зводом відомостей, що становлять державну таємницю» [116]. Важливо зазначити, що сам факт проведення негласних слідчих (розшукових) дій вже вважається державною таємницею, яка не може бути розкрита особам без відповідного допуску до державних таємниць. Методи і способи проведення таких негласних слідчих (розшукових) дій також є державною таємницею і не можуть бути відкриті особам, які не мають відповідного допуску.

Як зазначає В. Г. Дрозд, «докази, отримані внаслідок проведення НСРД, можуть бути визнані допустимими тільки за загальними критеріями: 1) дотримання процесуальної форми отриманих доказів; 2) збирання доказів належним суб'єктом кримінального процесу; 3) належне джерело отримання доказів; 4) належний спосіб отримання доказів» [54].

Результати опитування співробітників оперативних підрозділів ДСР НП України та СБ України, слідчих НП України, детективів НАБУ, ДБР та БЕБ показали, що під час розслідування привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою, особливого значення набувають такі НСРД: «Аудіо-, відеоконтроль особи» (ст. 260 КПК); «Накладення арешту на кореспонденцію» (ст. 261 КПК України); «Огляд і виїмка кореспонденції» (ст. 262. КПК України); «Зняття інформації з електронних комунікаційних мереж» (ст. 263 КПК України); «Зняття інформації з електронних інформаційних систем» (ст. 264 КПК України); «Установлення місцезнаходження радіобладнання (радіоелектронного засобу)» (ст. 268 КПК України); «Спостереження за особою, реччю або місцем» (ст. 269 КПК України); «Моніторинг банківських рахунків» (ст. 269-1 КПК України), «Аудіо-, відеоконтроль місця» (ст. 270 КПК України), «Контроль за вчиненням злочину» (ст. 271 КПК України); «Виконання спеціального

завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації» (ст. 272 КПК України); «Негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження» (ст. 274 КПК України); «Використання конфіденційного співробітництва» (ст. 275 КПК України) [179].

Слід зазначити, що у більшості випадків на початковому етапі неможливо визначити який вид НСРД необхідно застосувати для отримання доказів злочинної діяльності організованої групи. Як правило, члени організованої групи ознайомлені із методами правоохоронних органів і застосовують контрзаходи за для забезпечення режиму конспірації. Тому, на початковому етапі досудового розслідування необхідно планувати застосування всього комплексу НСРД, а вже на стадії їх проведення визначитися із більш пріоритетними видами.

Так, у поточному році у м. Дніпро, проведеним комплексом НСРД встановлено злочинну діяльність директора Департаменту громадського порядку і цивільного захисту Дніпропетровської міської ради, який вступивши в злочинну змову з начальником управління по взаємодії з правоохоронними органами та мобілізаційно-оборонної роботи Департаменту та начальником управління бухгалтерського обліку і звітності – головним бухгалтером Департаменту та представниками комерційних структур організували злочинну схему з розкрадання та привласнення бюджетних коштів в особливо великих розмірах, що виділяються з місцевого бюджету та перераховуються суб'єктам підприємницької діяльності на закупівлю товарів і матеріальних цінностей для потреб військових частин Дніпропетровської області шляхом внесення в прибуткові документи завідомо неправдивих відомостей щодо обсягів та якості поставлених товарів, робіт та послуг, а також їх ціноутворення, чим спричинили місцевому бюджету збитки в особливо великих розмірах. Сума збитків становить 8,9 млн грн.

Зазвичай, більш ефективними НСРД для документування злочинної діяльності організованих груп практичні співробітники відносять: «Аудіо-,

відеоконтроль особи» – 45,3 %, «Зняття інформації з електронних інформаційних систем» – 52,7 %, «Зняття інформації з електронних комунікаційних мереж» – 36,1 %, «Аудіо-, відеоконтроль місця» – 26,4 %, «Виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації» – 49,3 %, «Використання конфіденційного співробітництва» – 57,1 %, а також 8 % – інші.

Такий підхід надає можливість: завчасно попередити злочини та не допустити настання суспільно-небезпечних наслідків; отримати докази злочинної діяльності; встановити динаміку та спрогнозувати розвиток події, встановити кожного учасника організованої групи їх зв'язки та роль у протиправній діяльності; встановити майно, місця зберігання коштів, здобутих злочинним шляхом, місця зберігання документів, інших чинників, які можуть бути використанні як докази протиправної діяльності тощо.

Слід зазначити, що на початковому етапі досудового розслідування діяльності організованої групи з привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем необхідно планування комплексу НСРД, а вже на стадії їх проведення визначитися із більш пріоритетними видами.

В. С. Бондар, задля правильного вирішення завдання поєднання слідчих (розшукових) дій, НСРД та оперативно-розшукових заходів необхідно: 1. Чітко уявляти функції оперативних підрозділів у системі кримінального провадження, котрі полягають у такому: а) при відкритті кримінального провадження за оперативними даними зміст і результати оперативно-розшукових заходів визначають характер і тактику первинних слідчих (розшукових) дій і НСРД, за допомогою яких здійснюється реалізація даних; б) НСРД слугують засобом створення умов для проведення конкретних процесуальних дій. Ця форма має і зворотний характер, коли слідча (розшукова) дія проводиться з метою створення оптимальних умов для проведення НСРД. Так дані, отримані в результаті зняття інформації з телекомунікаційних мереж, можуть бути використані під час проведення

огляду місця події (конкретизації параметрів місця вчинення злочину); обшуку (визначення місць проведення обшуку, отримання даних щодо конкретного розташування об'єктів, які мають доказове значення; формування оптимального складу пошукової групи й залучення необхідних спеціалістів, виявлення схованок; допиту (визначення визначення кола осіб, які підлягають допиту, оптимального хронологічного порядку допиту підозрюваних і свідків, раціонального застосування тактичних прийомів допиту; в) НСРД проводяться з метою зниження тактичного ризику при проведенні слідчих (розшукових) дій; г) слідчі (розшукові) дії слугують цілям відволікання уваги від НСРД, конспірування їх результатів; д) оперативно-розшукові заходи та НСРД виконують функцію компонента тактичної (складної) операції (комбінації). 2. Неухильно дотримуватися принципу конспірації під час проведення НСРД [29, с. 94].

Однак, як під час планування, так і на етапі виконання та оформлення результатів проведених НСРД виникає низка проблемних питань, які відзначають як науковці, так і практичні співробітники.

Д.Б. Сергєєва зазначає, що на практиці головне призначення НСРД як засобів отримання доказів у кримінальному провадженні у переважній більшості не реалізується (лише до 7 % результатів НСРД використовується прокурорами для обґрунтування обвинувачення у суді і лише до 5 % результатів НСРД визнається доказами судом).

Основними причинами цього є непридатність результатів НСРД для використання їх прокурорами для обґрунтування обвинувачення у зв'язку з неналежним процесальним документування проведення НСРД; неякісним процесуальним оформленням результатів НСРД; порушенням прав, свобод та законних інтересів осіб під час проведення НСРД; порушенням порядку отримання судових рішень або санкцій прокурора на проведення НСРД чи відсутність таких рішень (санкцій) пр встановленні КПК України їх обов'язковості; невідповідності результатів НСРД вимогам допустимості, належності й достовірності тощо; громіздкість процедури їх розсекречення,

що потребує часу в реальних умовах його процесуальної обмеженості; неможливість чи недоцільність розсекречення результатів НСРД з урахуванням форм і методів їх проведення та використання конфіденційних стосунків при їх проведенні; невизнання судом результатів НСРД допустимими, належними й достовірними доказами, а сукупності наданих доказів, отриманих за результатами НСРД, – достатньої для прийняття судового рішення; невміння належним чином стороною обвинувачення обґрунтовувати свою позицію у суді доказами, отриманими за результатами НСРД; недостатність результатів НСРД для прийняття відповідного процесуального рішення судом та ін [140, с.107].

Водночас, Ю.І. Харкевич проблемні питання, які виникають під час оформлення або проведення НСРД, пов'язує з: неконтрольованим витоків інформації, насамперед секретної; непрофесійною підготовкою клопотань на отримання ухвали слідчого судді Апеляційного суду щодо дозволу на проведення НСРД; кваліфікацією протиправних дій, які не належать до тяжких та особливо тяжких злочинів, хоча у більшості випадків їх вчиняють у співучасті або в складі організованої групи; технічним забезпеченням підрозділів, які безпосередньо виконують завдання щодо НСРД; своєчасним оформленням матеріалів проведених НСРД тощо [156].

О. М. Скрябін, розглядаючи проблематику правового регулювання проведення негласних слідчих дій вважає, що потребують уточнення підстави та порядок прийняття рішення слідчим суддею про дозвіл чи відмову у проведенні негласних слідчих дій слідчому, прокурору, наукове дослідження та уточнення участі та взаємодії слідчого з оперативними підрозділами в процесі проведення негласних слідчих дій [142].

В. І. Василичук і Д. Й. Никифорчук з-поміж проблемних питань, які безпосередньо стосуються вповноважених оперативних підрозділів, виокремлюють такі: – недосконале нормативно-правове забезпечення; – недоліки в інформаційно-аналітичному й організаційному забезпеченні ОРЗ і НСРД. Для врегулювання низки проблемних питань під час проведення

НСРД, нормативно-правового регламентування цієї сфери діяльності Національної поліції України, Національного антикорупційного бюро України, Державного бюро розслідувань та низки інших органів нагальною є потреба видання в новій редакції Інструкції про організацію проведення негласних слідчих розшукових дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні. Зазначене сприятиме зміцненню законності в діяльності цих органів і підвищенню ефективності їх роботи [38, с. 105].

Бабіков О. зазначає, що запропонована в КПК України система НСРД, що передбачає поділ негласних заходів на ті, що пов'язані з втручанням у приватне спілкування та інші НСРД на нашу думку є невдалою. Крім того, в частині НСРД, що пов'язані з втручанням у приватне спілкування законодавець вдався до наведення вичерпного переліку таких негласних дій, а щодо інших, – їх перелік не визначено. В свою чергу це викликало дискусійні питання як щодо системи НСРД, так і їх переліку, розмежування у залежності від способу проведення та фіксації, оцінки як основного засобу чи допоміжного. Так, віднесений до «інших» НСРД, аудіо-, відеоконтроль місця, за своїм змістом передбачає втручання у приватне спілкування оскільки допускає фіксацію аудіо інформації про спілкування осіб, за обставин, що об'єкти контролю вважають таке спілкування приватним. Аналогічно, виконання спеціального завдання або використання інформації, одержаної внаслідок конфіденційного співробітництва, крім форм НСРД, що пов'язані з втручанням у приватне спілкування, за своїм змістом передбачають можливість одержання та подальше використання інформації, одержаної під час приватного спілкування з об'єктами розробки та іншими особами [17, с. 55].

Особливість фіксації НСРД, за відсутності конкретизації та визначення меж «секретності методів», призводить до різнопланової та неоднозначної практики щодо відображення у протоколах НС(Р)Д відомостей про хід процесуальної дії та використані технічні засоби. Так, відповідно до п. 4.1 Інструкції, протокол про хід та результати НСРД

повинен відповідати загальним правилам фіксації кримінального провадження. Такі правила, згідно з положеннями ст. 104 КПК Серія ПРАВО. Випуск 82: частина 3 ст. 56 України передбачають відображення у протоколі відомостей про застосування технічних засобів, їх технічні характеристики та використані носії інформації, порядок їх використання, опису послідовності дій тощо. Пунктом 4.7.1. також передбачено, що Додатки до протоколу мають бути належним чином виготовлені, упаковані з метою надійного збереження, а також засвідчені підписами осіб, які виконували НСРД (ст. 105 КПК України). Проте, відомості про використані під час проведення НСРД технічні та спеціальні технічні засоби можуть розглядатися як складова методу НСРД, і відповідно не відображатися в протоколі. Чи можна до «сукупність організаційних, практичних прийомів» відносити відомості про використані під час проведення НСРД технічні та спеціальні технічні засоби є спірним, оскільки з одного боку, за наявності інформації про технічні характеристики використаного спеціального технічного засобу одержати відомості про можливі прийоми його застосування, а з іншого, відсутність таких даних у процесуальних документах унеможливує дослідження експертами одержаної інформації з деяких аспектів, зокрема щодо умов створення файлів, наявності ознак монтажу тощо, тобто позбавляє одержані докази такої властивості як «перевірність» та унеможливує виконання вимог ч. 3 ст. 266 КПК України [17].

О. О. Мохонько на підставі аналізу виправдувальних вироків, що містяться в Єдиному державному реєстрі судових рішень, виокремлює та систематизовано низку типових помилок, яких припускаються суб'єкти проведення НСРД, унаслідок чого результати їх проведення не можуть бути оцінені судом як допустимий доказ. Вчений привертає увагу на недотримання працівниками правоохоронних органів порядку, визначеного у ст.ст. 104–106, 252 КПК України, під час оформлення протоколів, складених за результатами проведення НСРД; підкреслено важливість належного

оформлення та долучення додатків до протоколів, складених за результатами проведення НСРД [95].

У рамках дослідження зауважимо, що документування ОЗГ передбачає аналіз і вивчення великих обсягів криміналістично-значущої інформації щодо трьох і більше осіб, правоохоронні органи стикаються із проблемою дотримання строків щодо складання протоколів про проведення НСРД з додатками, які, відповідно до ч. 3 ст. 252 КПК, не пізніше ніж через двадцять чотири години з моменту припинення зазначених НСРД повинні передаватися прокурору. У більшості а випадках таку вимогу здійснити майже не можливо особливо коли комплекс НСРД проводився тривалий час відносно кількох фігурантів.

Тому, пропонуємо внесення змін до ч. 3 ст. 252 КПК України та викласти її у такій редакції: *«Протоколи про проведення негласних слідчих (розшукових) дій з додатками не пізніше ніж через двадцять чотири години з моменту їх складання передаються прокурору»*.

3.2. Організаційно-тактичні особливості проведення обшуку, огляду, тимчасового доступу до речей та документів

На початковому етапі розслідування важливо вжити всіх можливих заходів для виявлення та вилучення внутрішньогосподарської документації та комп'ютерної техніки шляхом проведення, насамперед, таких слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, як тимчасовий доступ до речей і документів та обшук, а також слідчий огляд, які складають своєрідний ланцюг послідовно проведених пошукових дій [68, с. 77].

Залежно від інформації, отриманої шляхом проведених оперативно-розшукових заходів та НСРД, стає зрозумілою послідовність проведення подальших процесуальних дій. Як правило, на цьому етапі уповноважена особа вже володіє даними, які впливають на кількість проведених *обшуків*,

місця проведення тощо.

Під час розслідування привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою, така слідча (розшукова) дія, як обшук, проводиться на початковому етапі розслідування і є невідкладною для зазначеної категорії кримінальних проваджень. Але, будучи від самого початку трудомістким в організації та проведенні, обшук має певні особливості проведення, оскільки проводиться за кримінальними правопорушеннями, які представляють підвищену суспільну небезпечність, оскільки вчиняються декількома особами, попередньо об'єднаних у стійку групу з розподілом функцій учасників, діяльність яких спрямована на вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів.

Кримінальний процесуальний закон регламентує, що обшук – це слідча (розшукова) дія, що проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукування знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте у результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб [82]. Той факт, що обшук є однією з невідкладних дій зі встановлення й закріплення слідів злочину під час розслідування привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою, підтвердили результати опитування оперуповноважених та слідчих, які проводили розслідування за зазначеним напрямом. Даному питанню приділено увагу і вченими. Так, С. Ф. Денисюк і В. Ю. Шепітько, досліджуючи злочини, що вчиняються організованими злочинними групами, наголошують, що лише 42 % проведених обшуків за кримінальними справами були ефективними [49, с. 2]. Такий відсоток може пояснюватись низкою факторів, серед яких відносна давність дослідження або розгляд тільки певної категорії кримінальних правопорушень, та все ж таки спонукає дослідити зазначене питання більш ґрунтовно.

Так, досліджуючи економічні злочини, Р. Л. Степанюк вважає, що найбільш розповсюдженими й ефективними слідчими (розшуковими) діями у кримінальному провадженні цієї категорії є обшуки, огляди місця події, предметів і документів, допити, проведення судових експертиз [152, с. 294].

Також, дослідженнями, проведеними А.Ю. Спусканюком, встановлено, що доказування обставин, які підтверджують, що гроші, цінності та інше майно, які підлягають спеціальній конфіскації, одержані внаслідок вчинення злочинів, пов'язаних з проведенням державних закупівель, та/або є доходами від такого майна під час проведення державної закупівлі, здійснюється шляхом проведення слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, серед яких 89,6 % автор виділяє саме на проведення обшуків [147, с. 112]. Тобто, під час вчинення ст. 191 КК України зазначеним способом (порушенням проведення публічних закупівель), ми можемо спостерігати результативність обшуку.

Аналіз показників опитування практичних співробітників свідчить, що на отримання результату від проведеного обшуку під час розслідування привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою, в тій чи іншій мірі впливає: час проведення – 46,8 %, раптовість – 69,2 %, одночасне проведення обшуків у фігурантів – 73,5 %; фаховість осіб, які проводять зазначену слідчу (розшукову) дію – 57,5 %, інші обставини – 14,6 %.

Використання тактичних прийомів обшуку, які відзначають науковці, повинно підвищити результативність отримання доказової інформації шляхом проведення обшуку:

- а) проведення одночасних обшуків у всіх співучасників;
- б) проведення повторних обшуків;
- в) одночасне проведення допиту підозрюваного одним слідчим і обшуку за його місцем роботи чи проживання іншим;
- г) використання технічних засобів пошуку [152, с. 296].

Більшість криміналістів вважають, що у справах, за якими проходять

декілька осіб у якості підозрюваних або обвинувачених, доречно проводити одночасні обшуки. Одночасний обшук – це погоджене за часом проведення взаємодіючими між собою слідчо-оперативними групами кількох обшуків у різних місцях або осіб, які здійснюються в межах однієї кримінальної справи [164, с. 102].

Науковці радять планувати проведення одночасного обшуку в керівника і головного бухгалтера підприємства, спочатку на робочих місцях, а потім за місцем проживання, відпочинку та інших місцях, де за оперативними даними можуть знаходитися документи, незаконно виготовлена продукція або майно [171, с. 90]. Практика також свідчить про доцільність проведення декількі обшуків одночасно в декількох місцях. Кількість одночасних обшуків збільшується за рахунок їх проведення не тільки за місцем мешкання або роботи членів організованої групи, а і у приміщеннях які належать та використовуються їх родичами, в автомобілях інших об'єктах рухомого та нерухомого майна. Так, у 93, 2 % – службові кабінети, у 58,3 % – приватне житло, у 42,9 % – авто, у 34,2 % – родичі, у 14,1 % – інше.

Результати вивчення кримінальних справ й проваджень за фактами привласнення розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем в галузі охорони здоров'я проведені В. А. Бідняком, показали, що об'єктами пошуку виступають документи – 100 %, чернетки – 82 %, кошти, отримані злочинним шляхом – 78 %, обладнання – 15 %, лікарські засоби – 18 %, вироби медичного призначення – 16 %, комп'ютерна техніка – 80 %, мобільні телефони – 76 %, будівельні матеріали – 23 %, продукти харчування – 17 %, інше – 9 % [23, с. 119].

Обшуки в ході розслідування заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем у паливно-енергетичному комплексі за дослідженнями Ю.О. Ліпіна мають своєю метою вилучення конкретних предметів (відповідно до типових слідів такого злочину): матеріальних цінностей, одержаних злочинним шляхом (18,9 %) (готівки в національній та

іноземній валюті, коштовних предметів); носіїв інформації в електронній формі (84,6 %) (засобів комп'ютерних технологій: ЕОМ, її пристроїв та комунікацій, окремих накопичувачів електронної інформації, банківських платіжних карток, принтерів та інших засобів друку, за допомогою яких роздруковувалися бланки договорів та інших документів, що використовувалися у корупційній схемі, мобільних телефонів); електронних документів (32,2 %) (електронних файлів про розрахунки, які передаються бухгалтерією до банку, що здійснює обслуговування рахунків підприємства/компанії енергетичного сектору; файли електронної системи закупівель); печаток і штампів, що використовувалися для виготовлення підроблених документів (14,7 %); документів (90,2 %) (які визначають економічну структуру та організаційно-правовий статус підприємства/компанії ПЕК, а також стан планування діяльності й фінансового аудиту, що підтверджують проведення господарських та кредитно-фінансових операцій, що підтверджують повноваження відповідальних осіб і визначають їх функціональні обов'язки за посадами; дозвільних на певні види діяльності в енергетичному секторі економіки; бухгалтерського обліку, фінансів і звітності; статистичного обліку та звітності; оперативного обліку та звітності; банківських, касових, щодо тендерних процедур та закупівель, які свідчать про неправомірні рішення; книги (журналу) реєстрації угод (договорів) підприємства/компанії; кошторисної документації; підроблені документи та їх макети; щоденники, записні книжки, доповідні записки, робочі зошити задіяних у схемі розкрадання службових осіб; технічні записи нарад, зборів тощо; фото-, відеодокументи, що відображають певні факти діяльності енергопідприємств); предмети, що можуть свідчити про зв'язки цих службових осіб (56,6 %): листування, зокрема в електронному вигляді, фотоальбоми, подарунки з надписами тощо; докази наявності злочинних зв'язків із представниками інших комерційних структур (наявності організованої злочинної групи) (42,7 %)(квитанції про сплату телефонних

переговорів, чорнові записи, зміст яких має значення для кримінального провадження (робочі зошити, календарі, записники тощо) [85, с. 164].

Як ми бачимо, особливе значення для розслідування мають документи. Серед типових документів можна зазначити: договори, додаткові угоди, специфікації, проектно-кошторисна документація (відомості ресурсів, проект, кошторис), фінансове зобов'язання, акти приймання-передачі виконаних робіт, акти введення в експлуатацію обладнання, накладні, рахунки, платіжні доручення, кошторис розпорядника, план закупівель тощо. [26, с.119]. В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова і В. А. Журавель привертають увагу не тільки до офіційних документів, а наголошують на значенні різних чорнових записів, нотаток, що прямо не містять певні бухгалтерські розрахунки, цифрові дані, а вказують на закупівлю сировини, реалізацію виготовленої продукції, розрахунки між співучасниками [171, с. 90].

В криміналістичних джерелах залежно від ставлення обшукуваного до обшуку, що проводиться, зазначені такі ситуації:

- а) ситуація активної протидії;
- б) ситуація нейтральної поведінки обшукуваного і його відмови від спілкування зі слідчим;
- в) ситуація надання допомоги слідчому під час здійснення пошукових дій [170, с. 224].

У кримінальних провадженнях за фактом привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою, переважно ситуація активної протидії, після рішучих дій уповноваженої особи та доведення до відома сторони захисту законності проведення обшуку, переходила до нейтральної поведінки. Так, на практиці нерідко виникають ситуації, коли ухвала слідчого судді про обшук винесена на ім'я володільця приміщення, а фактично там проживають зовсім інші особи. І хоча обшук може проводитись і без присутності обшукуваного, але задля дотримання процесуального законодавства, уповноважена особа, яка буде проводити

обшук, на нашу думку, повинна попередити такий розвиток подій. Комплекс дій, проведених напередодні звернення з клопотанням до слідчого судді про проведення обшуку, дозволить зазначити не тільки особу, якій належить житло чи інше володіння, а і особу, у фактичному володінні якої воно знаходиться, як того вимагає чинний КПК України.

З іншого боку, раптовість є важливим принципом обшуку. На думку Є. Д. Лук'янчикова, В. С. Кузьмичова і К. О. Чаплинського, пошук викраденого й прихованого майна повинен бути завжди несподіваним для підозрюваних осіб і проводитись швидко та оперативно. Але швидкість й раптовість обшуків не повинні призводити до поспішності та зниження якості їх проведення, а негативні результати не повинні впливати на намір довести їх до логічного завершення [161, с. 166].

Враховуючи результати дослідження оперативної та слідчої практики, ми намагались виділити певні рекомендації, врахування яких на наш погляд, сприятиме підвищенню результативності проведення обшуку як взагалі, так і під час досудового розслідування привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого ОГ:

- планування слідчих (розшукових) дій повинно відбуватися із більш суворим дотриманням режиму секретності оскільки злочинці, як правило, обізнані про методи роботи правоохоронних органів, мають впливові зв'язки серед представників органів влади, вживають заходи щодо більш ретельного скриття та знищення доказів або слідів злочинної діяльності;

- задля забезпечення попередження витoku інформації про планування та проведення слідчих дій ознайомлювати працівників приданих сил слід безпосередньо перед початком слідчої (розшукової) дії при проведенні цільових інструктажів;

- при проведенні обшуків злочинці можуть вести себе зухвало, чинити опір в тому числі із застосуванням зброї та інших небезпечних засобів, намагатися скритися або спричинити шкоди собі або присутнім, можуть

вчиняти інші провокаційні дії, тому обов'язково треба залучати працівників спецпідрозділів та дбати про особисту безпеку;

– важливо при проведенні обшуків у членів ОЗГ вжити заходів щодо виключення можливості спілкування з іншими злочинцями [176].

Викладене свідчить про суттєву трудомісткість обшуків за цією категорією злочинів. Тому до їх проведення доцільно залучати співробітників оперативних підрозділів, спеціалістів, допоміжний персонал.

Спираючись на наукову думку криміналістів та узагальнення матеріалів судово-слідчої практики, під час досудового розслідування привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою, вважаємо раціональним проводити одночасні обшуки із суворим дотриманням режиму секретності, ретельним визначенням часу проведення обшуку, підбором учасників, проведенням їх інструктажів безпосередньо перед початком слідчої (розшукової) дії.

Під час розслідування привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою, серед заходів забезпечення кримінального провадження вагоме значення належить *тимчасовому доступу до речей і документів*, оскільки його результативність визначає подальші процесуальні дії уповноваженої особи.

Процесуальним законодавством регламентовано, тимчасовий доступ до речей і документів полягає в наданні стороні кримінального провадження особою, у володінні якої знаходяться такі речі та документи, можливості ознайомитися з ними, зробити їх копії та вилучити (здійснити їх виїмку). Тимчасовий доступ до електронних інформаційних систем або їх частин, мобільних терміналів систем зв'язку здійснюють шляхом зняття копії інформації, що міститься в таких електронних інформаційних системах або їх частинах, мобільних терміналах систем зв'язку, без їх вилучення [82].

За даною категорією кримінальних проваджень виникає необхідність у

тимчасовому доступі не тільки до документів економічного характеру, що підтверджують або спростовують певні фінансові операції. Насьогодні, важливого значення набуває тимчасовий доступ до інформації, яка знаходиться в операторів та провайдерів телекомунікацій, їх транспортних телекомунікаційних мережах. Як зазначають науковці в такому разі слідчий (прокурор) може отримати інформацію про: зв'язок, абонента, надання телекомунікаційних послуг, зокрема отримання послуг, їх тривалість, зміст, маршрути передавання тощо; ідентифікаційні ознаки кінцевого обладнання телекомунікацій (абонентський номер, SIM-карту, IMEI-, MAC- та IP-адресу тощо); місце знаходження у минулому ідентифікованого кінцевого обладнання телекомунікацій (за азимутом) у зоні дії певних базових станцій у певний час або його проміжок; прізвища, імена, по батькові та інші відомості стосовно абонентів телекомунікаційних послуг; маршрути переданої інформації (незалежно від виду телекомунікаційної мережі); вихідне з'єднання (номер сторони, з якою зв'язувалися, навіть якщо зв'язок не було встановлено); вхідне з'єднання (номер сторони, яка зв'язувалась, навіть якщо зв'язок не було встановлено); початок, кінець та тривалість з'єднання, яке відбулося без розкриття змісту переданої інформації; фактичне місце призначення та проміжний абонентський номер у разі, якщо зв'язок було переадресовано [165].

Як правило, при розслідуванні кримінальних правопорушень, що пов'язані з привласненням або розтратою майна, які вчиняються організованими злочинними групами, тимчасовий доступ до речей і документів проводиться у кількох володільців, як банківські установи, підприємства державної, комунальної, колективної, приватної або інші форми власності, та пов'язано з отриманням великої кількості документів та інформації. У кожного члена організованої злочинної групи можуть бути кілька рахунків у кількох банках, вони можуть очолювати або контролювати діяльність кількох пов'язаних суб'єктів господарювання в тому числі юридичні особи та суб'єкти підприємницької діяльності із статусом

нерезидента. Привласнення коштів або майна може відбуватися за складними і завуальованими схемами, із використанням укладення фіктивних договорів і суб'єктів господарської діяльності, які надають послуги з мінімізації податкових зобов'язань тощо, основною метою чого є створення уявлення законної господарської діяльності. У більшості випадків метою злочинної діяльності організованої злочинної групи є не тільки привласнення кошти або майна, а і його легалізація, тобто вчинення дій спрямованих на приховування, маскування походження такого майна. Тому, для оброблення отриманої за результатами проведення тимчасового доступу інформації слідчий повинен мати великий досвід роботи або використовувати допомогу спеціалістів з галузі знань, на якій спеціалізується діяльність організованої злочинної групи.

Як зазначають А. П. Запотоцький, А. А. Вознюк і С. В. Кучменко, під час робочого етапу тимчасового доступу необхідно провести огляд, ідентифікацію речей і документів, які видає особа, встановлення їх ідентичності об'єктам, вказаним в ухвалі слідчого судді, і подальше вилучення у разі необхідності. Якщо особа добровільно видає слідчому вказані в ухвалі слідчого судді речі та документи, то слідчий обмежується прийняттям виданого та не проводить подальших дій і заходів [63]. При цьому проведення тимчасового доступу до речей та документів дозволяє отримати великий обсяг необхідної для доказової бази документації у відносно короткий термін. При відмові у видачі таких документів або речей, слідчий може використати даний аргумент для обґрунтування необхідності проведення обшуку [178].

Не можна не погодитись з науковою думкою Д. А. Птушкіна, який зазначає, що у випадку відмови особи, у володінні якої знаходяться речі та документи, видати останні, слідчий змушений переривати процес і звертатися знову до слідчого судді із клопотанням про проведення обшуку. За таких обставин втрачається час, і поки слідчий отримає нову ухвалу, докази можуть бути знищені. Тому доцільно було б прописати у положеннях

КПК України норму, яка б дозволяла у випадках, коли особа, у володінні якої знаходяться речі та документи, відмовилася виконувати ухвалу слідчого судді про тимчасовий доступ до таких, відразу проводити обшук [128].

Загалом, відмічаючи результативність зазначеного заходу забезпечення кримінального провадження за даною категорією кримінальних проваджень, слід відмітити і його непередбачуваний характер, проводиться у кількох володільців різних форм власності та пов'язано з отриманням великої кількості документів та інформації.

Зазвичай, після проведеного обшуку чи тимчасового доступу до речей та документів виникає необхідність у проведенні *огляду*.

Серед різновидів огляду за кримінальними правопорушеннями окресленої категорії вагомого значення набуває огляд документів. На думку В. Ю. Шепітька, огляд документів — це слідча (розшукова) дія, яка передбачає їх вивчення та дослідження з метою виявлення та фіксації ознак, які надають документам значення речових доказів [169, с. 94].

Проведення максимально ефективного огляду документів є можливим за умов фіксації різних елементів, серед яких: 1) основні реквізити документа (на чіє ім'я його складено або виписано, де, коли і ким складено та видано); 2) особливості матеріалу (колір і спосіб виготовлення); 3) детальне дослідження змісту тексту; 4) встановлення наявності ідентифікаційних ознак (номер бланка, водяні знаки, порядковий номер, печатки, штампи); 5) наявність виправлень, помарок, пошкоджень, підтирок; 6) спосіб заповнення документа (рукописний чи машинописний); 7) колір використаних барвників; 8) наявність підписів [63, с. 29].

Підробка зазначених документів може бути як матеріальною, так і інтелектуальною, тому під час їх огляду доцільно залучати спеціалістів у різних галузях знань. Правильне поводження з документами є важливою вимогою їх огляду. До тексту документів неприпустимо вносити будь-які зміни шляхом обведення, підкреслення, проставлення інших позначок різними письмовими приладами (маркерами, олівцями, кульковими,

гелевими, чорнильними ручками тощо), а також не можна пошкоджувати документ шляхом вирізання або наклеювання окремих фрагментів [28].

У ході огляду бажано використовувати найпростіші прилади, а саме лупу та ультрапроменевий освітлювач. Лупи мають збільшення від 2 до 20–30 крат. Для отримання збільшеного зображення лупа поміщається перед оком, а предмет, який розглядається, – на відстані, трохи меншій за фокусну відстань лупи. Змінюючи кут нахилу променів світла, які падають, можемо отримати різні ефекти під час дослідження одного й того ж об'єкта. Під час освітлення з кутом нахилу променів, близькому до 10–15 градусів, добре виявляються ознаки підчистки, а саме задертість волокон. Ультрафіолетовими променями називаються промені електромагнітного спектра, що не сприймаються людським оком. Під впливом ультрафіолетових променів атоми низки речовин переходять у збуджений стан, при цьому окремі електрони зміщуються на більш віддалені енергетичні рівні, на яких довго залишатися не можуть. Під час повернення на первинні орбіти вони віддають енергію, яку поглинули у вигляді квантів світла. Під дією ультрафіолетових променів низка речовин люмінесціює, тобто світиться. Залежно від складу та стану об'єкта, що опромінюється, виникає свічення у видимій зоні спектра синіми, зеленими та іншими променями різної яскравості. Зовнішньо однобарвні та безбарвні речовини будуть люмінесціювати по-різному. Деякі речовини, виступаючи безбарвними, відповідно, невидимими у звичайному світлі, виявляються за яскравою люмінесценцією в ультрафіолетових променях. Завдяки цій здібності ультрафіолетових променів люмінесцентний аналіз у його найпростішій формі можна використовувати для виявлення подробиць документів, як повної, так і часткової. Як джерело ультрафіолетових променів можна використовувати спеціальні прилади для перевірки грошових знаків, які є у банківських установах та касах [12].

Правоохоронці, використовуючи такі специфічні та поглиблені знання в галузі криміналістичного документознавства під час огляду документів,

мають можливість для планування подальших процесуальних дій. Уже на цьому етапі розслідування слідчий попередньо визначається, які види судових експертиз він призначить, які орієнтовні питання поставить перед експертом, які додаткові матеріали йому слід зібрати тощо. Наприклад, за допомогою технічної експертизи документів необхідно вирішити питання щодо встановлення: способу виготовлення бланка та реквізитів документа; типу копіювально-розмножувальної техніки за виготовленими документами та її ідентифікація; фактів і способів внесення змін до документів і виявлення їх первинного змісту; способу нанесення відбитків печаток; ідентифікація кліше печаток за їх відбитками і навіть таке складне питання, як визначення відносної давності виконання документа [156, с. 122].

Після вивчення зовнішніх ознак документа, переходять до його змістовної частини.

А. С. Амеліна зазначає, що одним із головних напрямів дослідження документальних даних є встановлення невідповідності первинних документів, документів бухгалтерського оформлення, податкової звітності. Такі невідповідності можуть мати вияв у: 1) суперечностях у змісті одного або декількох документів; 2) невідповідності декількох документів, які відображають виконання однієї фінансово-господарської операції [11, с. 19].

В умовах сучасності все більшого значення набуває огляд комп'ютерної техніки. Так, вчені зазначають, у провадженнях щодо злочинів у сфері будівництва об'єктом огляду також можуть бути різні предмети, а саме: 1) персональні комп'ютери; 2) цифрові носії електронної інформації (жорсткі диски, флеш-карти, компакт-диски); 3) прилади, які зловмисники використовували для виготовлення підроблених документів; 4) інші предмети, які використовують під час будівництва, мають значення для розслідування та були вилучені з місць проведення будівельних робіт [63, с. 29].

Пристаюючи до огляду, рекомендуємо слідчому (спеціалісту) здійснити спочатку зовнішній огляд ЕОТ. Після зовнішнього огляду слідчий

(спеціаліст) приступають до внутрішнього огляду системного блоку на предмет наявності необхідних комплектуючих пристроїв. У подальшому включається ЕОТ та фіксуються всі процеси, які відбуваються як у системному блоці, так і на екрані з метою фіксації електронних документів, які знаходяться в ЕОТ. Якщо системний блок вилучався без монітору, то в даному випадку може використовуватися монітор, що належить відповідному експертному підрозділу або правоохоронному органу.

Так, під час огляду ЕОТ звертається увага та у подальшому відображається у протоколі: а) електронна переписка, зокрема з потерпілим (коли був створений сайт, його логін і пароль, вихідна та вхідна кореспонденція з потерпілим й інтернет-ресурсами, які були задіяні до вчинення шахрайства; б) особистий кабінет на сайтах оголошень (наприклад, olx.ua, rst.ua, auto.ria.com/uk/, ab.ua/uk/), зокрема продивляються коли, ким був створений обліковий запис, його назва, логін і пароль, кому належить особистий кабінет, який телефон до нього підключений, коли здійснювалися до нього входження, які повідомлення були розміщені за вказаним обліковим записом, які зміни були здійснені, в який час тощо); в) здійснюється огляд соціальних мереж, якщо вони підключені до ЕОТ. Огляду підлягає профіль соціальної сторінки, коли, ким він був створений, його назва, логін і пароль, який телефон до нього підключений, які повідомлення, фотографії, відеоконтент розміщені на профілі тощо; г) виявляються та оглядаються файли, зокрема фотографії, які були відображенням предмета посягання під час вчинення шахрайства з використанням ЕОТ (наприклад, фотографія транспортного засобу, за який потерпілий сплатив кошти). Ураховуючи, що вказані файли могли бути розміщені спочатку на ЕОТ після їх завантаження з телефону чи мережі Інтернет, вони залишають відповідні електронні сліди, а саме дату їх створення або видалення; д) продивляються особистий кабінет інтернет-банкінгу, коли, ким були вони створені, який у них обліковий запис, на кого вони зареєстровані, їх назва, логін і пароль, кому належить, який телефон до них підключений, які та коли здійснювалися операції по них,

зокрема, з отримання коштів від потерпілої особи; е) оглядаються інші дані, зокрема, назви та версії програм, які встановлені в ЕОТ та можуть бути доказами шахрайства, учиненого з використанням ЕОТ [80, с. 157].

Якщо виявлено на місці події WI-FI роутер, слідчому або оперативному працівнику необхідно:

1. Заборонити всім особам, що перебувають у приміщенні, у якому вчинено кримінальне правопорушення, торкатися до роутерів (комп'ютерної техніки), носіїв інформації, вмикати і вимикати пристрої й енергоживлення, інакше такі дії можуть розцінюватися як спроба знищити докази, що слід відобразити у протоколі огляду.

2. Провести фото-, відеозйомку приміщення, у якому здійснюється процесуальна дія. Вчені рекомендують подальші дії проводити із залученням спеціаліста, який у присутності понятих має: а) встановити та зафіксувати: вид роутера, його модель, адресу, S/N номер, MAC ID, пароль від WI-FI або PIN, ім'я користувача та пароль. (інформація міститься на звороті роутера); б) здійснити вхід до інтерфейсу роутера; в) встановити MAC-адреси пристроїв, які підключались до роутера; г) виявлені MAC-адреси проаналізувати, визначити невідомі MAC-адреси, що неналежать встановленим особам, залежно від виробника роутера визначають дату, час підключення невідомого користувача до мережі, а також часовий проміжок його підключення. На завершальній стадії визначити де в роутері (комп'ютерній техніці) зберігається потрібна інформація, яка підлягає копіюванню та здійснити фіксування відповідної інформації.

3. Оформити протокол огляду (обшуку, тимчасового доступу).

4. У робочому приміщенні роздрукувати з цифрового носія інформації (диску) скриншоти виведених на екран (дисплей) комп'ютера MAC-адрес девайсів, які підключались до роутера за певний проміжок часу, що нас цікавить [73].

У протоколі огляду, обшуку, тимчасового доступу до речей та документів детально перераховується кожний предмет, який знаходиться

всередині приміщення, та описується у тій послідовності, в якій він був виявлений та оглянутий, і в тому вигляді, в якому він знаходився на момент їх виявлення. Під час огляду предметів описуються його характерні ознаки, а саме, точно вказується місцезнаходження ЕОТ та їх взаємне розташування один щодо одного і навколишніх предметів; описується зовнішній вигляд ЕОТ та її складові частини, порядок з'єднання різних вузлів і деталей між собою з вказівкою наявних особливостей (кольору, штампів, написів і т. ін.); характеризується та індивідуалізується, записуються номер, марка, назви, серії, номер, форма, колір пристроїв; описується порядок з'єднання між собою всіх пристроїв із зазначенням особливостей з'єднання (кількість, розміри, характерні індивідуальні ознаки з'єднувальних проводів, кабелів, шлейфів, роз'єднань); наявні дефекти на пристрої, інші індивідуальні ознаки; всі маніпуляції з ЕОТ та іншими засобами (включаючи натискання клавіш), які зроблені в процесі проведення СРД, їхній результат (наприклад, при копіюванні файлів); встановлюється відсутність або наявність комп'ютерної мережі, телекомунікацій (тип зв'язку, апаратура, що використовується, робоча частота); якщо здійснювалося копіювання інформації – описується яка саме інформація та на який пристрій; вид упаковки. За можливості (якщо слідчим вдалося це встановити) вказується – конфігурація комп'ютера з чітким описом усіх комплектуючих і пристроїв (наприклад, назва системної плати – ASUS P4P800, виробник процесора – Intel; модель процесора – Pentium G5400; частота процесора 3,7 ГГц; кількість ядер – 2 шт; тип оперативної пам'яті – DDR4; об'єм оперативної пам'яті – 16 ГБ; частота оперативної пам'яті – 2666 МГц; тип накопичувача – 150 HDD; об'єм накопичувача – 2 ТБ. Відеокарта: виробник відеоплати – nVidia; модель графічного процесора – GeForce GTX 1050Ti; об'єм відеопам'яті – 4 ГБ. Монітор: модель – Samsung C27R500FHIX; діагональ екрану – 42 см; Клавіатура: модель – HyperX Alloy Origins (HX-KB6RDX-RU). Маніпулятор типу «миша»: модель – Logitech G502 Lightspeed Wireless; спосіб під'єднання – бездротовий. Також зазначаються назви моделей і серійні номери кожного

з пристроїв, якщо вони нанесені на ці пристрої, де позначками чітко вказано, що це серійний номер – «Serial Number», «Serial N» чи «S/N» та інша інформація із заводських наклейок, а також наявні інвентарні номери, що присвоюються бухгалтерією при постановці обладнання на баланс підприємства (за наявності таких) [80, с. 150].

3.3. Особливості призначення та проведення судових експертиз та інші форми використання спеціальних знань

Як ми бачимо, механізм вчинення кримінальних правопорушень, кваліфікованих за ч. 5 ст. 191 КК України, доволі складний, правопорушники використовують новітні способи та схеми, що потребують використання специфічних, вузьконаправлених знань. Використання різногалузевих знань на стадії досудового розслідування надає можливість отримати слідчому криміналістично значущу інформацію щодо початкових даних відкриття кримінального провадження, обставин, що підлягають встановленню, елементів криміналістичної характеристики, слідчих ситуацій та типових версій, а також проведення подальших процесуальних дій тощо.

Інститут використання спеціальних знань представляє собою достатньо розроблену наукову категорію, та, водночас, окремі положення якої викликають диспути у науковців. Так, із поняття спеціальних знань, першочергово відоме як використання незагальнодоступних, незагальновідомих знань, поступово змінилось. Не заглиблюючись до історії розвитку, на сьогодні вважаємо необхідним відмітити визначення М. В. Салтевського, яке поділяють більшість науковців в криміналістичному середовищі і ми приєднуємося до них, спеціальні знання це постійно удосконалюванні набуті знання, вміння навички, які використовуються в будь-якій галузі людської діяльності, отримані в процесі спеціальної освіти, досвіду і практичної діяльності (за винятком професійних знань осіб, що

здійснюють розслідування), необхідні для швидкого і повного розкриття і розслідування кримінального правопорушення, а також розгляду справи в суді [137].

Втім, найбільше дискусійних питань виникає при розгляді форм використання спеціальних знань. Розглянемо їх загальну класифікацію та виокремимо типові для кримінальних проваджень зазначених кримінальних правопорушень. Так, О. В. Бишевець зазначає, що використання спеціальних знань може проявлятися в процесуальній та непроцесуальній формі. До першої форми авторка включає:

- проведення судових експертиз (ст. 242-245 КПК України);
- залучення спеціалістів для участі в окремих процесуальних діях (ст.ст. 71, 226, 227, 491 КПК України) з метою надання допомоги слідчому у виявленні, фіксації та вилученні слідів кримінального правопорушення, речових доказів, надання консультацій зі спеціальних питань, застосування технічних засобів у кримінальному провадженні як одного зі способів виявлення і фіксації (закріплення) доказів (п. 2 ч. 1 ст. 103, ч. 2 ст. 104, п. 1, 3, 4 ч. 2 ст. 105, ч. 1-4 ст. 107 КПК України);
- письмові пояснення спеціалістів, які брали участь у слідчих (розшукових) діях, щодо особливостей виявлення і фіксації слідів та інших об'єктів (п. 2 ч. 2 ст. 105 КПК України).

До другої форми, тобто непроцесуальної – проведення ревізій; проведення аудиторських перевірок; проведення попереднього дослідження об'єктів; консультації спеціалістів. [20, с. 188].

Аналіз наукової літератури показує, що вищезазначений перелік недосконалий і може бути доповнений низкою позицій, як іншими формами відомчих перевірок, довідково-обліковою допомогою, присутність уповноваженої особи під час проведення судової експертизи тощо. Але, також встановлено, що класифікація на процесуальні та непроцесуальні форми вважається неприйнятною для ряду науковців. Обґрунтуванням такої думки вони вбачають той факт, що всі законні дії в досудовому розслідуванні

повинні бути процесуальними. Все, що не передбачено КПК України не може бути використане. Втім, практика все ж таки свідчить про існування непроцесуальної форми та широке використання, тож на нашу думку, слід звернути увагу на її зміст, який надає більш чітке уявлення щодо співвідношення цієї форми з законом. Отже, вчені зазначають, що: процесуальні – це такі форми, що прямо передбачені законом (участь спеціаліста у кримінальному провадженні, проведення судових експертиз). Непроцесуальні – це спеціальні знання не за межами кримінального процесу, а ті, що прямо не передбачені законом. Такими формами є: відомчі розслідування, перевірки технічного стану; проведення досліджень об'єктів безпосередньо на місці події; консультаційно-довідкова допомога; надання технічної допомоги в підготовці технічних засобів, виконанні трудомістких робіт; використання допомоги обізнаних осіб при проведенні оперативно-розшукових заходів [107, с. 15].

М.В. Салтевський, М.Г. Щербаковський, В.В. Тіщенко, О.А. Кравченко і Г.С. Бідняк привертають увагу до ступеня участі учасників процесу розслідування до наукової категорії «використання спеціальних знань». Залежно від суб'єктів, які володіють спеціальними знаннями виділяє безпосередню та опосередковану форми спеціальних знань. При безпосередній формі суб'єкти на різних стадіях розслідування самі застосовують технічні засоби та спеціальні знання. Наприклад: слідчий, прокурор, суддя. При опосередкованій формі, коли суб'єкти з якихось обставин не можуть застосувати технічні засоби для виявлення або фіксації, дослідження речових джерел інформації, вони звертаються до фахівця, одержують від нього консультації, запрошують брати участь у слідчих діях або доручають проводити, наприклад, судову експертизу. Таким чином, слідчий застосовує спеціальні знання і технічні засоби для дослідження джерел інформації і формі участі фахівця у слідчих діях або призначення і проведення фахівцем судових експертиз [145, с. 248; 137, с. 82].

За кримінальними провадженнями зазначеної категорії суб'єктами

використання спеціальних є: слідчий, оперуповноважений, що здійснює супроводження кримінального провадження, спеціаліст, експерт, фахівець, що здійснює відомчу перевірку.

Результати опитування досвідчених слідчих, оперуповноважених та експертів показали, що під час виявлення та розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із привласненням, розтратою майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою, у 100 % – проводились судові експертизи, у 87,5 % – залучались спеціалісти для проведення процесуальних дій, у 78,8 % – проводились консультації фахівців, у 52,8 % – використовувались результати відомчих перевірок, серед яких 46,8 % інспектування (ревізії), 37,1 % – фінансовий аудит, 23,4 % – перевірка закупівель, 17,3 % – моніторинг закупівель [176].

Як відомо, жоден доказ немає процесуальних переваг перед іншими, проте, без висновку судової експертизи довести наявність складу ч. 5 ст. 191 КК України неможливо. Про це свідчить наступний фрагмент судового вироку щодо кримінального провадження № 12017150000000487 за обвинувальним актом стосовно: ч. 5 ст. 191 та ч. 1 ст. 366 КК України відносно головного інженера ОКП «Миколаївоблтеплоенерго», який будучи відповідальною особою за загальне керівництво по виконанню Інвестпрограми-2015, шляхом укладення фіктивних договорів підряду з ТОВ «Компанія Укренергосервіс», на виконання робіт з встановлення приладів обліку теплової енергії в житлових будинках м. Миколаєва, заволодів чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем, а також внесенням до офіційних документів завідомо неправдивих відомостей, у сумі 1751687,25 грн.

Документи, у тому числі акти приймання виконаних будівельних робіт та довідки про вартість виконаних будівельних робіт і затрат за договорами щодо встановлення приладів обліку теплової енергії в житлових будинках головний інженер виготовлював з використанням комп'ютерної техніки та

підписував особисто. Це підтверджено висновками судових почеркознавчих комп'ютерно-технічної експертиз. В документах замість підписів директора ТОВ «Компанія Укренергосервіс» наносилися факсиміле. Що підтверджено висновками експерта, якому було надано на виконання постанови про призначення технічної експертизи документів. Висновками товарознавчої експертизи, документально підтверджено завищення вартості приладів обліку теплової енергії. Висновками судової економічної експертизи встановлено завищення вартості теплових лічильників на суму 1 751 687,25 грн. [59].

Узагальнення матеріалів судово-слідчої практики показує, що слідчі, під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із привласненням, розтратою майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою, призначають наступні судові експертизи: судово-бухгалтерські експертизи – 91,5 %; почеркознавчі – 89,3 %; товарознавчі судові експертизи – 67,5 %; техніко-криміналістичні експертизи документів – 62,2 %, комп'ютерно-технічні – 38,3 %; телекомунікаційні – 36,9 %; інші – 11,3 %.

При цьому об'єктами експертного дослідження першочергово були документи (накази, договори, накладні, специфікації, документи, що свідчать про відкриття рахунків у вітчизняних та зарубіжних банках, про придбання нерухомості тощо). Також варто направляти на експертизу обладнання, на якому вони виготовляються, а також печатки, штампи, записи з камер спостереження, ноутбуки, жорсткі диски, файли, засоби зв'язку, тощо.

В наукових джерелах та законодавчих актах не тільки визначені види судових експертиз, а і запропонований перелік можливих питань [72; 119; 172]. Втім, під час опитування судових експертів ми з'ясували, що у випадках багатооб'єктності судових експертиз за рахунок великої кількості питань, здебільшого їх можна було скоротити, не втративши зміст, що цікавить слідчого. У математичному відношенні ми отримали такі результати: у 29,9 % – питання виходили за межі експертного дослідження, у

13,6 % – їх не можливо було вирішити за наданими уповноваженою особою об'єктами; у 45,7 % – для їх вирішення були необхідні додаткові зразки; 12,1 % – питання за своїм змістом дублювали одне одного; 11,6 % – потребували додатково залучення інших спеціалістів; 11,3 % – інше.

Як наслідок, строки проведення судових експертиз збільшуються, і слідчий знаходиться в складному становищі. З одного боку – він відповідальний за процесуальні строки кримінального провадження, з іншого – продовжувати досудове розслідування без документально підтверджених визначених збитків, доведення фальсифікації документів тощо майже неможливо. Такі недоліки більшою мірою можна було б уникнути використовуючи консультативну допомогу експерта або експертів з різних спеціальностей на підготовчій стадії проведення експертизи. Окрім зазначеного, під час консультації слідчий може отримати важливі рекомендації щодо вибору експертної установи, послідовності призначення судових експертиз, підготовки порівняльного матеріалу, додаткових матеріалів (дроти, паролі, рукописи), упаковки, зберігання об'єктів, їх мінімальній кількості з однієї серії тощо. Бажано, щоб консультації відбувались очно, за можливості за наявності досліджуваних об'єктів. Не слід виключати і комунікацію за допомогою засобів зв'язку, але коло вирішуваних питань при цьому значно обмежується.

Суттєво підвищують результативність судових експертиз інші слідчі (розшукові) дій, особливо отримання зразків для експертизи. П. Є. Антонюк, А. О. Антощук і Р. В. Куций привертають увагу до підготовчого етапу проведення цієї слідчої (розшукової) дії, а саме: 1. Визначення мети слідчої (розшукової) дії та виду зразків, які планують отримати. Ця стадія охоплює визначення виду експертизи, проведення якої планують, завдань експертизи та конкретних задач, що ставлять на вирішення експерта. 2. Отримання консультації експерта з відповідної експертної спеціальності щодо виду й обсягу необхідних зразків для виконання завдань експертизи з метою отримання об'єктивних фактичних даних про об'єкт експертизи. Якщо

отримання зразків для експертизи передбачає застосування технічних засобів або спеціальних знань, слідчий повинен з'ясувати під час консультації, які саме технічні засоби можуть бути використані та якого спеціаліста необхідно залучати. 3. Визначення місця знаходження речей і документів, зразки з яких планують отримати, та їх володільця, а також відсутність законних обмежень щодо отримання доступу до них. 4. Визначення обсягу отримання зразків для експертизи як слідчої (розшукової) дії: достатньо буде отримати копії (або відбитки) речей і документів чи необхідно буде проводити їх тимчасове вилучення. 5. Визначення відповідного процесуального статусу особи: підозрюваний, свідок чи потерпілий. 6. Забезпечення кримінальної процесуальної можливості отримання зразків для експертизи. 7. Визначення кола учасників отримання зразків для експертизи. Учасники отримання зразків для експертизи є обов'язкові й факультативні [13, с. 239].

Оскільки нами розглядаються кримінальні провадження, вчинені у співучасті, постає завдання вирішити експертним шляхом не тільки факт привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, а і довести участь та роль кожного співучасника, характер їх дій тощо. Наприклад, шляхом огляду комп'ютерної техніки, а в подальшому проведенням комп'ютерно-технічної експертизи, ми маємо можливість встановити документи, які готувались різними особами (бухгалтер, економіст, юрист, директор, інші особи), що підтверджує їх обізнаність в готуванні до вчинення кримінального правопорушення. За таких обставин слідчому слід враховувати, що збільшення обсягів дослідження під час проведення судових експертиз потребує більше часових затрат. Так, для почеркознавчої експертизи слід звернути увагу на ретельну підготовку почеркового матеріалу, відібраного від всіх учасників кримінального правопорушення, навіть, коли рукописи та підписи виконані від імені однієї особи.

Науковцями доведено, що за зазначеною категорією кримінальних правопорушень об'єктами дослідження є першочергово документи (накази,

договори, накладні, специфікації, документи, що свідчать про відкриття рахунків у вітчизняних та зарубіжних банках, про придбання нерухомості тощо), а також печатки, штампи, записи з камер спостереження, ноутбуки, жорсткі диски, файли, засоби зв'язку, тощо. З огляду на зазначений перелік документів, зрозуміло, що уповноважена особа не може володіти щодо їх специфіки в повному обсязі, тому, доречним є залучення фахівців економістів, бухгалтерів, аудиторів тощо для допомоги в якості спеціалістів під час проведення слідчих (розшукових) дій, як обшук та огляд. Фото та відеофіксація цих дій зазвичай стандартна і може виконуватись як інспекторами-криміналістами відділу криміналістичного забезпечення, так і особами, що здійснюють оперативне супроводження досудового розслідування.

Під час розслідування кримінальних правопорушень в економічній сфері значну допомогу відіграють відомчі перевірки. Вони допомагають викрити порушення чинного законодавства, що може свідчити про зловживання, привласнення або розкрадання коштів підприємств, установ, організацій.

Висновки до розділу 3

Доведено, що під час документування діяльності ОГ, яке передбачає аналіз і вивчення значного об'єму криміналістично-значущої інформації щодо трьох і більше осіб за тривалий період, правоохоронні органи стикаються з проблемою дотримання строків щодо складання протоколів про проведення НСРД з додатками, які, відповідно до ч. 3 ст. 252 КПК України, не пізніше ніж через 24 години з моменту припинення зазначених негласних слідчих (розшукових) дій повинні передаватися прокурору. Сформовано пропозиції щодо удосконалення кримінального процесуального законодавства в окресленому напрямі.

За даною категорією кримінальних проваджень виникає необхідність у *тимчасовому доступі* не тільки до документів економічного характеру, що підтверджують або спростовують певні фінансові операції. На сьогодні, важливого значення набуває *тимчасовий доступ* до інформації, яка знаходиться у операторів та провайдерів телекомунікацій, їх транспортних телекомунікаційних мережах, завдяки чому уповноважена особа має можливість отримати криміналістично значущу інформацію про телекомунікаційні послуги, надані членам організованої групи. При відмові у видачі таких документів або речей, слідчий може використати даний аргумент для обґрунтування необхідності проведення обшуку.

Визначено місця проведення *обшуку* та об'єкти пошуку, серед яких особливе значення для розслідування мають документи. Визначено тактичні прийоми обшуку, ситуації, які можуть виникати залежно від ставлення обшукуваного під час обшуку. Акцентовано на проведенні одночасних обшуків не тільки за місцем мешкання або роботи членів організованої групи, а і у приміщеннях, які належать та використовуються їх родичами, в автомобілях інших об'єктах рухомого та нерухомого майна.

Окрему увагу приділено результативності проведення обшуку та факторам, що впливають на цей показник. У роботі розглянуто питання дотриманням режиму секретності, особливості інформування приданих сил, залучення працівників спецпідрозділів задля попередження провокаційних дій та ін.

Розглянуто різні види *огляду*, що мають значення для розслідування досліджуваних кримінальних правопорушень. Доведено, що вагомого значення набуває огляд документів, який впливає на планування подальших процесуальних дій. При цьому виділено огляд цифрових документів та особливості огляду пристроїв, на яких вони знаходяться (комп'ютерна техніка, засоби зв'язку), із зазначенням конкретних тактичних рекомендацій їх проведення.

Досліджено форми використання спеціальних знань, де наголошено на

формах, що прямо передбачені законом (участь спеціаліста у кримінальному провадженні, проведення судових експертиз) та форми, які прямо не передбачені кримінальним процесуальним законодавством, втім, знаходяться не за межами закону (відомчі перевірки, консультації під час призначення судових експертиз тощо). Наведено перелік предметів, за допомогою яких вчиняється кримінальне правопорушення, а у подальшому стають об'єктами експертного дослідження, серед яких першочергово документи (накази, договори, накладні, специфікації, документи, що свідчать про відкриття рахунків у вітчизняних та зарубіжних банках, про придбання нерухомості тощо), а також печатки, штампи, записи з камер спостереження, ноутбуки, жорсткі диски, файли, засоби зв'язку, тощо.

Доведено, що уповноважена особа не може володіти щодо їх специфіки повному обсязі, тому, доречним є залучення фахівців економістів, бухгалтерів, аудиторів для допомоги в якості спеціалістів під час проведення слідчих (розшукових) дій, як обшук та огляд.

Встановлено, що участь спеціаліста набуває особливого значення під час проведення огляду комп'ютерної техніки, що дає можливість таким чином встановити документи, які готувались різними особами (бухгалтер, економіст, юрист, директор, інші особи), що підтверджує їхню обізнаність у готуванні до вчинення кримінального правопорушення. При цьому проведення фото- та відеофіксації цих дій може виконуватись як інспекторами-криміналістами відділу криміналістичного забезпечення, так і особами, що здійснюють оперативне супроводження досудового розслідування.

Висвітлено особливості підготовки і проведення судових експертиз, зокрема: судово-економічної, почеркознавчої, товарознавчої, технічної експертизи документів, комп'ютерно-технічної, телекомунікаційної та ін. Акцентовано увагу на збиранні порівняльного матеріалу для почеркознавчої експертизи, відібраного від всіх учасників кримінального правопорушення, навіть, коли рукописи та підписи виконані від імені однієї особи.

Виокремлено організаційно-тактичні помилки, які допускали уповноважені особи під час призначення судових експертиз: у 29,9 % випадків питання виходили за межі експертного дослідження; 13,6 % – їх не можливо було вирішити за наданими об'єктами; 45,7 % – для вирішення поставлених питань були необхідні додаткові зразки; 12,1 % – питання за своїм змістом дублювали одне одного; 11,6 % – потребували додатково залучення інших спеціалістів; 11,3 % – інші причини.

Наголошено на значенні консультативної допомоги обізнаних осіб на підготовчій стадії проведення судових експертиз задля вибору експертної установи, послідовності призначення судових експертиз, підготовки порівняльного матеріалу, додаткових матеріалів (дроти, паролі, рукописи), упаковки, зберігання об'єктів, їх кількості з однієї серії та ін. Зауважено на очній формі таких консультацій, за можливості при наявності досліджуваних об'єктів.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, що виявляється у розробленні теоретико-прикладних засад методики розслідування привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою, а також формулюванні науково обґрунтованих практичних рекомендацій і пропозицій щодо їх розвитку й удосконалення. В результаті дослідження сформовано низку теоретичних положень, висновків і практичних рекомендацій, основними з яких є такі:

1. Здійснено криміналістичний аналіз сучасного стану, теоретичної розробленості проблеми розслідування привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою. Розкрито сутність організованої злочинної діяльності через сукупність соціально-економічних, кримінально-правових, процесуальних та криміналістичних підходів. На підставі аналізу наукових поглядів учених встановлено, що проблематика розслідування кримінальних правопорушень на монографічному рівні не досліджувалась. У той же час, критично низькі показники кримінальних проваджень, кваліфікованих за ст. 191 КК України, у т.ч. ч. 5 ст. 191 КК України, за якими закінчено досудове розслідування, та матеріали направлені до суду, вимагають розробки цілісної системи наукових і практичних рекомендацій, сформованих у приватну методику розслідування, яка покликана відповідати сучасним вимогам судової та слідчої практики.

Встановлено, що протиправна діяльність організованих груп за фактами привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, відбувалась на державних та приватних підприємствах, установах, організаціях незалежно від їх напрямку діяльності (паливо, харчування, енергетика, освіта), водночас близько 86,8 % кримінальних правопорушень було вчинено з використання корумпованих

зв'язків.

2. Визначено елементний склад криміналістичної характеристики привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою.

Один з ключових елементів криміналістичної характеристики як предмет протиправних посягань характеризується майном суб'єктів господарювання всіх форм власності, де значну частину складають кошти (67,6 %) в готівковій та безготівковій (88,1 %) формах, у великих та особливо великих розмірах. У 42,4 % предмет протиправного посягання складає майно, серед якого: продукти харчування, паливо, зерно, лісопродукція, будівничі матеріали та обладнання, типографське обладнання, вироби з дорогоцінних металів, інше рухоме та нерухоме майно. В умовах сьогодення відмічено випадки, коли предмет протиправного посягання становить майно Міністерства оборони України, зокрема, комплектуючі для зенітно-ракетних комплексів ППО та артилерійських систем, танкові двигуни, двигуни для бронемашин тощо.

Надано характеристику членам організованої групи залежно від розподілу їх протиправних функцій, а також з огляду на сукупність соціально-демографічних, професійних, психологічних та інших ознак. За кримінальними правопорушеннями, кваліфікованими за ч. 5 ст. 191 КК України, серед правопорушників зазначені особи керівної ланки суб'єктів господарювання, бухгалтери, підрядники, постачальники товарів, виконавці робіт та послуг, особи, що мають доступ до розрахункових операцій, виконують адміністративно-розпорядчі та інші функції на підприємстві. Звернено на певні типологічні відмінності особи організатора, що є службовою особою суб'єкта господарювання державної та недержавної форми власності.

Встановлено та окреслено ознаки, які характеризують організовану групу (структуру, членів ОГ та їхніх лідерів).

Під час розслідування привласнення, розтрата майна або заволодіння

ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою, важливо встановити їх причетність до впливу на: розподіл бюджетних видатків, у тому числі між бюджетними установами, які є розпорядниками коштів державного та місцевих бюджетів, контроль замовників найбільших закупівель, вплив на формування дохідної частини місцевих бюджетів; підприємства та об'єкти паливно-енергетичного комплексу, нафтогазової, надровидобувної та вугільної промисловості, електроенергетики, виробництва, транспортування та реалізації паливно-мастильних матеріалів; підприємства та осіб, які здійснюють діяльність у сфері зовнішньоекономічної діяльності, агропромислову, земельну та лісову сфери, житлово-комунальне господарство та інфраструктуру; фонди, страхові та фінансові компанії, обмінні пункти для здійснення валютних операцій, кредитні спілки, лізингові компанії, ломбарди та інші кредитно-фінансові та банківські установи; бізнес-центри, ринки та фінансові групи. Привернуто увагу до злочинних зв'язків та впливу на органи державної влади і місцевого самоврядування, зокрема на обласну державну адміністрацію та обласну раду, районні ради та адміністрації, а також на контролюючі органи у відповідних сферах; на органи судової влади; на територіальні правоохоронні органи.

Запропоновано внести зміни до ч. 3 ст. 28 КК України «Вчинення кримінального правопорушення групою осіб, групою осіб за попередньою змовою, організованою групою або злочинною організацією» та викласти дану норму в такій редакції: *«Кримінальне правопорушення визнається вчиненим організованою групою, якщо в його готуванні або вчиненні брали участь декілька осіб (два і більше), які попередньо зорганізувалися у стійке об'єднання для вчинення цього та іншого (інших) кримінальних правопорушень, об'єднаних єдиним планом з розподілом функцій учасників групи, спрямованих на досягнення цього плану, відомого всім учасникам групи».*

3. Надано криміналістичну класифікацію типових способів

привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою, залежно від сутності господарсько-фінансових операцій: 1) привласнення майна шляхом застосування злочинного впливу на власника підприємства, службових осіб органів самоврядування та їх підрозділів; 2) привласнення службовими особами продукції, яка виготовляється підприємством; 3) привласнення коштів шляхом умисних дій службових осіб щодо відпуску продукції підприємства покупцям, які не планують розраховуватися за нього; 4) привласнення коштів підприємства шляхом закупівлі товарів, робіт чи послуг за завищеною вартістю, у тому числі за авансовими звітами; 5) привласнення або розтрата коштів підприємства шляхом укладання фіктивних договорів на закупівлю товарів, робіт чи послуг; 6) привласнення коштів шляхом завищення вартості проведених будівельних, ремонтних, монтажних робіт; 7) привласнення коштів шляхом завищення вартості матеріалів і комплектуючих для проведення поточного ремонту обладнання; 8) підміна несправного обладнання або комплектуючих, з метою подальшого його ремонту за рахунок підприємства; 9) привласнення майна шляхом його незаконного списання або відчуження; 10) привласнення майна шляхом його відчуження задля погашення штучно створеної заборгованості підприємства; 11) привласнення майна підприємства шляхом створення уяви фіктивного пограбування або форс-мажору; 12) привласнення паливно-мастильних матеріалів шляхом його понаднормового списання; 13) розтрата ввіреного майна підприємства шляхом незаконного його передавання третім особам; 14) використання обладнання, іншого майна підприємства в особистих цілях.

З'ясовано, що способи підготовки пов'язані з розподілом виконуваних функцій, створення умов привласнення майна, підготовки документів для прикриття, складанні планів закупівель товарів, підшукуванні суб'єктів господарювання, які будуть залучені до злочинної діяльності тощо. Способи приховування пов'язані зі знищення первинної документації та складання фіктивних документів про фінансово-господарську діяльність, яку майже

неможливо перевірити (наприклад, складання договорів на рекламу, піар-компанію, виконання неіснуючих зобов'язань, благодійність).

Виокремлено слідову картину, що дозволяє встановити злочинні зв'язки членів ОГ, розподіл виконуваних ними функцій, взаємозалежність учасників та інші ознаки. Матеріальні сліди відображені у: слідах-предметах (документи, комп'ютерна техніка, засоби зв'язку) – 100 %, слідах-речовинах – 34,2 % та слідах-відображеннях (рукописи і підписи, відбитки печаток й штампів, відбитки папілярних ліній) – 46,1 %. Акцентовано увагу на електронних (віртуальних) та звукових слідах.

4. З'ясовано особливості надходження первинної інформації про вчинення кримінального правопорушення та перелік обставини, що підлягають встановленню під час досудового розслідування.

Надходження первинної інформації обумовлено низкою факторів, втім, переважно відомості до ЄРДР про вчинення кримінального правопорушення вносяться за рапортом оперативного співробітника про злочинну діяльність в складі організованої групи (52,6 %) з коротким описом інших обставин кримінального правопорушення (попередню кваліфікацію, орієнтовна суми матеріальних збитків у особливо великих розмірах), а також додатки (матеріали, отримані протягом проведеного ОРД, матеріали перевірок контролюючих органів тощо). Самостійне виявлення ознак правопорушення слідчим, повідомлення в ЗМІ, заяви про кримінальне правопорушення від громадських організацій, банків, підприємств, установ, організацій, анонімні звернення також мають місце, але відзначалось у меншості випадків (47,4 %).

Обставини, що підлягають встановленню у кримінальних провадженнях за фактами вчинення розкрадань організованими групами, розглянуто враховуючи їх розподіл на наскрізні, спільні (характерні для всіх кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності) та диференційовані (притаманні для окремих кримінальних правопорушень зазначеної категорії).

5. Конкретизовано типові слідчі ситуації, що виникають під час

розслідування кримінальних правопорушень, кваліфікованих за ч. 5 ст. 191 КК України, та виокремлено версії щодо встановлення членів організованої групи;

Встановлено такі типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування: 1) виявлення факту привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою, слідчим самостійно; 2) кримінальне правопорушення, кваліфіковане за ч. 5 ст. 191 КК, виявлено за заявами осіб, яким стало відомо про обставини його вчинення; 3) кримінальне правопорушення, кваліфіковане за ч. 5 ст. 191 КК, виявлено за матеріалами перевірок Держаудитслужби; 4) кримінальне правопорушення, кваліфіковане за ч. 5 ст. 191 КК, виявлено за повідомлення ЗМІ та з інших джерел, передбачених законодавством.

Найбільш сприятливою є слідча ситуація, коли факт протиправної діяльності виявляється і документується оперативними підрозділами ДСР НП України, СБУ та іншими правоохоронними органами, а після цього кримінальне провадження реєструється на підставі зібраних матеріалів про обставини кримінального правопорушення, які надійшли у порядку ст. 214 КПК України.

Визначено типові версії, які визначають першочергові дії початкового етапу розслідування за фактами ч. 5 ст. 191 КК України.

6. Сформовано пропозиції щодо вдосконалення взаємодії уповноважених осіб, які здійснюють досудове розслідування, з органами державного фінансового контролю.

Задля підвищення ефективності взаємодії слідчого з органами державного фінансового контролю запропоновано внесення змін до ч. 2 ст. 93 КПК України «Збирання доказів» та викласти її у такій редакції: *«Сторона обвинувачення здійснює збирання доказів шляхом проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого*

самостворювання, підприємств, установ та організацій, службових та фізичних осіб речей, документів, відомостей, висновків експертів, ініціювання проведення інспектувань (ревізій) та інших перевірок, що здійснюються органами державного фінансового контролю, а також проведення інших процесуальних дій, передбачених цим Кодексом».

7. Надано рекомендації щодо особливостей проведення негласних слідчих (розшукових) дій для визначення подальшого напрямку розслідування.

Обґрунтовано, що для початкового етапу розслідування надзвичайно вагомим є планування проведення всього комплексу НСРД, які застосовуються у кримінальному провадженні. Запропонований підхід дозволяє отримати докази організованої злочинної діяльності, встановити динаміку та спрогнозувати розвиток події, встановити кожного учасника організованої групи, їх зв'язки та роль у протиправній діяльності; встановити майно та місця зберігання коштів, здобутих злочинним шляхом, місця зберігання документів, інших чинників, які можуть бути використанні як докази протиправної діяльності, а також завчасно попередити інші протиправні дії та не допустити настання суспільно-небезпечних наслідків.

Доведено, що найбільш ефективними НСРД для документування злочинної діяльності організованих груп є: «Аудіо-, відеоконтроль особи» – 45 %, «Зняття інформації з електронних інформаційних систем» – 52 %, «Зняття інформації з електронних комунікаційних мереж» – 36 %, «Аудіо-, відеоконтроль місця» – 26 %, «Виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації» – 49 %, «Використання конфіденційного співробітництва» – 57 %. Зауважено, що злочинці застосовують контрзаходи за для забезпечення режиму конспірації. Виокремлено помилки, яких припускаються слідчі та працівники, які здійснюють оперативний супровід кримінального провадження, серед яких особлива увага належить процесуальному оформленню результатів проведення НСРД.

Запропоновано внесення змін до ч. 3 ст. 252 КПК України та викласти її у такій редакції: *«Протоколи про проведення негласних слідчих (розшукових) дій з додатками не пізніше ніж через двадцять чотири години з моменту їх складання передаються прокурору».*

8. Охарактеризовано особливості проведення окремих процесуальних дій початкового етапу розслідування у кримінальному провадженні. З'ясовано, що після розпочатих НСРД найбільш поширеними процесуальними діями у кримінальних провадженнях досліджуваної категорії є: тимчасовий доступ до речей і документів (71 %), обшук (82 %), огляд (86 %), допит потерпілого й свідка (100 %), проведення судових експертиз (100 %).

Зазначено, що тимчасовий доступ до речей і документів проводиться у таких володільців, як банківські установи, підприємства державної, комунальної, колективної, приватної форм власності, та пов'язаний з отриманням великої кількості документів та інформації. Акцентовано, що у кожного члена організованої злочинної групи можуть бути кілька рахунків у кількох банках, вони можуть очолювати або контролювати діяльність кількох пов'язаних суб'єктів господарювання, у тому числі юридичні особи та суб'єкти підприємницької діяльності зі статусом нерезидента. Привласнення коштів або майна може відбуватися за завуальованими схемами з використанням укладення фіктивних договорів і суб'єктів господарської діяльності, які надають послуги з мінімізації податкових зобов'язань, основною метою чого є створення уявлення законної господарської діяльності.

Виділено тактичні прийоми, які підвищують результативність обшуку: час проведення – 46,8 %, раптовість – 69,2 %, одночасне проведення обшуків у фігурантів – 73,5 %, використання технічних засобів – 57,5 %, інші – 14,6 %. Встановлено, що кількість одночасних обшуків збільшується за рахунок їх проведення не тільки за місцем мешкання або роботи членів організованої групи, а і у приміщеннях, які належать та використовуються їх

родичами, автомобілях, інших об'єктах рухомого та нерухомого майна. Виділено місця проведення обшуків: службові кабінети (93,2 %), приватне житло (58,3 %), транспортні засоби (42,9 %), житло близьких осіб (34,2 %), інше (14,1 %). При цьому об'єктами пошуку виступають переважно документи, комп'ютерна техніка, засоби зв'язку, кошти, які отримані злочинним шляхом.

Надано рекомендації щодо підвищення результативності проведення обшуку, серед яких: проведення одночасних обшуків з суворим дотриманням режиму секретності, ретельним визначенням часу проведення обшуку, підбором учасників, проведенням інструктажів учасників обшуку безпосередньо перед початком слідчої (розшукової) дії.

Зосереджено увагу на огляді комп'ютерної техніки. Надано алгоритм проведення зовнішнього і внутрішнього огляду комп'ютерної техніки, який складається з покрокових дій та спрямований підвищити результативність зазначеної СРД, проведеною уповноваженою особою самостійно за відсутності можливості залучити обізнаних осіб.

9. Схарактеризовано особливості призначення судових експертиз та можливості інших форм використання спеціальних знань у кримінальному провадженні. Встановлено, що при розслідуванні кримінальних правопорушень у 100 % випадках призначалися судові експертизи; 87,5 % – залучалися спеціалісти для проведення процесуальних дій; 78,8 % – надавалися консультації фахівців (обізнаних осіб); 52,8 % – використовувалися результати відомчих перевірок, серед яких окрім інспектування (ревізії) на початковому етапі розслідування значну роль у встановленні зловживань, привласнення або розкрадання коштів підприємств, установ, організацій відіграють фінансовий аудит, перевірка закупівель, моніторинг закупівель.

Доведено, що вагомого значення для розслідування набувають наступні судові експертизи: судово-бухгалтерські експертизи – 91,5 %, почеркознавчі – 89,3 %, товарознавчі судові експертизи – 67,5 %, техніко-криміналістичні

експертизи документів – 62,2 %, комп'ютерно-технічні – 38,3 %, телекомунікаційні – 36,9 %, інші – 11,3 %.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Bozhyk, V. I., Streliuk, Y. V., Maziychuk, V. A., Voightko, A. O., Kokoshko, M. V., & Kisliy, A. M. (2021). Problems of implementing international digitalisation standards of criminal investigation. *Cuestiones Políticas*. № 39 (71), 317-333. <https://doi.org/10.46398/cuestpol.3971.16> (Web of Science)
2. Chaplynskyi K., Sydorov O., Bidniak V., Bidniak H., Pakulova T. Use of Special Knowledge in Investigation of Crimes Related to Public Funding in the Field of Healthcare: study aid Dnipro : Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs, 2023. 148 p.
3. Chaplynskyi Kostiantyn, Pyrig Ihor, Yefimov Mykola, Pletenets Viktor, Bidniak Valentyn, Bidniak Hanna, Kryvopusk Oleksandr, Pavlova Natalya, Pakulova Tetiana, Prylovskyi Volodymyr. Crime investigation: forensic methodology Textbook. Dnipro : Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs, 2023. 356 p.
4. Pyrih I., Bidniak H., Pletenets V. Armed conflicts in the economic, social and legal context of the present: causes, regularities and contradictions. *Economic Annals-XXI*. 2019. 175(1-2), 4-9. DOI: <https://doi.org/10.21003/ea.V175-01>.
5. Vakulyk O. O., Andriichenko N. S., Reznik O. M., Volik V. V., Yanishevskaya K. International Aspect of a Legal Regulation in the Field of Financial Crime Counteraction by the Example of Special Services of Ukraine and the CIS Countries. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*. 2019. Vol. 22. Issue 1. URL: <https://www.abacademies.org/articles/international-aspect-of-a-legal-regulation-in-the-field-of-financial-crime-counteraction-by-the-example-of-special-services-of-ukr-7870.html>.
6. Vakulyk O., Petrenko P., Kuzmenko Iu., Pochtovyi M., Orlovskyi R. Cybersecurity as a component of the national security of the state. *Journal of security and sustainability*. 2020. Vol. 9. № 3. DOI: 10.9770/jssi.2020.9.3(4).
7. Yaroshenko R.V. Characterization of the object of unlawful

encroachment when investigating criminal offences specified under Part 5, Art. 191 of the Criminal Code of Ukraine. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2023. № 6. С. 192–198.

8. Авраменко О. В. Виявлення та розслідування злочинів, пов'язаних із зміною ціни при проведенні державних закупівель: навч. посібник [О.В. Авраменко, І. Б. Висоцька, М. Ю. Ковальська, О. З. Мармура, О.Ф. Пасєка]. Львів: ЛьВДУВС, 2018. 104 с.

9. Азаров Д. С., Грищук В. К., Савченко А. В. [та ін.]; Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. Київ, 2016. С. 436.

10. Алгоритми дій працівників захисту економіки Національної поліції при виявленні та документуванні злочинів, що пов'язані з викраданнями в бюджетній сфері: метод. рек., ДДУВС; упоряд.: О.А. Сидоров, Д.П. Тишлек, С.В. Бабанін [та ін.] - Дніпро, 2018. 61 с.

11. Амеліна А. С. Огляд документів при розслідуванні злочинів у сфері оподаткування. *Процесуальне та техніко-криміналістичне забезпечення досудового розслідування* : матеріали наук.-практ. конф. (м. Харків, 28 листоп. 2019 р.). Харків : ХНУВС, 2019. С. 18–20.

12. Амеліна А.С Демент'єва С.М Участь спеціаліста у проведенні огляду документів під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 2. С. 265-269 DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-2/64>

13. Антонюк П. Є., Антощук А. О., Куций Р. В. Тактика отримання зразків для експертизи в кримінальному провадженні. *Право і суспільство*. 2021. № 5. С. 281–289.

14. Антощак А. Р. Обставини, що підлягають встановленню під час розслідування привласнення, розтрата або заволодіння майном, шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2016. Вип. 38 (2). С. 95–98.

15. Антощук А.О. Значення суб'єктивних портретів при розслідуванні кримінальних правопорушень. *Sciences of Europe*. 2021. № 64. С.12-14
16. Антощук А.О., Горюшкіна А.І. Кримінальне судочинство: сучасний стан та перспективи розвитку : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 28 квіт. 2023 р.) / [редкол.: С. С. Чернявський, Я. Ю. Конюшенко, В. В. Корольчук Ю. В. Сухомлин]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 15–17.
17. Бабіков О. Проблеми недосконалості понятійного апарату, системи негласних слідчих (розшукових) дій, визначення їх процесуальних форм. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Вип. 82: Ч. 3. Ужгород, 2024, С. 54-58 DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.82.3.8>
18. Бахін В. П. Криміналістика : курс лекцій (ч. 1) / В. П. Бахін, І. В. Гора, П. В. Цимбал. Ірпінь : Акад. ДПС України, 2002. 235 с.
19. Берназ В. Д. До питання про визначення обстановки вчинення крадіжок соціалістичного майна на морському транспорті. *Криміналістика та судова експертиза*. Вип. 31. Київ, Вища шк., 1985. С. 44–47.
20. Бишевець О. В. Використання спеціальних знань у доказуванні в кримінальних провадженнях. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 2. С. 187-193
21. Бідняк В.А. Застосування форм державного фінансового контролю при розслідуванні злочинів, пов'язаних із незаконним використанням бюджетних коштів в галузі охорони здоров'я. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2019. Том 4. № 88, С. 118-226.
22. Бідняк В. А. Використання спеціальних знань під час розслідування злочинів, пов'язаних із державним фінансуванням в галузі охорони здоров'я : арэф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2020. 265 с.
23. Бідняк В. А. Використання спеціальних знань під час

розслідування злочинів, пов'язаних із державним фінансуванням в галузі охорони здоров'я : дис. ... канд. юрид.наук: 12.00.09. Київ: ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом», 2020. 265 с.

24. Бідняк В. А. Привласнення коштів з державного бюджету, що передбачені для фінансування медичних послуг за програмою медичних гарантій обслуговування населення: актуальні аспекти. *Сучасні виклики та актуальні проблеми забезпечення міжнародної та національної безпеки (тенденції, проблеми та шляхи їх вирішення)* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпро, 2 груд. 2022 р.). Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2023. С. 22–25.

25. Бідняк В. А. Слідова картина злочинів, пов'язаних із незаконним використанням бюджетних коштів в сфері охорони здоров'я. *Науковий журнал «Visegrad Journal on Human Rights»*. Словацька Республіка, м. Вишеград. 2020. № 1. С. 43-47.

26. Бідняк В. А., Бідняк Г. С., Чаплинський К. О. Теоретичні, правові та праксеологічні засади використання спеціальних знань під час розслідування злочинів, пов'язаних із державним фінансуванням в галузі охорони здоров'я : монографія. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. 206 с.

27. Бідняк Г. С. Застосування спеціальних знань поліцейськими під час перевірки документів. *Науковий вісник приватного та публічного права*. 2019. Вип. 1. Т. 2. С. 130–133.

28. Бідняк Г. С. Участь спеціаліста у проведенні огляду документів під час розслідування шахрайств. *Криміналістичний вісник*. 2016. № 1. С. 162–166.

29. Бондар В. С. Взаємодія органів досудового розслідування з підрозділами, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, у виявленні та розслідуванні незаконного посіву або вирощування снотворного маку чи конопель. *Південноукраїнський правничий часопис* : Організаційно-правові

аспекти досудового слідства. 2021. № 3. Ч. 1. С. 92–10

30. Бусол О. Виявлення, розшук та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів. Центр досліджень соціальних комунікацій НБУВ СІАЗ НЮБ ФПУ. URL: http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2375:viyavlennya-rozshuk-ta-upravlinnyaaktivami-oderzhanimi-vid-koruptsijnikh-ta-inshikh-zlochiv-2&catid=71&Itemid=382.

31. Бусол О. Ю. Організована злочинність в Україні: стан і проблеми реалізації державної політики у сфері протидії цьому явищу. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2019. № 2 (18). С. 60-71.

32. Бюро економічної безпеки. БЕБ повідомило про підозру у заволодінні понад 8,3 млн грн державних коштів керівнику підприємства на Рівненщині <https://esbu.gov.ua/news/beb-povidomylo-pro-pidozru-u-zavolodinni-ponad-83-mln-hrn-derzhavnykh-koshtiv-kerivnyku-pidpriemstva-na-rivnenshchyni>

33. Василевич В.В. Злочин і злочинність як об'єкти кримінологічного аналізу. Поняття, основні ознаки і характеристики злочинності / В.В. Василевич. Кримінологія та профілактика злочинів [настановчі лекції для слух. ННІЗДН. Київ. 2013.

34. Василевич Я. В. Шляхи вдосконалення оперативно-розшукової протидії привласненню та розтраті бюджетних коштів. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 2. С. 183-192.

35. Василевич Я. В. Удосконалення нормативно-правового регулювання оперативно-розшукової протидії привласненню та розтраті бюджетних коштів. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2016. № 4. С. 74-81. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvknuvs_2016_4_9.

36. Василевич Я.В. Оперативно-розшукова протидія привласненню та розтраті бюджетних коштів. НАВС, Київ, 2018.

37. Василичук В. І. Оперативно-розшукова профілактика злочинів у

бюджетній сфері : монографія. 2-ге вид. Київ : Заграй, 2012. 344 с.

38. Василичук В. І., Никифорчук Д. Й. Удосконалення нормативно-правового забезпечення проведення оперативно-розшукових заходів і негласних слідчих (розшукових) дій. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 1 (15)

39. Вирок Індустріального районного суду м. Дніпропетровська 08 листопада 2019 року URL:<https://reyestr.court.gov.ua/Review/85481504>

40. Вознюк А. А. Кримінальна відповідальність за створення злочинних об'єднань та участь у них : монографія / А. А. Вознюк. – Київ : ФОП Маслаков, 2018. – 928 с.

41. Волобуєв А. Ф. Проблеми методики розслідування розкрадань майна в сфері підприємництва : монографія. Харків : Ун-т внутр. справ, 2000. 336 с.

42. Волобуєв А. Ф. Розслідування і попередження розкрадань майна в сфері підприємництва : навч. посіб. / за ред. О. М. Бандурки. Харків : Рубікон, 2000. 272 с.

43. Волобуєв А. Ф., Осика І. М., Степанюк Р. Л. Взаємодія при розслідуванні економічних злочинів: монографія / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. А. Ф. Волобуєва. Харків : «Курсор», 2009. 320 с.

44. Волобуєв А.Ф. Наукові основи комплексної методики розслідування корисливих злочинів у сфері підприємництва : дис. ... доктора юрид. наук. Харків, 2001. 407 с.

45. Волобуєв А.Ф. Розслідування і попередження розкрадань майна у сфері підприємництва: навч. посібник / за ред. проф. О.М. Бандурки. Харків : Рубікон, 2000. 272 с.

46. Глібко В.М., Дудніков А.Л., Журавель В.А. та ін. Криміналістика: Підручник для студ. юрид. ВНЗ. За ред. В.Ю. Шепітька. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. 684 с.

47. Гуцалюк М. В., Антонюк П. Є. Щодо сутності електронної (цифрової) інформації як джерела доказів у кримінальному провадженні.

Криміналістичний вісник. 2020. № 1 (33). С. 37–49.

48. Дараган В. В. Протидія злочинам у сфері державних закупівель підрозділами Департаменту захисту економіки Національної поліції України : монографія. Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 224 с.

49. Денисюк С. Ф., В. Ю. Шепітько Обшук у системі слідчих дій (тактико-криміналістичний аналіз) : наук.-практ. посібник. Харків : Консум, 1999. 160 с.

50. Державне бюро розслідувань URL :
<https://dbr.gov.ua/rekomendacii-shhodo-organizacii-listuvannya-zasobami-elektronnoi-poshti-u-derzhavnomu-byuro-rozsliduvan>

51. Дерновий В.В. Особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовим становищем із залученням іноземців. *Криміналістичний вісник*. 2020. № 2 (34). С. 29-36.

52. Діденко В. Л. Взаємодія слідчих та оперативних підрозділів з органами державного фінансового контролю під час розслідування кримінальних правопорушень у бюджетній сфері. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 9. С. 721–723.

53. Діденко В.Л. Наукові підходи до визначення слідової картини кримінальних правопорушень у бюджетній сфері. *Правові новели*. 2021. № 13. Том 2. С. 161–167.

54. Дрозд В. Судова практика щодо допустимості доказів, отриманих у результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій. *Підприємство, господарство і право*. 2020. № 9. С. 185–190. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.9.32>.

55. Дрозд В.Г. Організаційні і тактичні особливості розслідування умисних тяжких тілесних ушкоджень: ареф. дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.09. *Київський національний університет внутрішніх справ*. Київ, 2009. 202 с.

56. Дрозд В.Г. Особа злочинця при криміналістичній характеристиці

злочину щодо заподіяння тяжких тілесних ушкоджень. *Митна справа*. 2013. Вип. 4 (88). С. 120-124.

57. Дрозд В.Г., Гаврилюк Л.В. Взаємодія слідчого з працівниками інших підрозділів національної поліції до початку досудового розслідування: організаційно-правовий аспект ВГ Редакційна колегія, Київ, 2023.

58. Дудоров О. О. Вибрані праці з кримінального права / передне слово В.О. Навроцького. Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2010. 952 с.

59. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL:<http://reyestr.court.gov.ua/>

60. Єфімов В. В., Дараган В. В., Мирошніченко Д. М., Бідняк В. А. Особливості проведення оперативними підрозділами ОВС моніторингу видатків бюджетних коштів та взаємодії із контролюючими органами з метою виявлення та документування фактів їх розкрадання та привласнення посадовими особами підприємств, установ та організацій різних форм власності: наук.-методичні рекомендації/ Дніпропетровськ: ДДУВС, 2015. 85 с.

61. Журавель В. Системи слідчих дій та тактичні операції в структурі окремої криміналістичної методики розслідування злочинів. *Вісник Академії правових наук України*. Збірник наукових праць. 2009. № 2 (57). С. 197-202.

62. Зав'ялов С. М. Спосіб вчинення злочину: сучасні проблеми вивчення та використання у боротьбі зі злочинністю та перспективи: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 / С. М. Зав'ялов. К., 2005. 232 с.

63. Запотоцький А. П. Розслідування привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем у сфері будівництва [Текст] : метод. рек. / [А. П. Запотоцький, А. А. Вознюк, С. В. Кучменко]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. 78 с.

64. Затенацький Д. В. Ідеальні сліди в криміналістиці (техніко-криміналістичні та тактичні прийоми їх актуалізації): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова

експертиза». Харків, 2008. 20 с.

65. Затенацький Д. В. Ідеальні сліди в криміналістиці (техніко-криміналістичні та тактичні прийоми їх актуалізації) : монографія / за ред. В.Ю. Шепітька. Харків : Право, 2010. 160 с.

66. Калиновська Я.О. Сучасні види організованої злочинності загально кримінальної спрямованості. *Forum Prava*. 2017. № 5. С. 164-168. URL: <https://forumprava.pp.ua/files/164-168-2017-5-25.pdf>.

67. Кальман О. Г. Злочинність у сфері економіки України: теоретичні та прикладні проблеми попередження : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2004. 430 с.

68. Камишанський О. Ю. Особливості методики розслідування розкрадань бюджетних коштів на підприємствах вугільної промисловості : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2018. 281 с.

69. Кислий А. М. Кузьмін С.А. До питання про зміст понять «організована група» та «злочинна організація» у теоретико-правовому аспекті. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2014. № 1. С. 78-82.

70. Кислий А. М., Федорчук Ю. В. Оперативно-розшукова характеристика злочинів, пов'язаних із розкраданням бюджетних коштів під час проведення закупівель медичного обладнання та ліків. *Юридичний часопис Національної академії*. 2017. № 2 (14). С. 218–230.

71. Кислий А. М., Чайка Р. А., Денисенко М. М. Зарубіжний досвід нормативного регулювання негласних слідчих (розшукових) дій. *Наукові праці МАУП*. 2016. 49 (2). С. 65–73.

72. Клименко Н. І. Судова експертологія: курс лекцій: навч. посіб. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. 528 с.

73. Кобець М. В., Кобець Р. М. Використання можливостей WI-FI роутерів під час виявлення та розслідування кримінальних правопорушень *Криміналістичний вісник*. 2022. № 2 (38). С. 36-47 DOI: 10.37025/1992-

74. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 19.05.2024 № 80731-X
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

75. Колесниченко О. Н. Наукові та правові основи розслідування окремих видів злочинів: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза». Харків : 1967. 666 с.

76. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності: Закон України, ратифікація від 04.02.2004 № 995_789 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text

77. Коновалова В. О., Шепітько В. Ю. Юридична психологія: академ. курс. Київ : Ін Юре, 2004. 424 с.

78. Конопельський В. Я. Поняття організованої злочинності та її запобігання південноукраїнський *Правничий часопис*. 2023. № 3. С. 47-52. DOI <https://doi.org/10.32850/sulj.2023.3.9>

79. Корж В. П. Теоретичні основи методики розслідування злочинів, що вчинені організованими злочинними формуваннями в сфері економічної діяльності : монографія. Харків: Вид-во Нац. ун-та внутр. справ, 2002. 412 с.

80. Коршикова Т. В. Розслідування шахрайств, учинених з використанням електронно-обчислювальної техніки: дис.... доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2021. 255 с.

81. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

82. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

83. Лилик В. А. Методика розслідування нецільового використання бюджетних коштів, виділених на роботу з відходами: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Львів, 2019. 239 с.

84. Лисенко В. В. Розслідування вимагання : навч. посіб. Харків : Ун-

т внутр. справ, 1996. 78 с.

85. Ліпін Ю. О. Розслідування заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем у паливно-енергетичному комплексі України : дис. ... доктора філософії за спеціальністю 081 Право. НАВС, Київ, 2021. 302 с.

86. Лускатов О. Ю., Лускатова Т. О. Системи типових слідчих ситуацій в окремих криміналістичних методиках: *Актуальні питання протидії злочинності в сучасних умовах: вітчизняний та зарубіжний досвід* : матер. II міжнар. НПК (м. Дніпро, 15 березня 2018 р.). Дніпро: ДДУВС, 2018. С. 274–277.

87. Малюга В. М. Взаємодія слідчого з оперативними підрозділами та іншими суб'єктами в системі методики розслідування злочинів : дис. на здоб. наук. ступеня зі спец. 12.00.09 Львів, 2016. 289 с.

88. Мармура О. З. Кримінально-правова характеристика злочинів проти власності : навч. посібник у схемах. [О. З. Мармура, О. Ф. Пасека, В. Ф. Примаченко, Т. Р. Сабанюк]. Львів, 2019. 44 с.

89. Матусовський Г. А. Економічні злочини: криміналістичний аналіз. Харків : Консум, 1999. 480 с.

90. Меденцев А. М. Розслідування злочинів, що вчиняються у сфері державних закупівель : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 . Одеса, 2015. 216 с.

91. Мельник П.О. Поняття «організована злочинність» у історико-правовому вимірі. *Молодий вчений*. 2018. № 4 (56). С. 73-69.

92. Механізми та процедури повернення активів у США: практичний посібник для міжнародної URL:
https://star.worldbank.org/sites/default/files/2020-12/booklet_-_ukrainian_final_0.pdf

93. Мороз В.П. Оцінка рівня стану організованої злочинності в Україні та протидії підрозділами Департаменту стратегічних розслідувань НПУ в умовах воєнного стану: аналіт. огляд / В.П. Мороз, М.Г.

Богуславський, Г.В. Ревіна. Дніпро: ДДУВС, 2022. 58 с.

94. Мороз В.П., Чаплинський К.О., Богуславський М.Г., Волошина М.О. Протидія організованій злочинності в Україні: сучасність та перспективи : монографія. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2023. 236 с

95. Мохонько О. О. Щодо проблемних питань використання результатів проведення негласних слідчих (розшукових) дій як доказів у кримінальному провадженні з урахуванням правових позицій Верховного Суду України. Порівняльно-аналітичне право. 2020. № 2. С. 216–219.

96. На Донеччині ДБР викрило учасників організованої групи, які розтратили понад 3,5 млн гривень «бойових» виплат для військових. URL: <https://dbr.gov.ua/news/na-donechchini-dbr-vikrilo-uchasnikiv-organizovanoi-grupi-yaki-roztratili-ponad-3-5-mln-griven-bojovih-viplat-dlya-vijskovih>

97. Никифорчук В. Д. Електронні гроші у сфері фінансово-банківських злочинів: проблематика та визначення Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ 2018. № 2 (107). С. 158-171.

98. Нормативно-правове забезпечення діяльності підрозділів захисту економіки Національної поліції України: метод. рек. / ДДУВС; упоряд.: О. А. Сидоров, Д. П. Тишлек, С. В. Бабанін [та ін.]. Дніпро, 2018. 73 с.

99. Ортинський В.Л. Особливості планування розслідування злочинів у сфері економіки. 2017. <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2018/mar/9939/8611.pdf>

100. Осадчий Б. В. Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем: кримінологічна характеристика та протидія : дис...доктора філос.; Національний університет «Одеська юридична академія» – Одеса, 2023. 226 с.

101. Осика І. М. Розслідування підроблення документів та їх використання у сфері підприємництва : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09; Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2006. 254 с.

102. Охрімчук Т.В. Криміналістична характеристика шахрайства з

фінансовими ресурсами та основні напрями розслідування : автореферат дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / Т.В. Охрімчук ; Нац. акад. внутр. справ України. – Київ, 2011. 16 с.

103. Панов М. І., Шепітько В. Ю., Коновалова В. О. та ін. Настільна книга слідчого: наук.-практ. видання для слідчих і дізнавачів. Київ: Ін Юре, 2003. 720 с.

104. Панов М. І., Шепітько В. Ю., Коновалова В. О. та ін. Настільна книга слідчого: наук.-практ. видання для слідчих і дізнавачів. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2011. 728 с.

105. Патик А. А. Взаємодія слідчих та оперативно-розшукових підрозділів при розкритті та розслідуванні майнових злочинів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». К., 2011. 17 с.

106. Перелигіна Р.В., Дмитришак Ю.І. Щодо стратегії боротьби з організованою злочинністю (на прикладі України та Іспанії). Часопис Київського університету права. 2019. № 4. С. 320-324. URL: <file:///C:/Users/User/Downloads/159-Article%20Text-304-1-10-20200322.pdf>.

107. Пиріг І.В., Бідняк Г.С. Використання спеціальних знань при розслідуванні злочинів. Навчальний посібник. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2019. 140 с.

108. Писарчук І. В. Організаційно-правові основи діяльності оперативних підрозділів у протидії нецільовому використанню бюджетних коштів службовими особами : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Львів. 2018. 19 с.

109. Підсудність провадження або справи та підслідність кримінального правопорушення. URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Підсудність_провадження_або_справи_та_підслідність_кримінального_правопорушення

110. Погорецький М. А., Вакулік О. О., Сергєєва Д. Б. Розслідування

економічних злочинів: навч. посібник / за ред. проф. М. А. Погорецького. Київ : ВД «Дакор», 2014. 176 с.

111. Постанова Верховного Суду України від 04.08.2021 № 390/934/13-к, 51-3481км18 <https://ips.ligazakon.net/document/C023697>

112. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 № 2121-III URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14?find=1&text=%D0%BA%D0%BE%D1%88%D1%82%D0%B8#w1_4

113. Про валюту і валютні операції: Закон України від 21.06.2018 № 2473-VIII URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19/ed20221201#Text>

114. Про державну таємницю: Закон України від 21.01.1994 № 3855-XII <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12#Text>

115. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. Офіс Генерального прокуратура України. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>

116. Про затвердження Зводу відомостей, що становлять державну таємницю Наказ СБ України від 23.12.2020 № 383 URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0052-21#Text>

117. Про затвердження Змін до Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні» : Наказ МВС України від 28.05.2020 № 420 [Електронний ресурс]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0529-20#Text>.

118. Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : Наказ Генеральна прокуратура України Міністерство внутрішніх справ України Служба безпеки України Міністерство фінансів України Міністерство юстиції України: від 16.11.2012 № 114 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12#Text>

119. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень Наказ МЮ України від 08.10.1998 № 53/5 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text>

120. Про затвердження Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події: Наказ МВС України від 8.02.2019 № 100 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0223-19#Text>

121. Про затвердження Порядку взаємодії органів державної контрольно-ревізійної служби, органів прокуратури, внутрішніх справ, Служби безпеки України : Наказ. Головне контрольно-ревізійне управління України Міністерство внутрішніх справ України Служба безпеки України Генеральна прокуратура України від 19.10.2006 № 346/1025/685/53 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1166-06#Text>

122. Про затвердження Порядку взаємодії при розгляді звернень органів, що здійснюють досудове розслідування, прокуратури та виконанні запитів іноземних держав щодо виявлення та розшуку активів НАКАЗ МЮ від 02.11.2017 № 1342/31210 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1342-17#Text>

123. Про затвердження Порядку проведення інспектування Державною аудиторською службою, її міжрегіональними територіальними органами Постанова КМУ від 20.04.2006 № 550. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/550-2006-%D0%BF?find=1&text=%D0%BF%D0%BE%D0%B7%D0%B0%D0%BF%D0%BB%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D1%96#w1_3

124. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 31.03.2023 № 2135-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>

125. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон від 30.06.1993 № 3341-XII. Верховна Рада України.

Редакція від 30.06.2024 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12#Text>

126. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні : Закон України від 26.01.1993 № 2939-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12>.

127. Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями 23.12.2005 № 13 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-05#Text>

128. Птушкін Д. А. Розслідування шахрайства, вчиненого щодо об'єктів нерухомого майна громадян : дис. на здоб. наук. ст. к.ю.н. Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Дніпро, 2018. 240 с.

129. Пчелина О. В. Криміналістичні ознаки злочинів в сфері службової діяльності. *Legea și Viața*. 2014. № 11/3 (275). С. 87-90.

130. Пчеліна О. В. Види та форми взаємодії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності. *The genesis of genius*. 2015. № 5. Volume 2. С. 102-106.

131. Пчеліна О. В. Спосіб вчинення економічного злочину як елемент предмета доказування у кримінальній справі. *Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених: матеріали наук.-практ. конф. (м. Харків, 23 травня 2009 р.)*. Харків : Вид-во Харк. нац. ун-ту внутр. справ, 2009. С. 73–76.

132. Пчеліна О. В. Теоретичні засади формування та реалізації методики розслідування злочинів у сфері службової діяльності: автореф. дис. докт. юрид. наук: 12.00.09. ХНУВС. Харків. 2017. 40 с.

133. Пчеліна О. В. Теоретичні засади формування та реалізації методики розслідування злочинів у сфері службової діяльності: дис. докт. юрид. наук: 12.00.09. ХНУВС. Харків. 2017. 571 с.

134. Пчеліна О. В. Типові сліди злочинів у сфері службової діяльності. *Forum Prava*. 2017. № 5. С. 342–348.

135. Пясковський В. В., Чорноус Ю. М., Самодін А. В. та ін.

Криміналістика : підручник; за заг. ред. В. В. Пясковського. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2020. 752 с.

136. Руфанова В. М., Титаренко О. О. Запобігання органами внутрішніх справ злочинам, пов'язаним з незаконним використанням бюджетних коштів : монограф. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2012. 200 с.

137. Салтевський М.В. Криміналістика (у сучасному вигляді): Підручник. – Київ : Кондор, 2005. – 588 с., 32 іл.

138. Сервецький І. Етап перевірки заяв потребує «оформлення». Іменем Закону. 16 жовтня 2014. № 42 (5948). С. 18-19.

139. Сервецький І.В., Литвиненко В.І., Шеломенцев В.П. Історичні передумови виникнення організованої злочинності в Україні. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України*. 2002. № 3. С. 236-242.

140. Сергєєва Д.Б. Використання результатів НСРД у доказуванні: щодо удосконалення норм чинного КПК України. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2016. № 1. С. 105-107.

141. Сидоров О.А., Тишлек Д.П., Бабанін С.В. та ін. Алгоритм дій під час огляду документів та особливості призначення окремих видів експертиз при розслідуванні економічних злочинів: метод. рек., ДДУВС; упоряд.: О.А. Сидоров, Д.П. Тишлек, С.В. Бабанін [та ін.] Дніпро, 2018. 25 с.

142. Скрябін О. М. Проведення негласних слідчих дій: особливості правового регулювання. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2020. № 3. С. 169–173. DOI: <https://doi.org/10.32850/sulj.2020.3.30>.

143. Словник української мови
URL:<https://slovnyk.ua/index.php?sword=%D0%BC%D0%B0%D0%B9%D0%BD%D0%BE>

144. Смирнов М. І., Комісарчук Р. В. Криміналістична характеристика економічної організованої злочинної діяльності. *Право України*. 2007. № 3. С. 76-82.

145. Спіцина Г.О., Бідняк Г.С.. *Форми використання спеціальних знань. Теорія і практика судової експертизи.* : зб. наук. праць. Харків : Право. 2018. Вип 18. С. 240-248.

146. Спусканюк А. Ю. Доказування у кримінальних провадженнях про злочини, пов'язані з проведенням державних закупівель : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2019. 20 с.

147. Спусканюк А. Ю. Доказування у кримінальних провадженнях про злочини, пов'язані з проведенням державних закупівель: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2019. 250 с.

148. Статистичні звіти Державної аудиторської служби України <https://dasu.gov.ua/ua/plugins/userPages/3517>

149. Степанюк Р. Л. Криміналістичне забезпечення розслідування злочинів, вчинених у бюджетній сфері України : монографія / за заг. ред. А. Ф. Волобуєва. Харків : НікаНова, 2012. 382 с.

150. Степанюк Р. Л. Методика розслідування злочинів, пов'язаних з порушеннями бюджетного законодавства : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2004. 261 с.

151. Степанюк Р. Л. Методика розслідування злочинів, пов'язаних з порушеннями бюджетного законодавства : автореф. дис. ... кандидата юрид. наук. Харків, 2004. 19 с.

152. Степанюк Р. Л. Теоретичні засади методики розслідування злочинів, вчинених у бюджетній сфері України: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2012. 491 с.

153. Татарнікова Т. О. Експертні дослідження матеріалів та засобів цифрового звукозапису: дис ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2016. 238 с.

154. Тіщенко В. В. Слідчі ситуації в методиці розслідування злочинів: поняття, класифікація, значення. *Актуальні проблеми держави і права.* 2004. Вип. 22. С. 961-965.

155. Турчин Т. Організована злочинність: кримінологічна характеристика, детермінація й запобігання. *Порівняльно-аналітичне право.*

2016. № 4. С. 211-215.

156. Харкевич Ю. І. Криміналістична методика розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в умовах пандемії. : дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 –Право. Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2024.с. 213

157. Харкевич Ю. І., Вакулик О. О. Проблемні питання проведення негласних слідчих (розшукових) дій в період надзвичайних ситуацій: організаційно-тактичні аспекти. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2023. № 11 (17). С. 496–509. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-11\(17\)-496-509](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-11(17)-496-509).

158. Цивільний Кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/ed20030116#Text>

159. Цуцкірідзе М.С., Пчеліна О.В., Гайду С.В., Романюк В.В., Дрозд В.Г. Бурлака та ін. Алгоритм дій працівників органів досудового розслідування щодо накладення арешту на електронні активи, одержані злочинним шляхом, Науково-практичний посібник. Київ : 7БЦ, 2021. 90 с.

160. Чаплинський К. О. Проблемні питання взаємодії слідчих та оперативних підрозділів національної поліції України під час розслідування кримінальних правопорушень. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка*. 2022. Вип. 4 (100) DOI: 10.33766/2524-0323.100.247-258

161. Чаплинський К. О. Тактичне забезпечення проведення слідчих дій: монограф. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2011. 587 с.

162. Чаплинський К. О. Тактичне забезпечення розслідування діяльності злочинних угруповань : монографія. Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ. Дніпропетровськ : Ліра, 2010. 304 с.

163. Чаплинський К.О. Тактичне забезпечення проведення слідчих дій : монограф. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-тет внутр. справ ; Ліра

ЛТД, 2010. 560 с.

164. Чаплинський К. О. Тактика проведення окремих слідчих дій: монограф. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2006. 308 с., іл.

165. Чернявський С. С. Використання інформації, яка знаходиться в операторів та провайдерів телекомунікацій, їх транспортних телекомунікаційних мережах, під час розслідування злочинів : метод. рек. / [С. С. Чернявський, Д. О. Алексеєва-Процюк та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2013. 70 с.

166. Чернявський С. С. Фінансове шахрайство: методологічні засади розслідування : монографія. Київ : Хай-Тек Прес, 2010. 624 с.

167. Чернявський С.С., Цуцкірідзе М.С. Актуальні проблеми призначення судово-економічних експертиз та документальних ревізій у кримінальному провадженні. *Актуальні питання використання можливостей позапланових документальних ревізій та інших перевірок у кримінальному судочинстві* : матеріали міжвід. наук.-практ. сем. (м. Київ, НАВС). 2016. С. 123-127.

168. Шендрік Ю. Деякі проблемні питання призначення ревізії та використання її висновків у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. № 2. С. 349-356. DOI: 10.31733/2078-3566-2023-2-349-356

169. Шепітько В. Ю. Криміналістика : курс лекцій. Вид. 2-е, перероб. і доп. Харків : Одисей, 2005. 368 с.

170. Шепітько В. Ю., Коновалова В. О., Журавель В. А. та ін. Криміналістика: підручник за ред. проф. В. Ю. Шепітька. 4-е вид., перероб. і доп. Харків : Право, 2008. 464 с.

171. Шепітько В.Ю., Коновалова В.О., Журавель В.А. та ін. Розслідування злочинів у сфері господарської діяльності: окремі криміналістичні методики: монографія: за ред. В. Ю. Шепітька. Харків : Право, 2006. 624 с.

172. Щербаковський М.Г. Судові експертизи: призначення, виконання, використання: навч-практич. посібник. Харків: Еспада, 2005. 544 с.

173. Щур Б.В. Тактика усунення протидії розслідуванню злочинів, що вчиняються організованими злочинними групами : дис... канд. юрид. наук: 12.00.09 /; Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. - Харків, 2005. 195 с.

174. Щур Б.В. Тактика усунення протидії розслідуванню злочинів, що вчиняються організованими злочинними групами [Текст] : автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Щур Богдан Володимирович ; Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2005. 20 с.

175. Юридична енциклопедія : [у 6 т.] / ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. – Київ : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2001. Т. 3: К М. 792 с.

176. Ярошенко Р.В. Актуальні питання проведення обшуку під час розслідування привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2021. № 6 (42). С. 283–287 (Республіка Польща).

177. Ярошенко Р.В. Використання спеціальних знань під час розслідування привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2024. Випуск 3. С. 121–126.

178. Ярошенко Р.В. До питання проведення тимчасового доступу до речей і документів за фактами привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою. *Проблемні питання юридичної науки в контексті реформування правової системи України* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 19–20 жовтня 2022 р.). Київ : Науково-дослідний

інститут публічного права, 2022. С. 121–123.

179. Ярошенко Р.В. Особливості проведення негласних слідчих (розшукових) дій за фактами привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою. *Науково-практичні засади розвитку юридичної науки на сучасному етапі державотворення* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 15–16 лютого 2023 р.). Київ : Науково-дослідний інститут публічного права, 2023. С. 117–120.

180. Ярошенко Р.В. Сучасні способи привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою. *Юридична наука*. 2019. № 5. Том 2. С. 89–94.

181. Ярошенко Р.В. Типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою. *Юридична наука*. 2020. № 1. Том 2. С. 133–137.

ДОДАТКИ

Додаток А

**СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ
ТА ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ**

*Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати
дисертації:*

1. Ярошенко Р.В. Сучасні способи привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою. *Юридична наука*. 2019. № 5. Том 2. С. 89–94.

2. Ярошенко Р.В. Типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою. *Юридична наука*. 2020. № 1. Том 2. С. 133–137.

3. Ярошенко Р.В. Актуальні питання проведення обшуку під час розслідування привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2021. № 6 (42). С. 283–287 (Республіка Польща).

4. Yaroshenko R.V. Characterization of the object of unlawful encroachment when investigating criminal offences specified under Part 5, Art. 191 of the Criminal Code of Ukraine. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2023. № 6. С. 192–198.

5. Ярошенко Р.В. Використання спеціальних знань під час розслідування привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2024. Випуск 3. С. 121–126.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

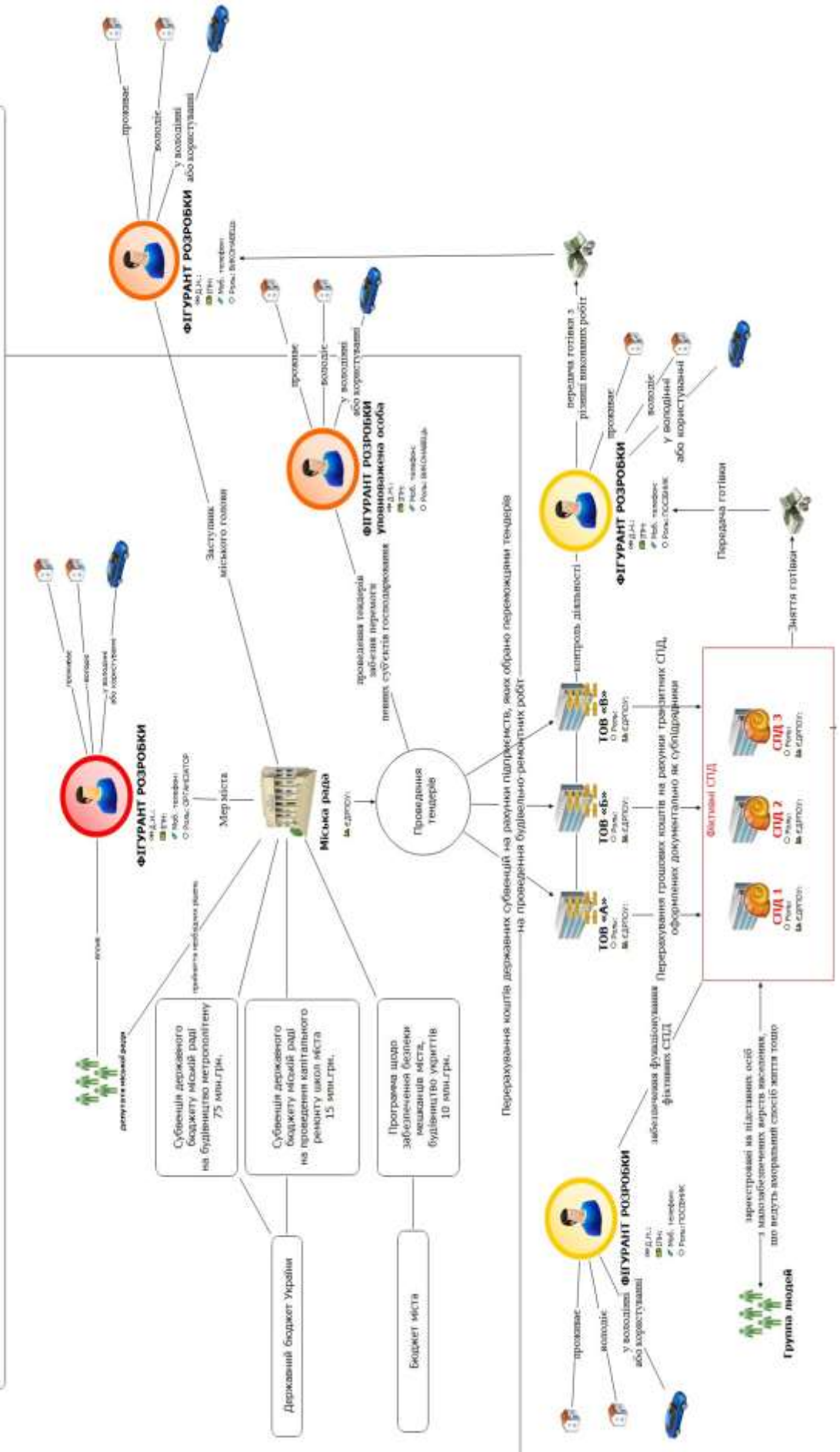
6. Ярошенко Р.В. До питання проведення тимчасового доступу до речей і документів за фактами привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою. *Проблемні питання юридичної науки в контексті реформування правової системи України* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 19–20 жовтня 2022 р.). Київ : Науково-дослідний інститут публічного права, 2022. С. 121–123.

7. Ярошенко Р.В. Особливості проведення негласних слідчих (розшукових) дій за фактами привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою. *Науково-практичні засади розвитку юридичної науки на сучасному етапі державотворення* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 15–16 лютого 2023 р.). Київ : Науково-дослідний інститут публічного права, 2023. С. 117–120.

Додаток Б

СХЕМА

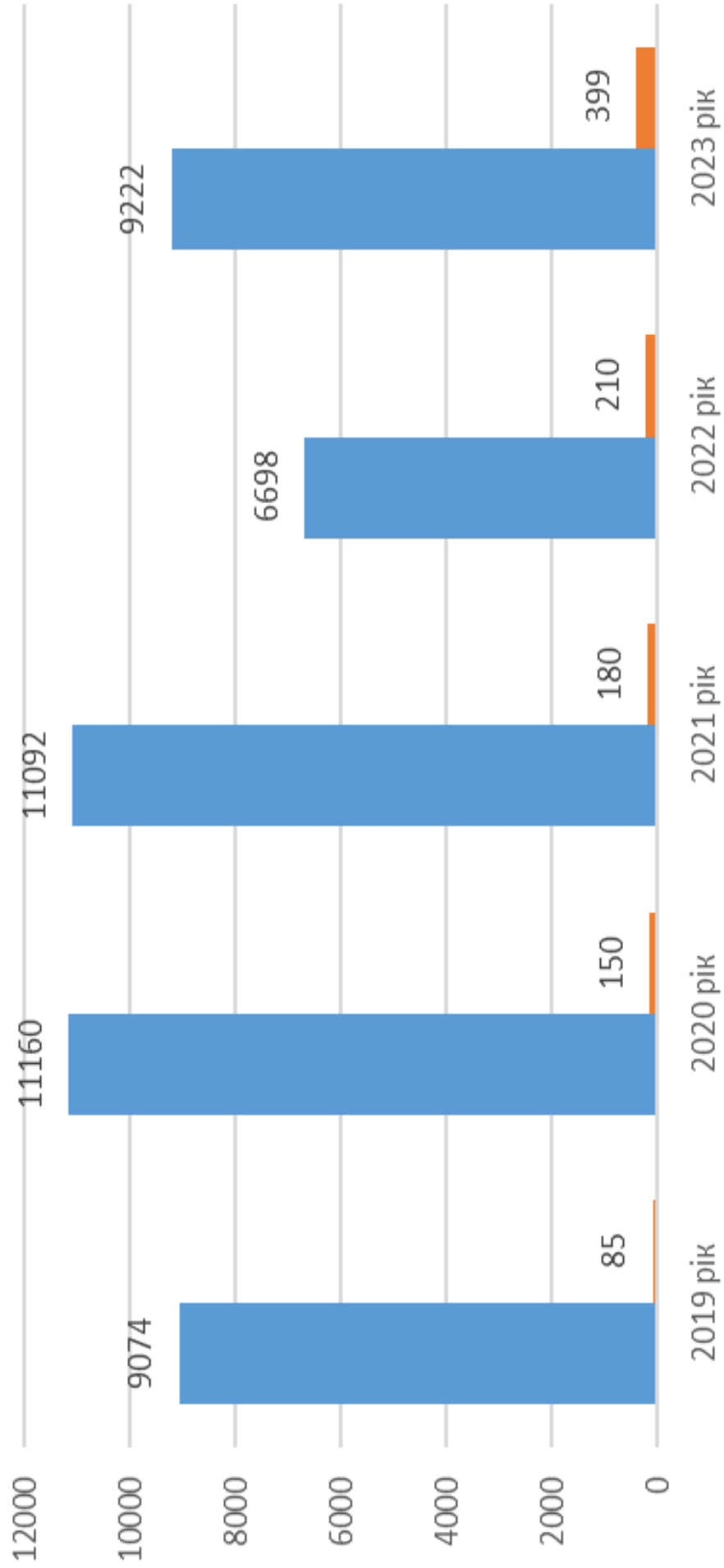
злочинної діяльності організованої групи осіб у складі посадових осіб органу місцевого самоврядування та суб'єктів господарської діяльності, які привласнюють бюджетні кошти шляхом зловживання службовим становищем

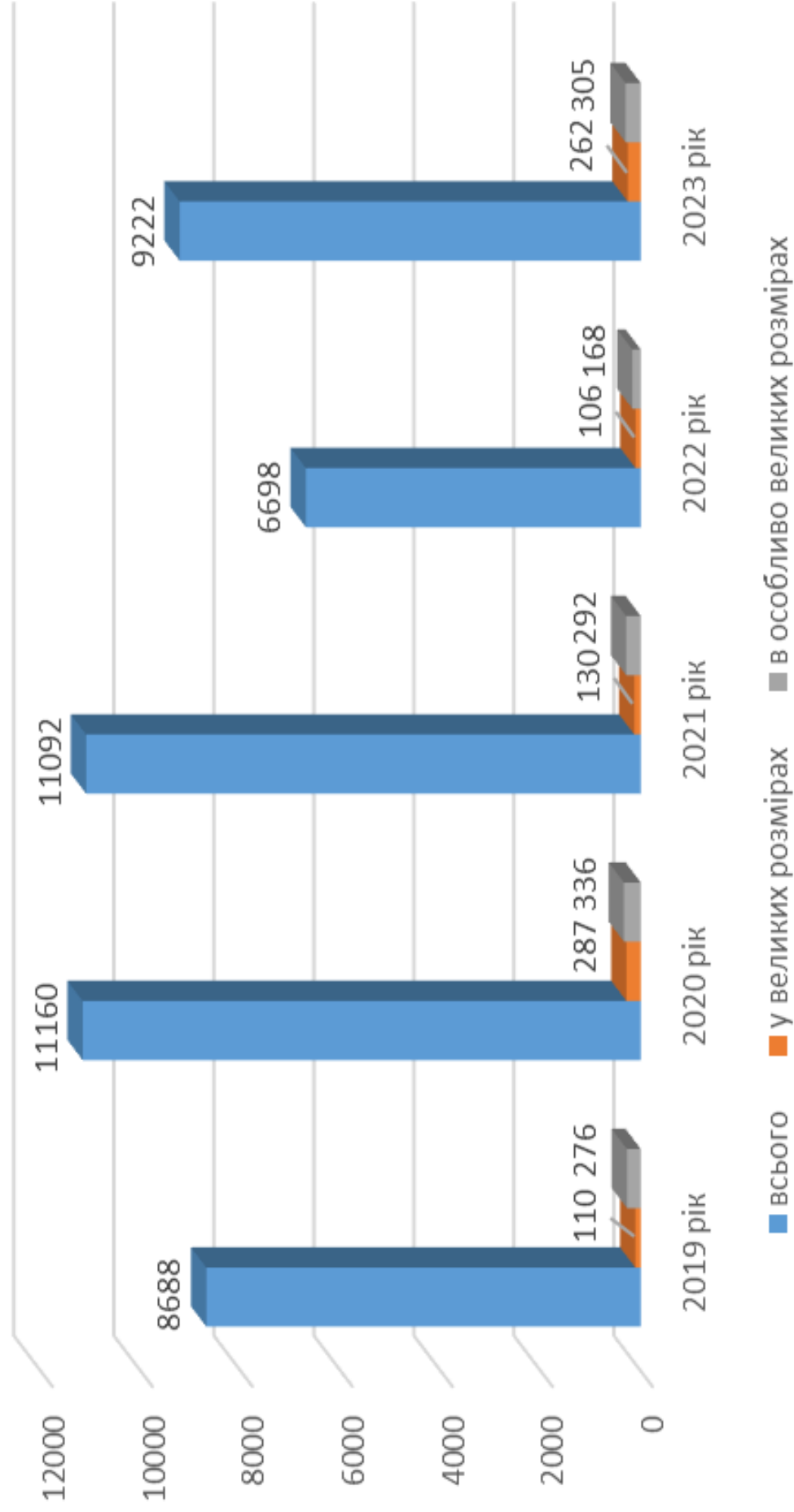

КІЛЬКІСТЬ ЗАРЕЄСТРОВАНИХ ТА ЗАКІНЧЕНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ ЗА СТ. 191 КК УКРАЇНИ

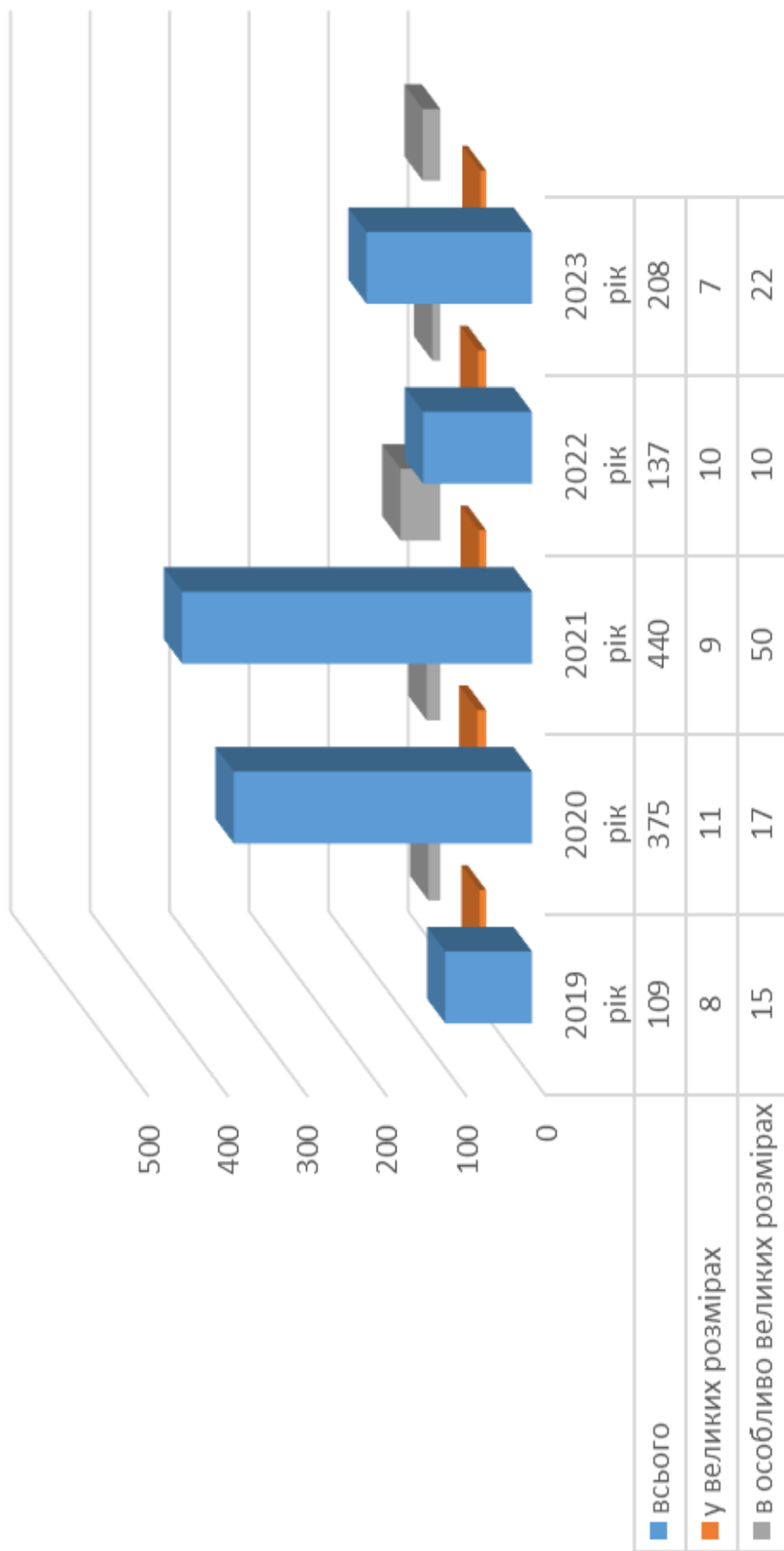

■ зареєстровано ст. 191 КК України   ■ закінчено розслідування за ст. 191 КК України

КРИМІНАЛЬНІ ПРОВАДЖЕННЯ ЗА СТ. 191 КК УКРАЇНИ

КІЛЬКІСТЬ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ЗА СТ. 191 КК УКРАЇНИ ВЧИНЕНИХ ГРУПОЮ ОСІБ

**Зведені дані
за результатами узагальнення 287 кримінальних проваджень за фактами
привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом
зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою**

№	Досліджувані питання	%
	КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА	
1	Предмет протиправного посягання	
	майно	42,4
	кошти	67,6
	Кошти, які є предметом протиправних посягань у формі:	
	безготівковій	88,1
	готівковій	11,9
2	Способи вчинення кримінальних правопорушень	
	<i>2.1. Повноструктурні</i>	89
	<i>2.2. Способи підготовки</i>	89
	розподіл виконуваних функцій члені ОГ	
	створення умов привласнення майна	
	підготовки документів для прикриття	
	складанні планів закупівель товарів	
	підшукуванні суб'єктів господарювання, які будуть залучені до злочинної діяльності	
	інше	
	<i>2.3. Способи безпосереднього вчинення кримінальних правопорушень</i>	100
	привласнення майна шляхом застосування злочинного впливу на власника підприємства, службових осіб органів самоврядування та їх підрозділів	
	привласнення службовими особами продукції, яка виготовляється підприємством	
	привласнення коштів шляхом умисних дій службових осіб щодо відпуску продукції підприємства покупцям, які не планують розраховуватися за нього	
	привласнення коштів підприємства шляхом закупівлі товарів, робіт чи послуг за завищеною вартістю, у тому числі за авансовими звітами	
	привласнення або розтрата коштів підприємства шляхом укладання фіктивних договорів на закупівлю товарів, робіт чи послуг	
	привласнення коштів шляхом завищення вартості проведених будівельних, ремонтних, монтажних робіт	
	привласнення коштів шляхом завищення вартості матеріалів і	

	комплектуючих для проведення поточного ремонту обладнання	
	підміна несправного обладнання або комплектуючих, з метою подальшого його ремонту за рахунок підприємства	
	привласнення майна шляхом його незаконного списання або відчуження	
	привласнення майна шляхом його відчуження задля погашення штучно створеної заборгованості підприємства	
	привласнення майна підприємства шляхом створення уяви фіктивного пограбування або форс-мажору	
	привласнення паливно-мастильних матеріалів шляхом його понаднормового списання	
	розтрата ввіреного майна підприємства шляхом незаконного його передавання третім особам	
	використання обладнання, іншого майна підприємства в особистих цілях	
	інші	
	2.4. Способи приховування	89
	знищення первинної документації	
	<i>знищення обладнання, що використовувалось для вчинення протиправних дій</i>	
	складання фіктивних документів про фінансово-господарську діяльність, яку майже неможливо перевірити (складання договорів на рекламу, піар-компанію, виконання неіснуючих зобов'язань, благодійність).	
	<i>дача неправдивих показів при проведенні окремих процесуальних дій</i>	
	<i>відмова від дачі показань)</i>	
	інше	
3	Відомості про типові сліди протиправного діяння	
	3.1 Матеріальні сліди	
	слідах-предметах (документи, комп'ютерна техніка, засоби зв'язку)	100
	слідах-речовини	34,2
	слідах-відображеннях(рукописи і підписи, відбитки печаток й штампів, відбитки папілярних ліній)	46,1
	3.2. Електронні сліди (віртуальні, цифрові, комп'ютерні)	48,3
	3.3. Ідеальні сліди	63,2
	звукових	35,9
	у пам'яті свідків що мають відношення до підприємства, установи або організації, де вчинено кримінальне правопорушення	64,1
	у пам'яті свідків поза межами суб'єкта господарювання	36,8

5	Дані про особу організатора	
	<i>6.1. Стать:</i>	
	1) чоловіча	63
	2) жіноча	27
	<i>6.2. Вік:</i>	
	1) від 20 до 25 років	0
	2) від 25 до 35 років	9
	3) від 35 до 45	64
	4) від 45 до 50	22
	5) особи віком 50 років і старше	5
	<i>6.3. Освіта:</i>	
	1) базова середня	
	2) повна середня	
	3) середня спеціальна	
	4) базова вища	
	5) вища	72
	<i>6.4. Сімейний стан:</i>	
	1) у шлюбі	46,7
	2) ні	63,3
	<i>6.5. Рід занять:</i>	
	1) службова особа суб'єктів господарювання державної форми власності	64,6
	2) службова особа суб'єктів господарювання недержавної форми власності	35,4
	<i>6.6. Наявність судимості у суб'єктів господарювання недержавної форми власності</i>	14,7
	<i>6.8. Інтелектуальні здібності:</i>	
	Високий рівень	100
	середній	
	низький	
7.	Дані про особу підбурювача	
	<i>7.1. Стать:</i>	
	1) чоловіча	72
	2) жіноча	28
	<i>7.2. Вік:</i>	
	1) від 20 до 25 років	8
	2) від 25 до 30 років	22
	3) від 30 до 40	51
	4) від 45 до 50	19
	5) особи віком 50 років і старше	
	<i>7.3. Освіта:</i>	
	1) базова середня	
	2) повна середня	72,3

	3) середня спеціальна	
	4) базова вища	
	5) вища	39,1
	<i>7.4. Сімейний стан:</i>	
	1) у шлюбі	40,4
	2) ні	59,6
	<i>7.5. Рід занять:</i>	
	1) службова особа	33,8
	2) неслужбова особа	66,2
	<i>7.6. Наявність судимості:</i>	27,9
	<i>7.7. Інтелектуальні здібності:</i>	
	високий рівень	58,4
	середній	41,6
	низький	
8	Дані про особу пособника	
	<i>8.1. Стать:</i>	
	1) чоловіча	52
	2) жіноча	48
	<i>8.2. Вік:</i>	
	1) від 20 до 25 років	8
	2) від 25 до 35 років	42
	3) від 35 до 45	26
	4) від 45 до 50	19
	5) особи віком 50 років і старше	5
	<i>8.3. Освіта:</i>	
	1) базова середня	
	2) повна середня	
	3) середня спеціальна	72,4
	4) базова вища	
	5) вища	21,6
	<i>8.4. Сімейний стан:</i>	
	1) у шлюбі	46,1
	2) ні	
	<i>8.5. Рід занять:</i>	
	1) службова особа	19
	2) неслужбова особа	81
	<i>8.6. Наявність судимості:</i>	21,8
	<i>8.7. Інтелектуальні здібності:</i>	
	Високий рівень	11,5
	середній	88,5
	низький	

9.	Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого у співучасті у складі:	
	2 осіб	18,3
	3 осіб	39,1
	4 особи і більше	42,6
	ОСОБЛИВОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ	
7	Первинна інформація, яка була підставою для внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань за фактом привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою, найдійшла:	
	за рапортом та матеріалами оперативного працівника	52,6
	самостійне виявлення ознак правопорушення слідчим, повідомлення в ЗМІ, заяви про кримінальне правопорушення від громадських організацій, банків, підприємств, установ, організацій, анонімні звернення також мають місце, але відзначалось у меншості випадків	47,4
8	Типові версії початкового етапу розслідування кримінальних правопорушень:	
	1) мало місце привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем	100
	2) протиправні дії вчинено службовою особою	64
	3) кримінальне правопорушення вчинено організованою групою	36
	СЛІДЧІ (РОЗШУКОВІ) ДІЇ, НЕГЛАСНІ СЛІДЧІ (РОЗШУКОВІ) ТА ІНШІ ПРОЦЕСУАЛЬНІ ДІЇ:	
9	Які види огляду проводились:	
	документів	100
	Комп'ютерної техніки	67,3
	Місця події	9,1
	інше	5,7
11	Місце проведення обшуку:	
	службові кабінети	89,7
	приватне житло	61,3
	авто	46,5
	місце мешкання родичів	29,6
	інше	11,3
	Об'єктами пошуку виступають:	
	документи	100
	комп'ютерна техніка	67,4
	засоби зв'язку	57,6
	кошти, які отримані злочинним шляхом	43,2
	інше	13,5

12	Які НСРД Ви вважаєте більш ефективними для документування злочинної діяльності організованих груп?	
	Аудіо-, відеоконтроль особи	41,4
	Зняття інформації з електронних інформаційних систем	56,3
	Зняття інформації з електронних комунікаційних мереж	32,9
	Аудіо-, відеоконтроль місця	36,4
	Виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації	43,1
	Використання конфіденційного співробітництва	54,1
	інші	10,3
14	Після розпочатих НСРД найбільш поширеними процесуальними діями у кримінальних провадженнях досліджуваної категорії є:	82
	тимчасовий доступ до речей і документів	71
	обшук	82
	огляд	86
	допит потерпілого/свідка	100
	проведення судових експертиз	100
15	Залучення спеціаліста до процесуальних дій:	
	огляд	100
	обшук	98
	тимчасовий доступ до речей та документів	51
	допит	11
	інші	13
16	Призначались наступні судові експертизи:	
	судово-бухгалтерські експертизи	91,5
	почеркознавчі	89,3
	товарознавчі судові експертизи	67,5
	техніко-криміналістичні експертизи документів	62,2
	комп'ютерно-технічні	38,3
	телекомунікаційні	36,9
	інші	11,3
	Об'єктами експертних досліджень були:	
	документи	100
	печатки, штампи	56,7
	записи з камер спостереження	32,5
	комп'ютерна техніка, флеш-накопичувачі, жорсткі диски	65,3
	засоби зв'язку	46,3
	майно	34,7
	інше	9,5

**Зведені результати анкетування
265 слідчих, 153 працівників органів прокуратури, 288 співробітників
оперативних підрозділів, 136 обізнаних осіб**

	З а п и т а н н я	%
1.	Вкажіть Ваш вік:	
	До 25 років	6
	25-30 років	21
	31-40 років	31
	41 рік і старше	42
2.	Вкажіть стаж практичної роботи:	
	до 1 року	7
	від 1 до 3 років	24
	від 3 до 5 років	21
	від 5 до 10 років	25
	більше 10 років	23
3.	Чи розслідували Ви або брали участь у розслідуванні кримінальних проваджень за фактами привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою?	
	так	100
	ні	0
4.	Чи вважаєте Ви необхідним розробку проблематики розслідування привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою, на монографічному рівні?	
	так	87
	ні	0
	Важко відповісти	13
5.	Чи вважаєте Ви, що розслідування кримінальних правопорушень даної категорії потребує відповідної кваліфікації уповноваженої особи у цьому напрямку:	
	так	96
	ні	4
6.	Привласнення розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою переважно вчиняється відносно:	
	бюджетних коштів та майна	67,9
	іншого майна	22,1
7.	Які сфери переважно охоплює організована злочинність за окресленим складом кримінальних правопорушень в умовах	

	сьогодення?	
	агропромисловий комплекс	7,2
	житлово-комунальному	6,8
	вугільної промисловості	7,1
	освіта	5,4
	оборонна сфера	46,8
	охорона здоров'я	10,2
	паливно-енергетичний комплекс	13,7
	інше	2,8
8.	На Вашу думку, якими чинниками зумовлена низький відсоток кримінальних проваджень даної категорії, направлених до суду ?	
	складність доказування	71,2
	вчинення в умовах неочевидності	56,8
	зміна попередньої кваліфікації на інші статті КК України	35,2
	відсутність належної взаємодії між працівниками органів прокуратури, оперативних і слідчих підрозділів Національної поліції України	36,9
	низький рівень обізнаності уповноважених осіб щодо сучасних способів злочинної діяльності	21,3
	інше	9,6
9.	Кримінальні провадження досліджуваної категорії вчинялись з використанням корумпованих зв'язків?	
	так	86,8 %
	ні	44
10.	Чи необхідна процесуальна стадія попередньої перевірки за окресленою категорією кримінальних правопорушень:	
	Так, це сприятиме ефективності виявлення та документування злочинів окресленої категорії	47,2
	Ні, необхідно враховувати особливості надходження первинної інформації про вчинення кримінального правопорушення	49,5
	Важко відповісти	3,3
11.	Яку слідчу ситуацію Ви вважаєте найбільш сприятливою для слідства?	
	факт протиправної діяльності виявлено та задокументовано оперативними підрозділами ДСР НП України, СБУ та іншими	68,9
	факт привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою, виявлено самостійно слідчим	11,3
	кримінальне правопорушення виявлено за заявами осіб, яким стало відомо про обставини його вчинення	5,4
	кримінальне правопорушення виявлено за матеріалами перевірок Держаудитслужби та інших контролюючих органів	9,5

	кримінальне правопорушення виявлено за повідомленнями ЗМІ та з інших джерел, передбачених законодавством	5,1
12.	Яким чином інформація про кримінальне правопорушення від ЗМІ поступає до правоохоронних органів?	
	друкована інформація, опублікована журналістами	34,3
	відеосюжети	42,6
	інше	23,1
13.	Які, на Вашу думку, більш ефективні НСРД для документування злочинної діяльності організованих груп за окресленою категорією кримінальних проваджень?	
	Аудіо-, відеоконтроль особи	45,3
	Зняття інформації з електронних інформаційних систем	52,7
	Зняття інформації з електронних комунікаційних мереж	36,1
	Аудіо-, відеоконтроль місця»	26,4
	Виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації	49,3
	Використання конфіденційного співробітництва	57,1
	інші	8
14.	Чи вважаєте Ви обґрунтованими положення ч. 3 ст. 252 КПК України щодо строків складання протоколів про проведення НСРД (24 години)?	
	Так	0
	ні	97
	Важко відповісти	3
15.	Які форми використання спеціальних знань під час виявлення та розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із привласненням, розтратою майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою, Ви використовували:	
	Проводились судові експертизи	100
	залучались спеціалісти для проведення процесуальних дій	87,5
	проводились консультації фахівців	78,8
	використовувались результати відомчих перевірок	52,8
	інше	8,4
16.	Які форми взаємодії з органами державного фінансового контролю Ви використовували під час виявлення та розслідування окреслених кримінальних правопорушень?	
	інспектування (ревізії)	46,8
	фінансовий аудит	37,1
	перевірка закупівель	23,4
	моніторинг закупівель	17,3
	Нічого з переліченого	0
17.	З якими проблемними питаннями під час проведення судових	

	експертиз Ви стикались?	
	питання виходили за межі експертного дослідження	29,9
	питання не можливо було вирішити за наданими уповноваженою особою об'єктами	13,6
	для їх вирішення були необхідні додаткові зразки	45,7
	питання за своїм змістом дублювали одне одного	12,1
	потребували додатково залучення інших спеціалістів	11,6
	інше	11,3
18.	Чи траплялись в Вашій практиці випадки, коли двоє співучасників за кримінальним провадженням, кваліфікованим за ст. 191 КК України, мали такі ознаки як стійкість, ієрархічність, зорганізованість, об'єднаність єдиним планом та розподіл виконуваних функцій	
	так	83
	ні	5
	важко відповісти	2
19.	Вкажіть тактичні прийоми, які впливають на отримання результату від проведеного обшуку під час розслідування привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою?	
	час проведення	46,8
	раптовість	69,2
	одночасне проведення обшуків у фігурантів	73,5
	фаховість осіб, які проводять зазначену слідчу (розшукову) дію	57,5
	інші обставини	14,6
20.	Вкажіть місця проведення обшуку під час розслідування привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою	
	службові кабінети	93,2
	приватне житло	58,3
	авто	42,9
	за місцем мешкання родичів	34,2
	інше	14,1

Акти впровадження результатів дисертаційного дослідження

ЗАТВЕРДЖУЮ
 Начальник УСР
 в Дніпропетровській області
 ДСР НП України
 полковник поліції

Андрій ДАНИЛЯК

АКТ

впровадження результатів дисертаційного дослідження у практичну діяльність

Про впровадження у практичну діяльність УСР в Дніпропетровській області ДСР НП України результатів дисертаційного дослідження Ярошенка Романа Володимировича на тему: «Розслідування привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою» на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Уклала комісія у складі:

Голови: начальника 9-го відділу (моніторингу та координації) УСР в Дніпропетровській області ДСР НП України, підполковник поліції, кандидат юридичних наук А.В. Макашов

члени комісії: старший оперуповноважений УСР в Дніпропетровській області ДСР НП України, кандидат юридичних наук, підполковник поліції В.А. Бідняк
 старший оперуповноважений 4-го відділу (протидії ОЗГ в органах державної влади) УСР в Дніпропетровській області ДСР НП України, майор поліції П.А. Петраш
 старший оперуповноважений 5-го відділу (боротьби з ОЗГ з ознаками корупції) УРВ в Дніпропетровській області ДСР НП України, майор поліції Д.М. Мирошніченко

Комісія відповідно до Положення про організацію проведення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт у системі МВС України, затвердженого наказом МВС України «Про організацію наукової діяльності в системі МВС України» від 15.05.2007 № 154 склала цей акт з приводу того, що комісією розглянуто матеріали дисертації здобувача Науково-дослідного інституту публічного права Ярошенка Р.В. «Розслідування привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою» на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 у вигляді фахових наукових статей і тез доповідей на міжнародних конференціях, зокрема:

Ярошенко Р.В. Сучасні способи привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою. *Юридична наука*. 2019. № 5. Том 2. С. 89–94.

Ярошенко Р.В. Типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою. *Юридична наука*. 2020. № 1. Том 2. С. 133–137.

Ярошенко Р.В. Актуальні питання проведення обшуку під час розслідування привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2021. № 6 (42). С. 283–287.

Ярошенко Р.В. До питання проведення тимчасового доступу до речей і документів за фактами привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою. *Проблемні питання юридичної науки в контексті реформування правової системи України: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Київ, 19–20 жовтня 2022 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2022. С. 121–123.

Ярошенко Р.В. Особливості проведення негласних слідчих (розшукових) дій за фактами привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою. *Науково-практичні засади розвитку юридичної науки на сучасному етапі державотворення: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Київ, 15–16 лютого 2023 р.). – Київ: НДІПІ, 2023. С. 117–120.

Комісія вважає, що представлені матеріали, отримані на основі проведеного наукового дослідження, мають необхідний теоретичний і методологічний рівень та практичну значимість, а також можуть бути впроваджені у діяльність УСР в Дніпропетровській області ДСР НП України.

Голова комісії:

Антон МАКАШОВ

Члени комісії:

Валентин БІДНЯК

Павло ПЕТРАШ

Дмитро МИРОШНИЧЕНКО

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор
Дніпропетровського НДЕКЦ МВС
кандидат юридичних наук, доцент

Володимир КОРОТАСВ

12 2023 р.

АКТ

впровадження результатів дисертаційного дослідження у практичну діяльність Дніпропетровського НДЕКЦ МВС

Про впровадження у практичну діяльність Дніпропетровського НДЕКЦ МВС результатів дисертаційного дослідження Ярошенка Романа Володимировича на тему: «Розслідування привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою» на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Уклала комісія у складі:

Голови:	першого заступника директора Дніпропетровського НДЕКЦ МВС Тетяни Ревякіної
Членів комісії:	т.в.о. заступника завідувача лабораторії криміналістичних видів досліджень Дніпропетровського НДЕКЦ МВС Геннадія Комизи завідувача сектору дактилоскопічного обліку лабораторії криміналістичних видів досліджень Дніпропетровського НДЕКЦ МВС Ольги Гейко старшого судового експерта лабораторії криміналістичних видів досліджень Дніпропетровського НДЕКЦ МВС Ірини Репешко

Комісія відповідно до Положення про організацію проведення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт у системі МВС України, затвердженого наказом МВС України «Про організацію наукової діяльності в системі МВС України» від 15 травня 2007 року № 154 склала

цей акт з приводу того, що комісією розглянуто результати дисертаційного дослідження здобувача Науково-дослідного інституту публічного права Ярошенка Романа Володимировича на тему: «Розслідування привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою» на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Основні результати дисертаційного дослідження відображено у вигляді фахових наукових статей і тез доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях, зокрема:

Ярошенко Р.В. Сучасні способи привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою. *Юридична наука*. 2019. № 5. Том 2. С. 89–94.

Ярошенко Р.В. Типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою. *Юридична наука*. 2020. № 1. Том 2. С. 133–137.

Ярошенко Р.В. Актуальні питання проведення обшуку під час розслідування привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2021. № 6 (42). С. 283–287 (Республіка Польща).

Yaroshenko R.V. Characterization of the object of unlawful encroachment when investigating criminal offences specified under Part 5, Art. 191 of the Criminal Code of Ukraine. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2023. № 6.

Ярошенко Р.В. До питання проведення тимчасового доступу до речей і документів за фактами привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою. *Проблемні питання юридичної науки в контексті реформування правової системи України: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Київ, 19–20 жовтня 2022 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2022. С. 121–123.

Ярошенко Р.В. Особливості проведення негласних слідчих (розшукових) дій за фактами привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою. *Науково-практичні засади розвитку юридичної науки на сучасному етапі державотворення: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Київ, 15–16 лютого 2023 р.). – Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2023. С. 117–120.

В цілому матеріали дисертаційного дослідження базуються на матеріалах узагальнення оперативної, слідчої та експертної практики, ґрунтуються на достатній кількості опрацьованих законодавчих, наукових та емпіричних джерел, використовуються при підготовці науково-практичних рекомендацій та у системі підвищення кваліфікації слідчих та інших категорій практичних працівників Національної поліції та Міністерства

внутрішніх справ України.

Комісія вважає, що представлені матеріали дисертаційного дослідження, фахові наукові статті та тези доповідей на міжнародних конференціях, отримані на основі проведеного наукового дослідження, мають необхідний теоретичний і методологічний рівень та практичну значимість, а також можуть бути впроваджені у діяльність Дніпропетровського НДЕКЦ МВС України.

Голова комісії:

Тетяна РЕВ'ЯКІНА

Члени комісії:

Геннадій КОМІЗА

Ольга ГЕЙКО

Ірина РЕПЕШКО

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор

Національної академії

внутрішніх справ

доктор юридичних наук, професор

заслужений діяч науки і техніки

полковник поліції

Сергія ЧЕРНЯВСЬКИЙ

2023 року

АКТ

**впровадження у науково-дослідну діяльність та освітній процес
Національної академії внутрішніх справ результатів
дисертаційного дослідження**

Про впровадження у науково-дослідну діяльність та освітній процес Національної академії внутрішніх справ основних результатів дисертаційного дослідження Ярошенка Романа Володимировича на тему: «Розслідування приналежності, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою» на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Комісія у складі:

- голови: заступника начальника навчально-методичного відділу Національної академії внутрішніх справ, кандидата юридичних наук, капітана поліції Бистрицького Б.Ю.
- членів комісії: професора кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ, доктора юридичних наук, професора, підполковника поліції Черноус Ю.М.
завідувача кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ, кандидата юридичних наук, доцента, капітана поліції Антощука А.О.

відповідно до Пріоритетних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2023-2024 навчальний рік склала цей акт з приводу того, що комісією розглянуто результати дисертаційного дослідження здобувача Науково-дослідного інституту публічного права Ярошенка Романа

Володимировича на тему: «Розслідування привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою» на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Основні результати дисертаційного дослідження використовуються у Науково-дослідній і дослідно-конструкторській роботі Національної академії внутрішніх справ для подальшої розробки проблемних питань методики розслідування кримінальних правопорушень у сфері економіки, протидії діяльності організованих груп та злочинних організацій, а також розслідування привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою.

Результати дисертаційного дослідження Р.В. Ярошенка відображено у наукових публікаціях здобувача наукового ступеня кандидата юридичних наук (фахових наукових статтях і тезах доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях конференціях):

Ярошенко Р.В. Сучасні способи привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою. *Юридична наука*. 2019. № 5. Том 2. С. 89–94.

Ярошенко Р.В. Типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою. *Юридична наука*. 2020. № 1. Том 2. С. 133–137.

Ярошенко Р.В. Актуальні питання проведення обшуку під час розслідування привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2021. № 6 (42). С. 283–287 (Республіка Польща).

Yaroshenko R.V. Characterization of the object of unlawful encroachment when investigating criminal offences specified under Part 5, Art. 191 of the Criminal Code of Ukraine. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2023. № 6.

Ярошенко Р.В. До питання проведення тимчасового доступу до речей і документів за фактами привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою. *Проблемні питання юридичної науки в контексті реформування правової системи України: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Київ, 19–20 жовтня 2022 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2022. С. 121–123.

Ярошенко Р.В. Особливості проведення негласних слідчих (розшукових) дій за фактами привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою. *Науково-практичні засади розвитку юридичної науки на сучасному етапі державотворення: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Київ, 15–16 лютого 2023 р.). – Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2023. С. 117–120.

Члени комісії дійшли висновку, що надані матеріали свідчать про належний науковий та практичний рівень розробки теми дисертаційного дослідження, ґрунтуються на достатній кількості опрацьованих законодавчих, наукових та емпіричних джерел, використовуються при підготовці науково-практичних рекомендацій та у системі підвищення кваліфікації слідчих та інших категорій практичних працівників Національної поліції та Міністерства внутрішніх справ України.

Комісія вважає, що представлені наукові статті та тези доповідей Ярошенка Р.В. отримані на основі проведеного наукового дослідження, мають необхідний теоретичний і методологічний рівень та практичну значимість, а також були враховані профільними кафедрами Національної академії внутрішніх справ при проведенні наукових досліджень.

Заступник начальника навчально-методичного відділу
Національної академії внутрішніх справ
кандидат юридичних наук,
капітан поліції

Богдан БИСТРИЦЬКИЙ

Професор кафедри
криміналістики та судової медицини
Національної академії внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор
підполковник поліції

Юлія ЧОРНОУС

Завідувач кафедри
криміналістики та судової медицини
Національної академії внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент
капітан поліції

Андрій АНТОШУК

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор,
Заслужений діяч науки і техніки України
полковник поліції

Олександр ЮНІН

2024 року

АКТ

**впровадження у наукову діяльність
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
результатів дисертаційного дослідження**

Про впровадження у наукову діяльність Дніпровського державного університету внутрішніх справ результатів дисертаційного дослідження Ярошенка Р.В. «Розслідування привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою» на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Комісія у складі:

голова комісії: т.в.о. начальника відділу організації наукової роботи Дніпровського державного університету внутрішніх справ, кандидата історичних наук, доцента Прошина Д.В.

члени комісії: заступника директора ННІ права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпровського державного університету внутрішніх справ, доктора юридичних наук, доцента Обшалова С.В.

професора кафедри криміналістики та домедичної підготовки Дніпровського державного університету внутрішніх справ, доктора юридичних наук, професора Пирого І.В.

професора кафедри криміналістики та домедичної підготовки Дніпровського державного університету внутрішніх справ, доктора юридичних наук, професора Сфімова М.М.

відповідно до Пріоритетних напрямів наукових досліджень Дніпровського державного університету внутрішніх справ на 2023-2024 навчальний рік складала

цей акт з приводу того, що комісією розглянуто результати дисертаційного дослідження здобувача Науково-дослідного інституту публічного права Ярошенка Романа Володимировича на тему: «Розслідування привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою» на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Основні результати дисертаційного дослідження Р.В. Ярошенка використовуються у Науково-дослідній і дослідно-конструкторських робіт Дніпровського державного університету внутрішніх справ для подальшої розробки проблемних питань методики розслідування кримінальних правопорушень проти власності.

Результати дисертації відображено у наукових публікаціях здобувача наукового ступеня кандидата юридичних наук (статтях і тезах доповідей на конференціях):

Ярошенко Р.В. Сучасні способи привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою. *Юридична наука*. 2019. № 5. Том 2. С. 89–94.

Ярошенко Р.В. Типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою. *Юридична наука*. 2020. № 1. Том 2. С. 133–137.

Ярошенко Р.В. Актуальні питання проведення обшуку під час розслідування привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2021. № 6 (42). С. 283–287 (Республіка Польща).

Ярошенко Р.В. Використання спеціальних знань під час розслідування привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2024. Випуск 3. С. 121–126.

Ярошенко Р.В. До питання проведення тимчасового доступу до речей і документів за фактами привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою. *Проблемні питання юридичної науки в контексті реформування правової системи України: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Київ, 19–20 жовтня 2022 р.). Київ : Науково-дослідний інститут публічного права, 2022. С. 121–123.

Ярошенко Р.В. Особливості проведення негласних слідчих (розшукових) дій за фактами привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою. *Науково-практичні засади розвитку юридичної науки на сучасному етапі державотворення: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Київ, 15–16 лютого 2023 р.). – Київ : Науково-дослідний інститут публічного права, 2023. С. 117–120.

На основі проведеного аналізу комісія зробила висновок, що представлені наукові статті та тези доповідей, отримані на основі проведеного наукового дослідження, мають необхідний теоретичний і методологічний рівень та практичну значимість, відповідність спеціальності 12.00.09 та планам НДІДКР ДДУВС на 2023-2024 н.р., а також були враховані профільними кафедрами Дніпровського державного університету внутрішніх справ при проведенні науково-практичних заходів з актуальних питань застосування кримінального процесуального законодавства, проблем протидії протиправним діям у сфері власності та методики розслідування окремих видів кримінальних правопорушень, а також наукових досліджень на замовлення Головного Управління Національної поліції в Дніпропетровській області.

Голова комісії:

Денис ПРОШИН

Члени комісії:

Сергій ОБШАЛОВ

Ігор ПИРІГ

Микола ЄФІМОВ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор
Харківського національного
університету внутрішніх справ
заслужений юрист України
доктор юридичних наук, професор

« 19 » **Олександр МУЗИЧУК**
2023 року

АКТ

**впровадження у науково-дослідну діяльність
Харківського національного університету внутрішніх справ
результатів дисертаційного дослідження Ярошенка Романа
Володимировича «Розслідування привласнення, розтрата майна або
заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого
організованою групою» на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та
криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність**

Комісія у складі:

- голови: завідувача кафедри криміналістики, судової експертології та домедичної підготовки факультету №1 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидата юридичних наук, доцента Корнієнка В.В.
- членів комісії: професора кафедри криміналістики, судової експертології та домедичної підготовки факультету №1 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктора юридичних наук, професора Юхна О.О.
начальника відділу організації наукової діяльності та захисту інтелектуальної власності Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидата юридичних наук, доцента Абламського С.Є.

склала цей акт з приводу того, що комісією розглянуто результати дисертаційного дослідження здобувача Науково-дослідного інституту публічного права Ярошенка Романа Володимировича на тему: «Розслідування привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою» на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Основні результати дисертаційного дослідження Ярошенка Р.В. використовуються у науково-дослідницькій роботі Харківського національного університету внутрішніх справ з метою подальшої розробки проблемних питань методики розслідування привласнення, розтрата майна або заволодіння

ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою, а також протидії кримінальним правопорушенням у секторі економіки, у тому числі й бюджетній сфері.

Основні результати дисертаційного дослідження Р.В. Ярошенка відображено у наступних наукових публікаціях здобувача (фахових статтях і тезах доповідей), зокрема:

Ярошенко Р.В. Сучасні способи привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою. *Юридична наука*. 2019. № 5. Том 2. С. 89–94.

Ярошенко Р.В. Типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою. *Юридична наука*. 2020. № 1. Том 2. С. 133–137.

Ярошенко Р.В. Актуальні питання проведення обшуку під час розслідування привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2021. № 6 (42). С. 283–287 (Республіка Польща).

Ярошенко Р.В. Використання спеціальних знань під час розслідування привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2024. Випуск 3. С. 121–126.

Ярошенко Р.В. До питання проведення тимчасового доступу до речей і документів за фактами привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою. *Проблемні питання юридичної науки в контексті реформування правової системи України: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Київ, 19–20 жовтня 2022 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2022. С. 121–123.

Ярошенко Р.В. Особливості проведення негласних слідчих (розшукових) дій за фактами привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою. *Науково-практичні засади розвитку юридичної науки на сучасному етапі державотворення: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Київ, 15–16 лютого 2023 р.). – Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2023. С. 117–120.

Члени комісії дійшли висновку, що надані матеріали свідчать про відповідність спеціальності 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність; належний науковий, теоретичний та практичний рівень розробки дисертаційного дослідження на тему: «Розслідування привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою»; актуальність, вчасність і практичну значущість дослідження, ґрунтуються на достатній кількості опрацьованих законодавчих, наукових та емпіричних джерел, використовуються при підготовці науково-практичних рекомендацій та у системі підвищення кваліфікації слідчих та інших категорій

практичних працівників Національної поліції та Міністерства внутрішніх справ України. Комісія вважає, що представлені наукові статті та тези доповідей, отримані на основі проведеного наукового дослідження, мають необхідний теоретичний і методологічний рівень та практичну значимість, а також були враховані профільними кафедрами Харківського національного університету внутрішніх справ при проведенні наукових досліджень.

Голова комісії:

завідувач кафедри криміналістики,
судової експертології та домедичної підготовки
Харківського національного
університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент

Василь КОРНІЄНКО

Члени комісії:

професор кафедри криміналістики,
судової експертології та домедичної підготовки
Харківського національного
університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор

Олександр ЮХНО

начальник відділу організації
наукової діяльності та захисту
інтелектуальної власності
Харківського національного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

Сергій АБЛАМСЬКИЙ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор
Навчально-наукового інституту права
ПрАТ «Вищий навчальний заклад
«Міжрегіональна Академія управління
персоналом»
доктор юридичних наук, професор
заслужений юрист України

Анатолій КИСЛИЙ

2023 року

АКТ

**впровадження в освітній процес і наукову діяльність
Навчально-наукового інституту права ПрАТ «Вищий навчальний заклад
«Міжрегіональна Академія управління персоналом»
результатів дисертаційного дослідження**

Про впровадження в освітній процес і наукову діяльність ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» дисертаційного дослідження Ярошенка Р.В. «Розслідування приналежності, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою» на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.06.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Комісія у складі:

- голови: завідувача кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом», доктора юридичних наук, професора Заросила В.О.
- членів комісії: заступника директора Навчально-наукового інституту права ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом», кандидата юридичних наук, доцента Тимошенка Ю.П.
- професора кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом», доктора юридичних наук, доцента Козаченка О.І.

відповідно до Положення про організацію освітнього процесу і наукової діяльності в ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія

управління персоналом» склала цей акт з приводу того, що комісією розглянуто матеріали дисертаційного дослідження здобувача Науково-дослідного інституту публічного права Ярошенка Романа Володимировича на тему: «Розслідування привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою» на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Результати дисертаційного дослідження відображено у наукових публікаціях здобувача наукового ступеня кандидата юридичних наук (фахових наукових статтях і тезах доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях конференціях):

Ярошенко Р.В. Сучасні способи привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою. *Юридична наука*. 2019. № 5. Том 2. С. 89–94.

Ярошенко Р.В. Типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою. *Юридична наука*. 2020. № 1. Том 2. С. 133–137.

Ярошенко Р.В. Актуальні питання проведення обшуку під час розслідування привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2021. № 6 (42). С. 283–287 (Республіка Польща).

Yaroshenko R.V. Characterization of the object of unlawful encroachment when investigating criminal offences specified under Part 5, Art. 191 of the Criminal Code of Ukraine. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2023. № 6.

Ярошенко Р.В. До питання проведення тимчасового доступу до речей і документів за фактами привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою. *Проблемні питання юридичної науки в контексті реформування правової системи України: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Київ, 19–20 жовтня 2022 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2022. С. 121–123.

Ярошенко Р.В. Особливості проведення негласних слідчих (розшукових) дій за фактами привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою. *Науково-практичні засади розвитку юридичної науки на сучасному етапі державотворення: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Київ, 15–16 лютого 2023 р.). – Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2023. С. 117–120.

Члени комісії дійшли висновку, що надані здобувачем Науково-дослідного інституту публічного права матеріали по кандидатській дисертації (фахові наукові статті та тези доповідей) свідчать про належний науковий, методологічний та практичний рівень розробки теми дисертаційного дослідження, ґрунтуються на достатній кількості опрацьованих законодавчих,

наукових та емпіричних джерел, відображені у науково-методичних матеріалах навчальних дисциплін з кримінального права, кримінального процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності для здобувачів вищої освіти бакалавра і магістра.

Комісія вважає, що представлені наукові статті та тези доповідей, отримані на основі проведеного наукового дослідження, мають необхідний теоретичний і методологічний рівень та можуть використовуватися в освітньому процесі та науковій діяльності ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» при підготовці здобувачів вищої освіти.

Голова комісії:

Володимир ЗАРОСИЛО

Члени комісії:

Юрій ТИМОШЕНКО

Олександр КОЗАЧЕНКО

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор інституту права
та суспільних відносин
Відкритого міжнародного
Університету розвитку людини
«Україна»

Тетяна ФЕДОРЕНКО

2024 року

АКТ

Про впровадження в освітній процес та наукову діяльність Інституту права та суспільних відносин «Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» основних результатів дисертації Ярошенка Романа Володимировича «Розслідування прикласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою» на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність»

Ухвала комісія у складі:

- Голови:** заступника директора інституту права та суспільних відносин університету «Україна», кандидата юридичних наук, доцента Гзута П.О.
- Членів комісії:** завідувача кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін інституту права та суспільних відносин університету «Україна» Фаста О.О.
доцента кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін інституту права та суспільних відносин університету «Україна» Сердюка В.П.

Комісія складала цей акт з приводу того, що було розглянуто результати дисертаційного дослідження «Розслідування прикласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою» на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність, яке підготував здобувач Науково-дослідного інституту публічного права Ярошенко Роман Володимирович, у вигляді наукових статей і тез доповідей на науково-практичних конференціях та семінарах.

На підставі наукового дослідження підготовлено наукові статті та тези доповідей, зокрема:

Ярошенко Р.В. Сучасні способи привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою. *Юридична наука*. 2019. № 5. Том 2. С. 89–94.

Ярошенко Р.В. Типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою. *Юридична наука*. 2020. № 1. Том 2. С. 133–137.

Ярошенко Р.В. Актуальні питання проведення обшуку під час розслідування привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2021. № 6 (42). С. 283–287 (Республіка Польща).

Ярошенко Р.В. Використання спеціальних знань під час розслідування привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2024. Випуск 3. С. 121–126.

Ярошенко Р.В. До питання проведення тимчасового доступу до речей і документів за фактами привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою. *Проблемні питання юридичної науки в контексті реформування правової системи України: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Київ, 19–20 жовтня 2022 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2022. С. 121–123.

Ярошенко Р.В. Особливості проведення негласних слідчих (розшукових) дій за фактами привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою. *Науково-практичні засади розвитку юридичної науки на сучасному етапі державотворення: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Київ, 15–16 лютого 2023 р.). – Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2023. С. 117–120.

Члени комісії дійшли висновку, що надані здобувачем Науково-дослідного інституту публічного права матеріали по кандидатській дисертації «Розслідування привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, учиненого організованою групою» на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність, зокрема фахові наукові статті та тези доповідей свідчать про належний науковий, методологічний та практичний рівень розробки теми дисертаційного дослідження, ґрунтуються на узагальненнях правозастосовної практики, вивченні матеріалів кримінальних проваджень, достатній кількості опрацьованих законодавчих, наукових та емпіричних джерел, відображені у науково-методичних матеріалах навчальних дисциплін з кримінального права, кримінального процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності для здобувачів вищої освіти бакалавра і магістра.

Комісія вважає, що представлені наукові статті та тези доповідей, отримані на основі проведеного наукового дослідження, мають необхідний теоретичний і методологічний рівень та практичну значимість для науки кримінального процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності, а також були враховані відділом організації наукової роботи та навчально-методичним відділом Інституту права та суспільних відносин «Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» при проведенні навчальних занять та наукових досліджень.

Голова комісії:

Члени комісії:

Петро ІЗУЇТА

Олексій ФАСТ

Василь СЕРДЮК